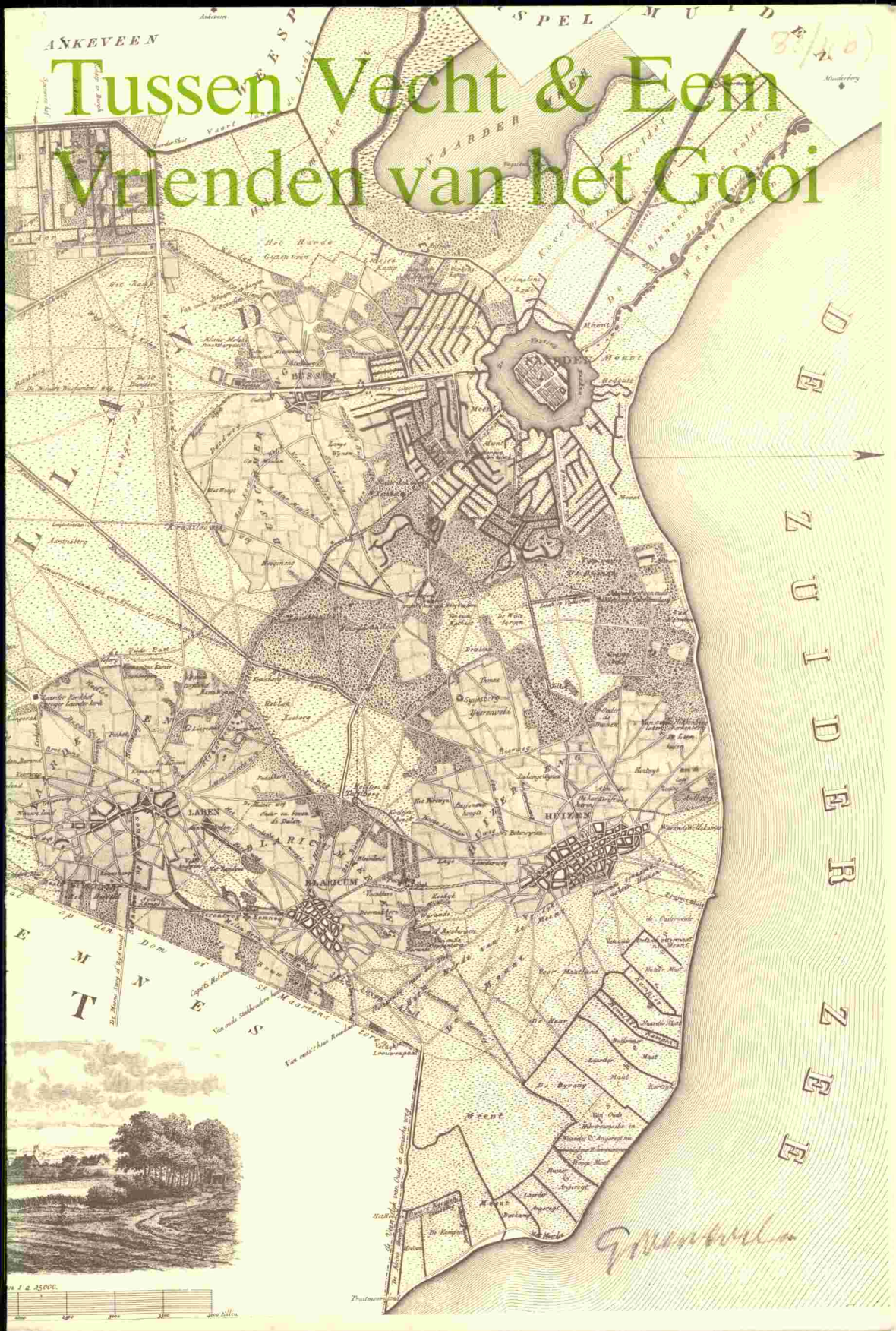


ANKEVEEN

Tussen Vecht & Eem Vrienden van het Gooi

32/10



1 : 25000

G. van der...

Vereniging van Vrienden van het Gooi

Doelstellingen

- In het Gooi en het omliggende gebied de leefbaarheid en een goed milieubeheer bevorderen.
- Een ruimtelijke ordening stimuleren waarbij wordt gelet op de cultuur- en natuurwaarden van stad en dorpen in het Gooi en het eigen karakter van het landschap.
- De in het Gooi inheemse flora en fauna beschermen.

Hoe bereikt de vereniging haar doelstellingen.

- Het bestuur volgt de ruimtelijke ontwikkelingen in het Gooi op de voet en maakt zonedig bezwaar tegen de bestemmingsplannen of stelt alternatieven voor.
- De Vereniging werkt samen met en geeft in daartoe geëigende gevallen financiële steun aan organisaties met een verwant doel in het Gooi.
- Er is een door het bestuur ingestelde Gooise Natuurwacht, welke tot taak heeft ontsiering en misbruik van de Gooise gronden tegen te gaan.
- Minstens twee maal per jaar worden ledenvergaderingen gehouden, waarna een lezing met lichtbeelden of discussie volgt.
- Ieder voorjaar wordt een reeks roeitochten op het Naardermeer georganiseerd, terwijl zowel in voor- als najaar onder leiding van deskundige natuurwacht wandelingen worden gehouden.
- Tezamen met de Stichting 'Tussen Vecht en Eem' geeft de Vereniging een 4x per jaar verschijnend tijdschrift uit.

Historie

De Vereniging werd in 1935 opgericht, oorspronkelijk waar mogelijk, ter ondersteuning van het Gooisch Natuurreservaat. De Vereniging organiseerde in 1959 en in 1980 een Gooicongres, waar de problemen van het Gooi op bestuurlijk en wetenschappelijk niveau aan de orde werden gesteld. Het eerste congres gaf mede de stoot tot het tot stand komen van het Gewest Gooiland, later uitgebreid tot het Gewest Gooi en Vechtstreek. De Vereniging gaf twee fotopockets uit over het Gooi (in 1960 en 1967) en zij verleende financiële steun aan het tot stand komen van de zgn. 'groene kaart' van het Gooi. In 1982 werd onder haar auspiciën het ruim geïllustreerde boek 'Het Gooi bekeken en besproken' uitgegeven.

Ledenadministratie en excursies

J.B. Mastbergen-Vlasveld, Kon Emmalaan 11, 1405 CJ Bussum, 02159-33895
Aanmeldingen als lid aan bovenstaand adres. Minimum contributie f 10,- per jaar. Nieuwe leden ontvangen de Gooikaart gratis. Op vertoon van het bewijs van lidmaatschap (het rechterstrookje van de accept-girokaart ter betaling van de jaarlijkse contributie) hebben leden vrije toegang tot de volgende landgoederen, onder de voorwaarden die bij de ingang zijn aangegeven: 'Bantam' aan de Fransekampweg te Bussum, 'De Beek', aan de Oud-Blaricummerweg te Naarden, 'Oud Bussem' ingang Oud-Bussummerweg of Bikbergerweg te Huizen, 'Boekesteijn' aan het Noordereind te 's-Graveland en 'Oud Naarden', in- en uitgang bij de boerderij 'Oud Naarden' aan de Oud-Huizerweg te Huizen.

Bestuur

Voorzitter

Drs. H.W.E. Dieperink, Jagerspad 9, 1251 ZV Laren, 02153-83615

Vice-voorzitter

Mr. J.E. Brikkenaar van Dijk, Nieuwe Hilversumseweg 8, 1406 TE Bussum

Secretaris

Mr. M.W. Jolles, Larixlaan 10, 1213 SZ Hilversum, 035-14227

Penningmeester

J.G. Oost Lievense, Groot Hertoginnelaan 36, 1405 EE Bussum, 02159-16313

Leden

H.C. Majoor, de Savornin Lohmanlaan 36, 1272 HG Huizen, 02152-65625

Drs. M. van Mierop-Kaayk, Sandtmannlaan 1, 1412 GD Naarden, 02159-45501

J.P. Dudok van Heel, Groot Hertoginnelaan 36a, 1405 EE Bussum, 02159-12980

H.B. van Rijswijk de Jong, Lindelaan 12, 1405 AK Bussum, 02159-12514

Dr. A.M. Voûte, van Lijndenlaan 8, 3768 MG Soest, 02155-15573

Raad van Advies

Dr. C. Cup, Spoorlaan 30, 1406 ST Bussum,

Ir. H.P. Loggere, Holleweg 9, 1261 BW Blaricum, 02153-87003

Ir. A.D. du Mosch, Esiaan 17, 1404 EE Bussum, 02159-30704

J.M. Soutendijk-Polderman, Melkweg 6, 1261 GV Blaricum, 02153-82395

Gooise Natuurwacht

J. Kamies, secretaris, Geysendorferstraat 30, 1403 VZ Bussum, 02159-15995

Secretariaatsadres

Larixlaan 10, 1213 SZ Hilversum, 035-14226

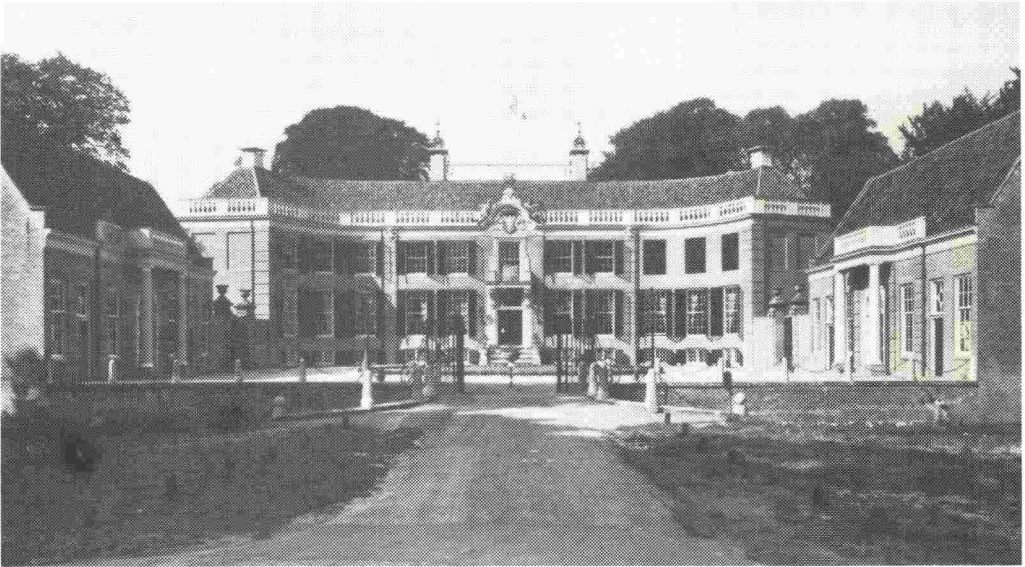
N.B. Verzoeken alle post voor de penningmeester of de ledenadministratie en excursies rechtstreeks naar de betreffende adressen te zenden.

Tijdschrift van de Stichting

Tussen Vecht & Eem

en van de Vereniging van

Vrienden van het Gooi



INHOUD

- 3 Voorwoord
5 *L.H. Boot*, De geschiedenis van het huis Groeneveld te Baarn
19 *W.K. Kraak*, Pleidooi voor de heidegrassen
23 *W.G.M. Cerutti*, Flora en fauna in het Gooi rond 1850
31 *A.M. Vouïte*, Heide en heidekever
33 *C. van Aggelen*, Einde Gooi, een landgoed op de zuidgrens van het Gooi
37 *H.W.E. Dieperink*, Is het Gooi werkelijk vol?
39 *W.G.M. Cerutti*, Hilversums laatste buitenplaats Corvin bedreigd!
47 *E.E. van Mensch*, De 'kaart van Perk(1843)nader beschouwd - zie omslag
49 *M.W. Jolles*, Wat streeft de Vereniging Vrienden van het Gooi na?
52 *W.G.M. Cerutti*, 12 $\frac{1}{2}$ jaar TVE
57 *M.W. Jolles*, Gooisch Natuurreservaat
60 *E.E. van Mensch*, Musea en parken tussen Vecht en Eem
61 *G.H. Grootendorst-Doornekamp*, Historische kringen - een reactie
- 63 Nieuwe uitgaven
67 Actualiteiten
71 Vragen van/aan lezers
72 TVE-activiteiten
72 150e 'tiende kout'-10 maart 1983
72 excursie naar landgoed einde Gooi - 23 april 1983
73 Jaardag - 14 mei 1983
75 Activiteiten van de Vrienden van het Gooi
77 Varia

REDACTIE

Voorzitter

Dr. A.C.J. de Vrankrijker, Const. Huygenslaan 30,
1401 AN Bussum, 02159-13278

Secretaris

E.A.M. Scheltema-Vriesendorp, Turfpoortstraat 39,
1411 EE Naarden, 02159-43610

Leden

Mr. J.E. Brikkenaar van Dijk, Nw. Hilversumseweg 8,
1406 TE Bussum, 02159-31248

J. Daams, Zuidsingel 23, 1241 EH Kortenhoef, 035-
60601

Mr. M.W. Jolles, Larixlaan 10, 1213 SZ Hilversum,
035-14227

Dr. A.J. Kölker, Jan Steenstraat 41, 2162 BM Lisse,
023-163360 (kantoor)

Dr. W.K. Kraak, Wielewaallaan 38, 1403 BZ Bussum,
02159-15725

E.E. van Mensch, JHB Koekkoekstraat 26, 1214 AD
Hilversum, 035-234913

F. Renou, Nw. Bussummerweg 83a, 1272 CE Huizen,
02152-58601

Alle copy s.v.p. toezenden aan redactiesecretariaat,
Turfpoortstraat 39, 1411 EE Naarden, 02159-43610

Dit tijdschrift wil verleden, heden en toekomst van het Gooi e.o. in al zijn facetten belichten, vooral met als invalshoeken het historisch perspectief en natuur, milieu, landschap en ruimtelijke ordening. Het verschijnt sedert 1983 als gecombineerde uitgave van de Stichting Tussen Vecht en Eem (TVE) en de Vereniging van Vrienden van het Gooi. Het is een voortzetting van enerzijds het tijdschrift van TVE dat sedert mei 1970 verschijnt en waarvan tot eind 1982 64 nrs. gepubliceerd waren en anderzijds van het informatiebulletin van de Vrienden waarvan sedert 1970 29 nrs. verschenen waren.

Oplage van het TVE/VVG-tijdschrift: 5500 exemplaren.

©TVE/VVG 1983. Gedeeltelijk overnemen van artikelen slechts onder uitdrukkelijke bronvermelding. Voor geheel overnemen s.v.p. contact opnemen met redactiesecretariaat.

Druk: Spiegheprint, Gooilandseweg 14, 1406 LL Bussum, 02159-14074.

Voorwoord

H. W. E. Dieperink
voorzitter Vereniging van Vrienden van het Gooi,
W. G. M. Cerutti
voorzitter Stichting "Tussen Vecht en Eem".

Voor u ligt een nieuw tijdschrift. Het is echter niet zomaar uit de lucht komen vallen. Na geruime tijd van voorbereiding hebben de Stichting "Tussen Vecht en Eem" (TVE) en de Vereniging van Vrienden van het Gooi besloten hun tijdschrift resp. bulletin gezamenlijk te gaan uitbrengen, overigens voorlopig in 1983 als proef en elk met behoud van de eigen identiteit.

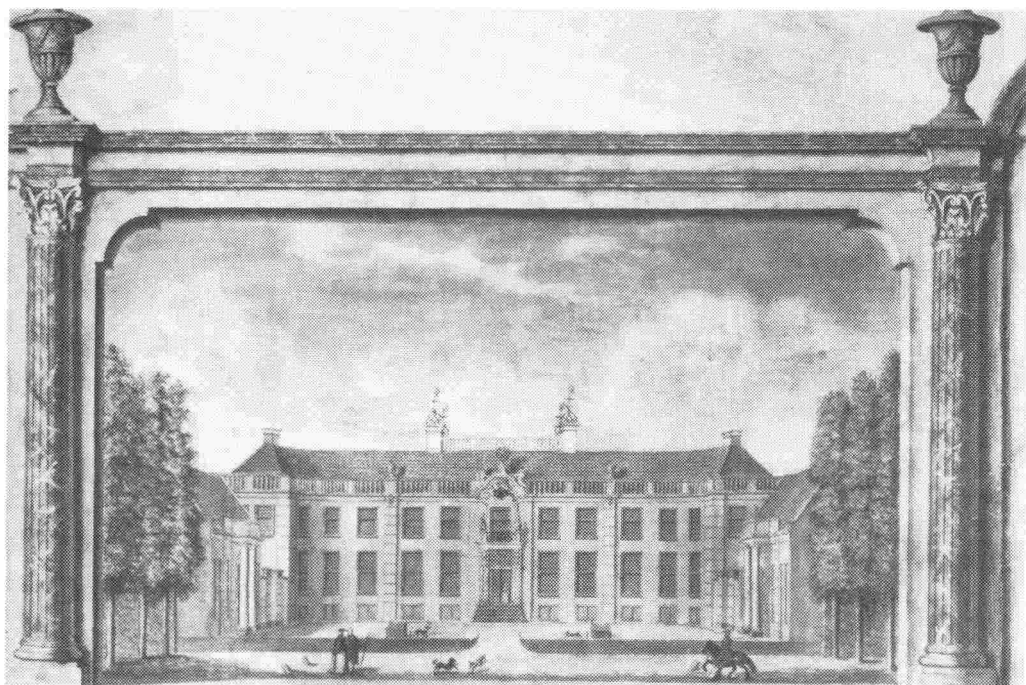
In dit "nieuwe" tijdschrift zal het Gooi en omstreken in al zijn facetten aan bod kunnen komen. U zult in dit blad in de eerste plaats bijdragen vinden zoals u als TVE-donateur of lid van de Vrienden gewend was: artikelen over alle mogelijke onderwerpen vanuit een historisch perspectief enerzijds en over natuur en milieu, landschap en ruimtelijke ordening anderzijds. Wij hopen dat bijdragen, geschreven vanuit een (cultuur) historische invalshoek óók de belangstelling zullen hebben van leden van de Vrienden en dat artikelen over natuur en milieu in het Gooi en aanverwante onderwerpen óók TVE-donateurs zullen aanspreken. Maar er is meer. Juist onderwerpen waar natuur en cultuur nauw verweven zijn, zullen ons inziens de zin van een gecombineerd tijdschrift bewijzen. Over dit boeiende "grensgebied" zijn in dit nummer enkele artikelen te vinden, zoals over het landgoed Einde Gooi en over Flora en fauna in het Gooi rond 1850. Hoe TVE en de Vrienden elkaar op gemeenschappelijke punten kunnen vinden, blijkt ook uit de gezamenlijke actie voor het behoud van de Hilversumse buitenplaats Corvin, waarover u eveneens in dit nummer geïnformeerd wordt.

In elk nummer van dit tijdschrift zult u een

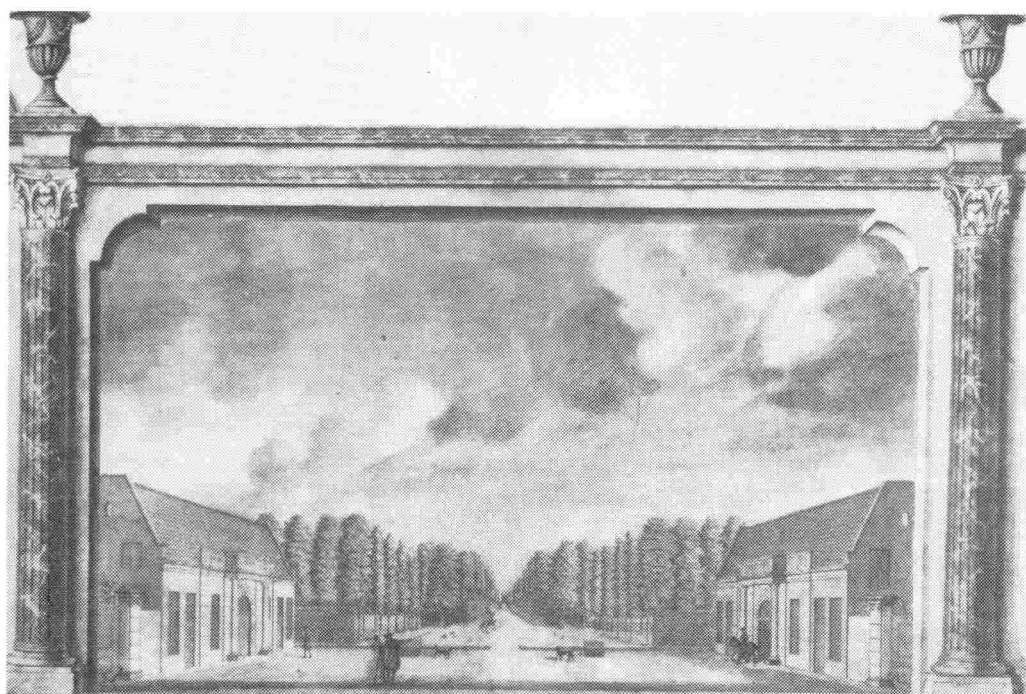
aantal "inhoudelijke" artikelen aantreffen; voorts rubrieken als: nieuwe uitgaven (boekbesprekingen en boekaankondigingen); actualiteiten; TVE-activiteiten; activiteiten van de Vrienden (waaronder op het gebied van de ruimtelijke ordening, bestemmingsplannen e.d.); mededelingen en nieuws van TVE en van de Vrienden (jaarstukken, zakelijke mededelingen enz.) en vragen aan/van lezers.

In de loop van dit jaar zal aan u via een enquête gevraagd worden hoe u over dit tijdschrift denkt. Voor tussentijdse op- en aanmerkingen, lof of kritiek houden wij ons aanbevolen. Dit tijdschrift moet door ú als leden van de Vrienden en TVE gedragen worden; wij doen hierbij dan ook een beroep op u allen om korte of langere bijdragen voor ons blad te schrijven, ons te attenderen op allerlei ontwikkelingen die u van belang vindt enz. enz.

Het bevorderen van belangstelling voor en kennis van het Gooi en omstreken én behoud en bescherming van datgene wat wij in deze regio belangrijk achten, zoals een goed leefmilieu en natuur- en cultuurwaarden: dat zijn, menen wij, de centrale doelstellingen van zowel de Vrienden als van TVE. Dat bij TVE het accent ligt op het historisch perspectief en bij de Vrienden op natuur en milieu, landschap en ruimtelijk ordening, doet daar niet aan af. Vanuit deze centrale doelstellingen zullen in ons tijdschrift verleden, heden en toekomst van het Gooi e.o. belicht worden. Het spreekt vanzelf dat wij hopen dat door deze nieuwe aanpak, er een nieuw élan zal komen in de belangstelling en zorg voor het Gooi.



Huis Groeneveld, tekeningen in raadzaal van raadhuis te Baarn, 1763



De geschiedenis van het huis Groeneveld te Baarn

L.H.Boot

In vroeger eeuwen was het Sticht, de wereldlijke staat van de Bisschop van Utrecht, bezaaid met adellijke behuizingen, burgten en kastelen. Vooral langs de rivieren kwamen deze trotse bouwwerken veel voor. Van dit alles is weinig meer over; herhaalde oorlogen, zowel met de Bisschop als tussen de bezitters onderling, hebben veel van dit soort gebouwen doen verdwijnen.

Na de sluiting van de vrede van Munster in 1648 is de rust in de Republiek weergekeerd waardoor er weer allerlei vormen van bouwactiviteiten plaats kunnen vinden, mede omdat de veiligheid ten plattelande verzekerd is.

Zo zien we een ontwikkeling plaatsvinden met name buiten de grote Hollandse steden waar nieuwe buitenplaatsen ontstaan naast de oude feodale huizen. Eenmaal in gang gezet is deze ontwikkeling niet meer te stuiten, vooral door de invloed van uit Frankrijk uitgeweken hugenoten.

In die tijd zijn dan ook zeer grote landhuizen gesticht met bijna onbepaalde middelen. Niet alleen in de Hollandse gewesten, maar ook elders op het platteland begint het stedelijke patriciaat buitenhuizen te bouwen, veelal gelegen nabij of op de plaats van een boerderij. Deze verblijven werden door de welstand van velen steeds groter en comfortabeler. Zij overvleugelden de boerderijen en verdrongen deze tenslotte. Het karakter van het omliggende terrein onderging het zelfde lot. Boomgaarden en moestuinen werden kleiner om plaats te maken voor de zogeheten pleziertuinen, die bestonden uit vijvers en lanenstelsels met geschoren hagen, alles volgens uit Frankrijk geïmporteerde ideeën¹⁾. Vooral het suggereren van ruimtewerking door middel van gezichtsassen van honderden en zelfs duizenden meters waren bepaald geen uitzondering.

Een soortgelijke ontwikkeling doet zich voor bij het ontstaan van het landgoed Groeneveld te Baarn. Dit ontstaan vond plaats binnen het grondgebied van de ridderhofstad 'Drakenburg'. Deze ridderhofstad berustte ook op feodale traditie en werd in 1340 riddermatig. Drakenburg was gelegen even ten noorden van de plaats waar nu Groeneveld ligt. De resten van de singelgracht om de huidige boerderij 'Drakenburg' wijzen de plaats aan waar het in de 19e eeuw afgebroken kasteel heeft gestaan²⁾.

Groeneveld zal vermoedelijk in de 17e eeuw zijn gesticht als boerenhofstede; het juiste stichtingsjaar kan slechts bij benadering worden gegeven, zoals uit het onderstaande zal blijken.

Mamuchet van Houdringe

De eerste eigenaar, Andries de Mamuchet van Houdringe, was van Franse adellijke afkomst. Zijn vader, die stamde uit een Henegouws geslacht, dat van vader op zoon het ambacht van koperslager te Doornik uitoefende³⁾ heeft zich in het begin van de 17e eeuw te Utrecht gevestigd.

Andries trouwde in 1647 met Cornelia de Malapert en zij vestigden zich binnen de stad Utrecht. Al in 1651 overlijdt zijn vrouw. Hij hertrouwt in 1655 met Elisabeth Hoeuft te Dordrecht.

In 1668 laat Andries een voogdijverklaring opmaken als gevolg van wijzigingen in zijn familieomstandigheden. Ook in zijn financiële positie is nogal het een en ander veranderd door erfenissen via zowel zijn eerste als tweede vrouw. Daardoor beschikte Andries inmiddels over de nodige middelen om tot aankoop van een landgoed over te gaan. Hij kocht dan ook een stuk land met waarschijnlijk daarop een hofstede van de eigenaar van

de ridderhofstad 'Drakenburg' onder Baarn. Nu is over die aankoop zelf niets te vinden zodat alleen bij benadering is vast te stellen wanneer de aankoop moet hebben plaats gevonden. Daar Andries in 1684 te Baarn overlijdt, moet de aankoop in ieder geval hebben plaatsgevonden voor 1684. Nu vond de registratie van aan- en verkoop van onroerend goed vanaf 1680 plaats voor het Hoogerecht te Baarn ⁴⁾. Maar in de archieven is over die aankoop niets te vinden zodat we moeten aannemen dat deze voor 1680 moet hebben plaatsgevonden. Nu zijn er van voor 1680 geen afschriften bewaard gebleven van de oude schepenbank zodat geen zekerheid is te verkrijgen over de juiste datum van aankoop.

Het volgende gegeven lijkt wat meer opheldering te verschaffen. In de 'Amsterdamse Courant' van 1730 wordt de verkoop van het landgoed aangekondigd, waarbij alles uitgebreid omschreven wordt. Uit deze aankondiging is de volgende zin van belang, namelijk: *...buyten de graft om zeer aengename wandelingen overdekt met Beuke en Eyke Boomen, behalven nog veele andere wandelingen en Berceaux, meest onder Beuke Boomen, die ten deele 50 en andere 25 jaren oud en alle zeer groeyzaam zijn,.... enz.*⁵⁾.

Als we nu vijftig jaren terug tellen komen we op 1680 uit. Het is dus welhaast zeker dat Andries de Mamuchet het landgoed aangekocht zal hebben tussen 1675 en 1680.

Andries de Mamuchet overlijdt te Baarn op 8 september 1684 en wordt begraven in de kerk te Eemnes-binnen ⁶⁾.

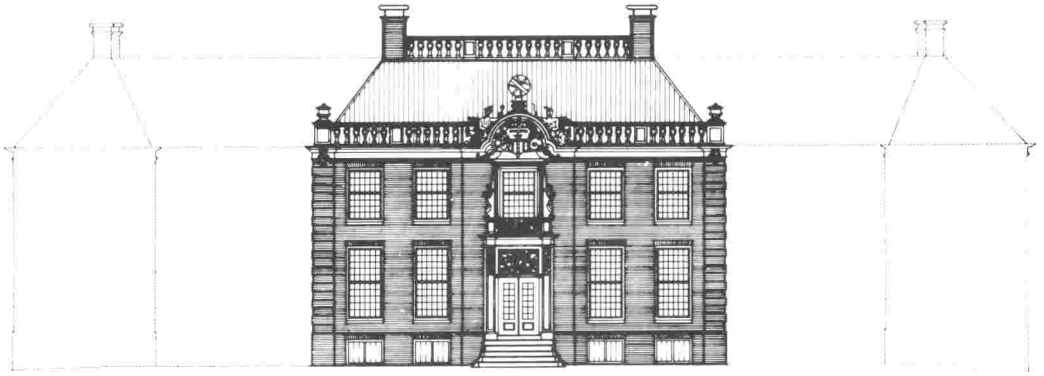
Na zijn overlijden erft Marius als enige zoon uit het tweede huwelijk de hofstede met de bijbehorende gronden. Een testament is niet te vinden, zodat we mogen aannemen dat de voogdijverklaring uit 1668 voldoende was voor het regelen van de nalatenschap.

We treffen de naam van Marius de Mamuchet voor het eerst aan bij de verkoop van twee stukken grond in 1698 en 1700. Deze verkopen zijn geregistreerd voor het Hoogerecht te Baarn. In 1723 wordt opnieuw een stuk grond verkocht en wel aan George Roeters de eigenaar van de ridderhofstad 'Drakenburg'. De verkoopakte vermeldt

onder andere het volgende: *Dat voor ons quam in den Geregte De Heer Marcus de Mamuchet van Houdringe en verclaarde te transporter en in eigendom over te geven (aan en ten behoeve van de Heer George Roeters Heer van Drakenborg en zijne erven) alle de heijvelden gelegen regt agter des Heer Vercopers plaats onder onze geregte, beginnende ten halve sloothot groep agter des Heer Comparants bosen tot aan de Hollandse limiet-scheijding toe,...*⁷⁾. Verder is geen enkel gegeven meer te vinden over Marius tot aan zijn dood in 1730.

Tussen 1700 en 1730 moet het huidige herenhuis zijn gebouwd, maar archivalische gegevens hierover ontbreken. De financiële draagkracht van Marius de Mamuchet moet op een gegeven ogenblik voldoende zijn geweest om de bouw van het herehuis te kunnen bekostigen, hoewel hierover maar weinig gegevens voorhanden zijn. De enige aanwijzingen zijn de erfenissen van zijn vader, Andries de Mamuchet. Dit betekent in feite dat Andries niet alleen de koper was van het landgoed, maar dat hij ook de financiële grondslag heeft gelegd voor de latere bouw van het herehuis.

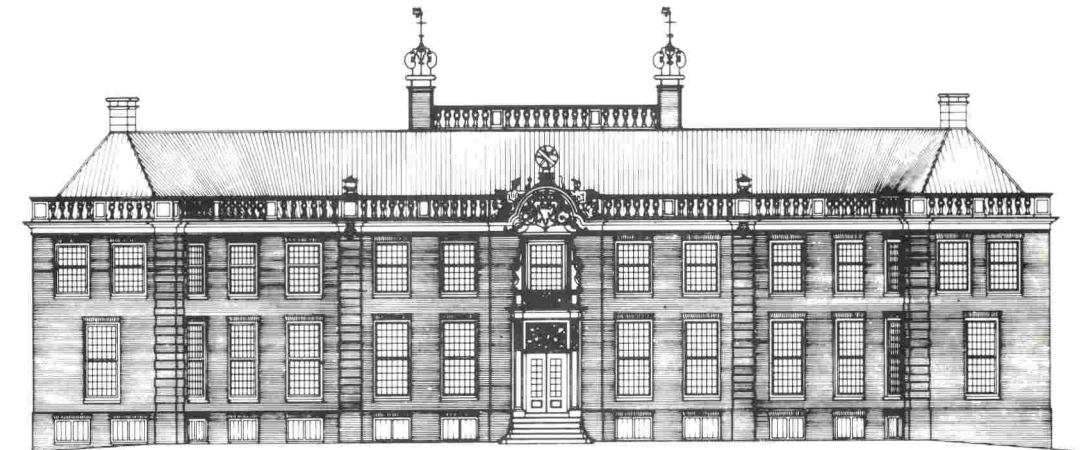
In de nacht van 3 op 4 mei 1730 overlijdt Marius de Mamuchet van Houdringe, ongehuwd en zonder testament na te laten. Daags na zijn overlijden wordt door notaris Sandick te Wijk bij Duurstede een boedelvolmacht opgemaakt ten name van Constantia Hoefft, een zuster van de moeder van Marius de Mamuchet. Hierin machtigt zij haar zoon Joan Carel Loten voor haar op te treden als speciale gemachtigde. We zien dan ook dat Joan Carel Loten voor zijn moeder zowel de begrafenis als de nalatenschap regelt. De afwikkeling van deze nalatenschap verloopt niet vlekkeloos. In een notarieel stuk van 10 juli 1730, opgemaakt door de notaris Jacob van de Doorslag ⁸⁾, blijkt dat er inderdaad geen testament is. Verder zijn er een aantal familieleden die ook aanspraak maken op de nalatenschap. De twee belangrijkste zijn een achterneef en een achternicht, met name Johan Frederik de Mamuchet van Houdringe en Johanna Catharina de Mamuchet van Houdringe. In deze notariële



Reconstructie van het Huis Groeneveld voor de bouw van de gebogen vleugels in ± 1710 . De bouwheer was Marius de Mamuchet van Houdringe. Tekening van de auteur.



Huis Groeneveld, façade (detail), 1982



Het Huis Groeneveld na de bouw van de gebogen vleugels. Reconstructie volgens de prent van H. Stoopendaal. De ramen hebben hier nog de vroeg 17de eeuwse ruitverdeling. Tekening van de auteur.

beschrijving wordt vastgesteld deze aanspraak af te kopen voor de som van 2000,- gulden. Bovendien wordt er tafelfilzilver overgedragen aan bovenvermelde personen, bestaande uit een zilveren kannetje, een schenkbeker, lepels en vorken, alle gemerkt met het wapen van de Mamuchet. Nadat deze erfeniskwestie is geregeld, wordt de verkoop van het landgoed in de kranten aangekondigd. In de 'Amsterdamse Donderdaegse Courant' van 21 september 1730 staat de volgende advertentie ⁹⁾:

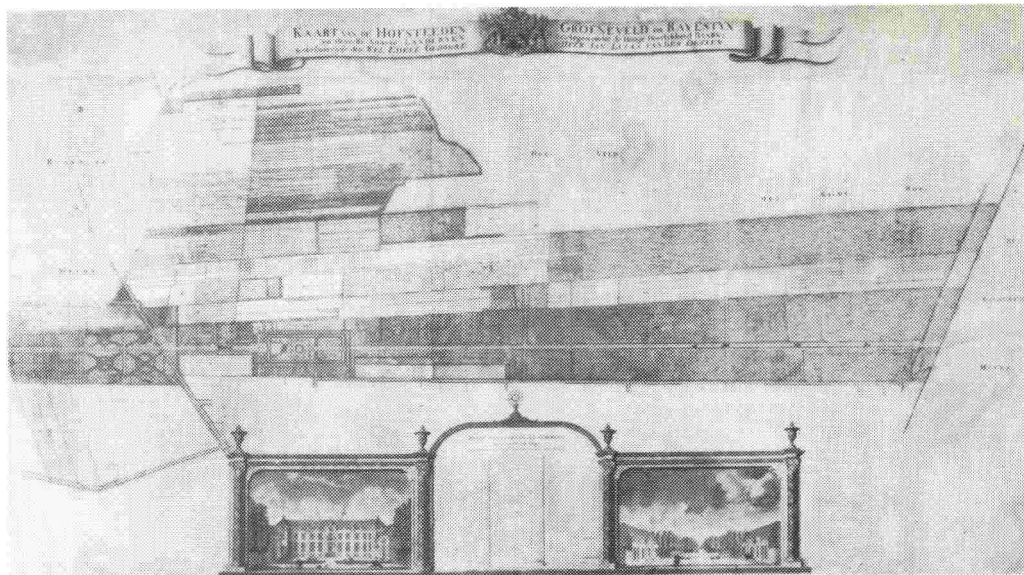
Word gepreadverteerd dat eerlang publyk te koop zal werden geveylt een zeer plaisante Buyten Plaets, bestaende in een moderne Huyzinge, voorsien met verscheydene Vertrekken, alle behangen of beschilderd; op het Bassecour een Stal en Koetshuys, Tuynmanswooning; en Orangerie, agter en bezeyden Terrassen en Parterres, een Schoone Kom, Tuynen met Vrugtdragende Boomen omringd met een hage van opgaende Swaere Eyke Boomen van de grond af gegarneerd, ter hoogte van meet als 50 voeten, waer van mogelyk in't Land geen weerga te vinden is, omringt met een breede graft van zeer schoon en visryk water, dat zyn oorspronk uyt het gebergte heeft en altyd levendig is, buyten om de graft zeer aengename wandelingen overdekt met Beuke en Eyke Boomen, behalven nog veele andere wandelingen en Berceaux, meest onder Beuke Boomen, die ten deele 50 en andere 25 jaren oud, en alle zeer groeyzaam zyn, voor en agter de Huyzinge een voortreffelyke Laen met een royaal gezigt na 't gebergte van Goyland, en voor na de rivier d'Eem, beyde van een groote uytgestrektheyd, benevens dien nog een schoon Bosch, bestaende in een groote meenigte wonder wel groeiende Beuke Boomen, mede omtrent 25 jaren oud, en daer onder zeer aengename wandelingen, en dan nog eenige Kampen Weyland tussen of beneven de respectieve Plantagien, in't geheel groot omtrent 50 morgen, nagelaten by wylen den Heer Marcus Mamuchet van Houdringen, staende en gelegen in de provincie van Utrecht, onder den Gerechte van Baren by Eemnes, en digt by Soestdyk, daer de Postwagen van Amsterdam op Arnhem dagelyks heen en weer passeert, behalven dat men't gebryk heeft van de Veerscheepen die dagelyks heen en weer varen tusschen Amsterdam en Amersfoort, van de Trekschuyt die van Hilversum op Amsterdam vaert, en van Vragtwagens na Utrecht en Amersfoort: Die ondertusschen genegen is de Plaats uyt de hand te kopen adresseren zigt' Utrecht by den Hr. Joan Carel Loten, Secr. van de Lekkendyk Benedendams en gelieve te zien aen Ernst Velthoven op de Plaets.

De verkoopovereenkomst passeerde op 4 november 1730 Schout en Schepenen in het Gerecht te Baarn. De omschrijving in deze akte is nagenoeg gelijk aan de bovenstaande advertentie. De koper was een zekere Arent van der Waeyen, bewindhebber van de West Indische Compagnie voor de koopsom van 14.800,- gulden ¹⁰⁾.

Ontwerp

Het ontwerp van het herenhuis volgt de ontwikkeling van het Amsterdamse grachtenhuis op de voet. Deze ontwikkeling, in gang gezet in de 17e eeuw, wordt in de 18e eeuw met een aantal vernieuwende elementen uitgebreid. Karakteristiek is dan ook de naam voor deze huizen van stadshuis-buiten. De ontwerper is ondanks uitgebreid onderzoek niet aanwijsbaar. Marius de Mamuchet zal ongetwijfeld Amsterdamse connecties hebben ingeschakeld voor zowel de bouw als het ontwerp. Zowel het ontwerp als de ornamentiek wijzen duidelijk in deze richting. Ook is komen vast te staan dat tegelijk met de bouw van het herenhuis (corps de logis) het koetshuis, de orangerie en het jagershuis zijn opgetrokken. Juist uit de omvang van dit gehele ontwerp spreekt een zekere allure die niet onderschat mag worden. Het ontwerp moest dan ook getuigen van een monumentaaliteit, die mede bepaald werd door de lengte van de oprijlaan. De totale terreinlengte waarop het huis werd gebouwd bedroeg bijna drie en een halve kilometer. Omdat de kavel in twee richtingen geerde had deze een breedte van bijna tweehonderd meter in het oosten tot ruim driehonderd meter in het westen. De oorzaak van dit breedte-verschil kan dan ook alleen liggen in een natuurlijke afscheiding, gebaseerd op bepaalde oriëntatiepunten, waarbij de noordelijke begrenzing met 'Drakenburg' bestaand is.

Bij de situering van het huis is, voor zover we hebben kunnen nagaan, niet aangesloten op een aanwezige bebouwing. Een van de voornaamste redenen van de situering kan wel eens de lengte van de oprijlaan zijn geweest. Dit past geheel in het kader van de zo gebruikelijke gezichtsassen die doorgaan tot in het oneindige. Ook de geraadpleegde topografische kaarten uit de 18e eeuw geven hierover geen uitsluitsel. Van de in 1740 verschenen kaart van Covens en Mortier te Amsterdam is de noordelijke perceelsbegrenzing afgebeeld, maar niet het herenhuis. Overigens biedt de uitgever aan 'op bestelling' buitenplaatsen etc. in de kaart op te



Huis Groeneveld, kaart in raadzaal van raadhuis te Baarn, 1763

nemen, uiteraard tegen betaling. Marius de Mamuchet is hier blijkbaar niet op ingegaan.

Arent van der Waeyen

Sinds 4 november 1730 is Arent van der Waeyen de nieuwe eigenaar van het landgoed. Arent van der Waeyen is geboren op 16 januari 1685 en trouwt op 10 mei 1710 met Sara Hinlopen. Van 1722 tot 1757 was Arent van der Waeyen Bewindhebber der West-Indische Compagnie ter Kamer Amsterdam voor de provincie Friesland. Tot 1720 was hij expediteur geweest van goederen naar Duitsland en Italië, maar daarna deed hij zijn zaken over aan zijn neef Dideric Grommé¹¹). In 1748 wordt hij bij gedeeltelijke verandering van de vroedschap te Amsterdam door Stadhouder Willem de IV benoemd tot 'Raad' (regent) in dit college tot aan zijn dood. Hij erft via zijn vrouw de hofstede Kievitsheuvel aan de Utrechtse trekvaart bij Abcoude. (waarde in 1767 f 13.400,-). In 1742 wordt zijn inkomen geschat op zeven à achtduizend gulden per jaar. Hij houdt er dan ook vijf dienstboden op na en een koets met twee paarden.

De welgestelde Arent van der Waeyen kon zich dus wel veroorloven een buitenplaats aan te kopen. Die gelegenheid deed zich dan ook voor in 1730, door het te koop komen van het landgoed Groeneveld te Baarn. Maar reeds vijf jaren later biedt hij dit landgoed weer te koop aan. De Amsterdamse *Saturdaegse Courant* van 27 Augusty 1735 vermeldt dan ook het volgende: *Te huur of te koop, een aezienlijke Heere Huyzinge in provincie van Utrecht Naest Eemnes, met of zonder land, de Huyzinge kan aenstonds aenvaert worden; te bevragen op Ravesteyn nabij deze Huyzinge gelegen*¹²).

Reeds twee dagen na de aankondiging wordt het gehele landgoed verkocht. Uit de bewaard gebleven makelaarsrekening blijkt dat het geheel verkocht werd voor de niet geringe som van 32.000,- gulden. Dit was in die dagen een behoorlijke winst, was het de handelaar van der Waeyen die kans zag om zijn bezit voor meer dan het dubbele te verkopen, of had hij de buitenplaats uitgebreid of laten verfraaien waardoor de waarde was toegenomen? Uit de beschrijving in de verkoopakte van 26 oktober 1735 blijkt in ieder geval niet dat er uitbreiding heeft plaats

gevonden.

Gezien het grote prijsverschil moet er toch een belangrijke verfraaiing hebben plaats gevonden. Bij de recente restauratie is dan ook achterhaald, dat de fraaie balustrade op de gootlijst en tussen de schoorstenen later moet zijn aangebracht. Bij de oorspronkelijke bouw van het corps de logis was hier niet op gerekend. Daarom schrijven we deze belangrijke verfraaiing van het exterieur toe aan van der Waeyen.

Hasselaer

De herkomst van de Hasselaers moet uiteindelijk gezocht worden in Leiden, maar reeds in de tweede helft van de 15e eeuw waren zij te Haarlem gevestigd. De naam Kenau Simons Hasselaer, die onlosmakelijk verbonden is met de stad Haarlem, met name gedurende de belegering in 1573, geeft de familienaam Hasselaer al vroeg bekendheid. Kenau's broer, Dirck Simons Hasselaer, is de stamvader van de Amsterdamse Hasselaers die voor ons van belang zijn¹³).

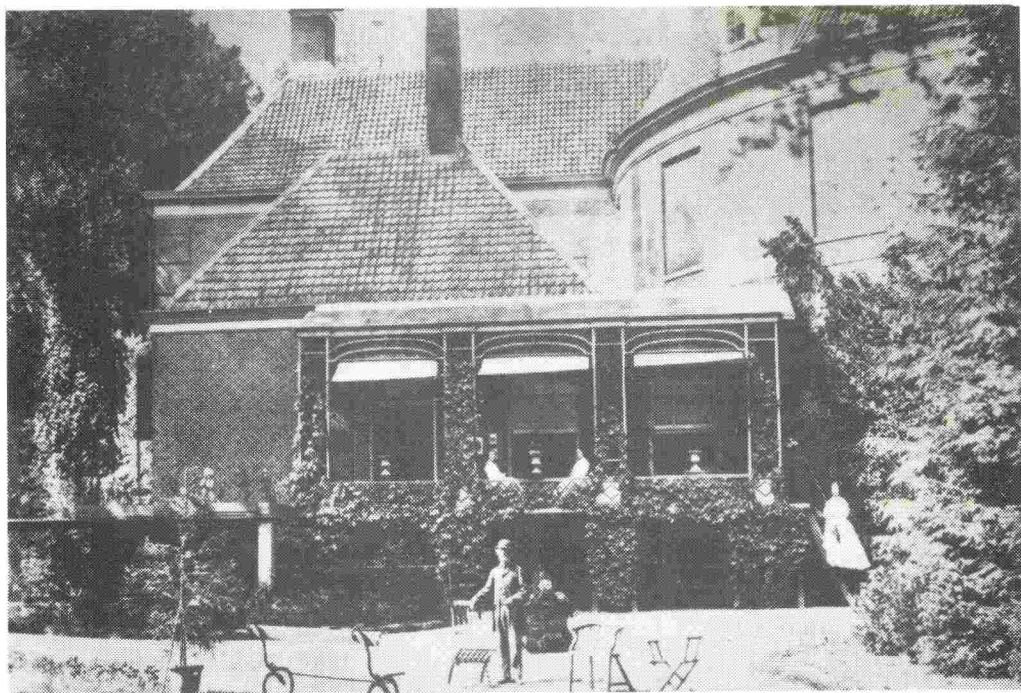
Een van de afstammelingen is Cornelis Hasselaer, die in 1637 geboren is te Enkhuizen, waar zijn vader uit Amsterdam zich had gevestigd en daar in bekrompen omstandigheden leefde. De zoon van Cornelis Hasselaer, eveneens Cornelis geheten en geboren in 1676, heeft het ver gebracht. Hij vertrok in 1696 in de lage rang van 'assistent' naar Indië, waar hij vervolgens opklimmend aangesteld werd tot Raad Ordinaris en tenslotte in 1729 de hoge positie bereikte van Directeur Generaal van Indië. Kort daarna is hij gerepatriëerd en vestigde zich in Amsterdam. Cornelis Hasselaer keerde als een vermogend man uit Indië terug, wat blijkt uit de verschillende aankopen die hij verrichte. In 1735 kocht hij een pand aan de Keizersgracht voor f 30.000,-. De volgende aankoop liet hij verrichten door de makelaar Jan van der Streng in 1735, De al genoemde makelaarsrekening vermeld dan ook het volgende: *Voor U Wel.Edel. gekogt in publiyue vyling de beyde Heerlijkheede van Eemnes voor f 30.000,-. Voor U Wel.Edel gekogt van Arent van der*

Wayen de hofsteede Groeneveld met de Lande-rijen. Gelegen onder de parochi van Baren voor f 32.000,-.

Cornelis Hasselaer heeft maar kort kunnen genieten van zijn bezit te Baarn, hij overleed op Groeneveld de 18e november 1737 en werd begraven in de kerk te Eemnes-buiten. De oudste zoon uit zijn derde huwelijk erfde het huis Groeneveld met al het omliggend land. Deze Pieter Cornelis Hasselaer was geboren in 1720 te Batavia. Pieter Cornelis bekleedde tot 1755 verschillende functies binnen de stad Amsterdam. In 1754 komt hij blijkbaar in financiële moeilijkheden daar hij besluit een nieuwe loopbaan te zoeken in Indië. Om aan gereed geld te komen werd onder meer het landgoed Groeneveld verkocht. Wederom verzorgde makelaar Jan van der Streng de verkoop. De verkoping werd aangekondigd in de 'Amsterdamsche Saturdaegie Courant' van 7 juni 1755. Deze luidt als volgt:

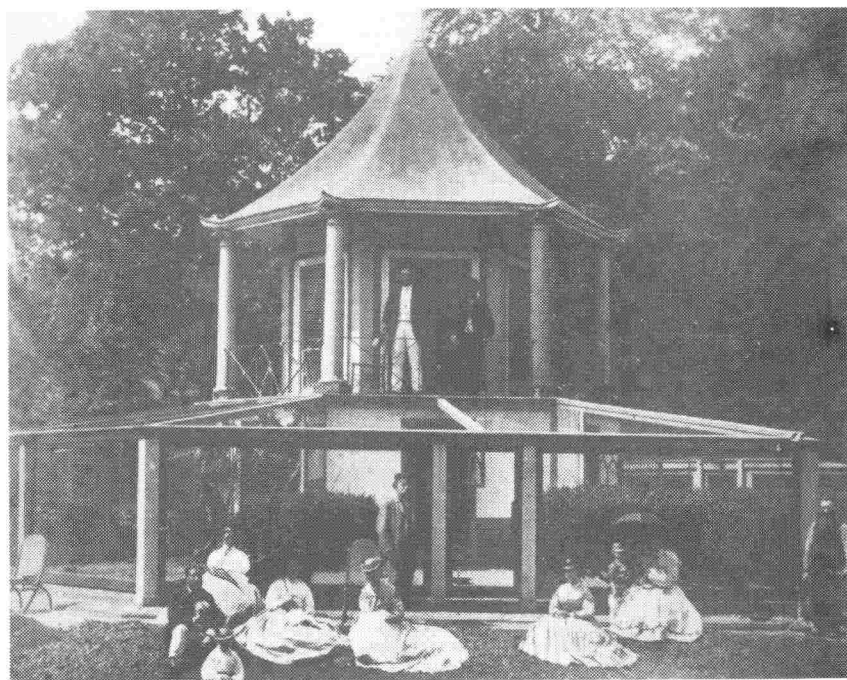
Jan van der Streng, makelaar, zal op Maandag den 23 Juny 't Amst. in't Oude Heeren Logement verkopen de capitaale Hofstede Groeneveld met desselfs schoone lanen, Bossen van opgaende Bomen en Hakhout, Boomgaerden, Moes- en Broeytuynen, schone visryke vyvers, Wey- en Bouwlanden, met de superbe en zeer moderne nieuwe Heeren Huisinge en Vleugels tot Stalle voor 17 Paerden ruim Koetsshuys, Knegtskamer, Orangehuis, Tuinmans Wooning en aparte Kamers, als ook een nieuwe Boere Woning, Koe en Paerde Stallen, groot circa 48 Morgen, mitsgaders 21 Akkeren Heylanden, die ten deele gespit en beplant zyn groot omtrent 45 Morgen, alles by den anderen gelegen onder de Geregte van Baren, aan wederzyden de Gemeene of Eemnesse Weg, zynde dagelyks te zien en inmiddels uit de hand te koop, zullende de Veylconditie en bewyzen van Eigendom 8 dagen voor de Verkoping te zien zyn ten Comptoir van den Notaris Otto van Dam, en nader informatie by gem. Makelaar, en tot Utrecht by Bernardus Sluyterman, Procureur en Notaris¹⁴).

In deze advertentie valt op dat hier voor het eerst sprake is van vleugels. Dat doet vermoeden dat Hasselaer de bouwer is geweest van de beide gebogen vleugels aan de corps de logis. We kunnen ons zelfs niet aan de indruk onttrekken dat juist de bouw van deze vleugels Hasselaer in financiële moeilijkheden moet hebben gebracht. Het was ook niet gering wat hij liet bouwen. Vooral de gebogen vorm maakte het bouwen extra duur. Gootlijst, balustrade en schuiframen moesten in gebogen vorm worden gemaakt.



Terzijde Huis Groeneveld, foto 1866

Koepel en volière, foto 1866



Door de bouw van de vleugels werd niet alleen een grote uitbreiding verkregen maar onderging ook het aanzien een belangrijke verandering. Wat Groeneveld zo uitzonderlijk maakt is de hoogte van de vleugels. Deze werden opgetrokken tot de hoogte van het corps de logis. De breedteverking werd hierdoor extra geaccentueerd en het bassécour verkreeg een meer besloten karakter. Toen Groeneveld werd geveild was de bouw van de vleugels weliswaar voltooid, maar inwendig niet afgewerkt. Tijdens de restauratie hebben we op verschillende plaatsen in beide vleugels kunnen constateren dat de afwerking na 1755 moet hebben plaatsgevonden.

van der Dussen

Jan Lucas van der Dussen kocht Groeneveld op 23 juni 1755 en de koopakte passeert het gerecht te Baarn op 8 augustus 1755. De nieuwe eigenaar, Jan Lucas van der Dussen was geboren op 2 januari 1724. Hij trouwde te Baarn op 15 februari 1763 met Johanna Maria Chalon. Hun enige dochter werd op Groeneveld geboren op 9 augustus 1766. De doop van Johanna Clara vond plaats in de Hervormde kerk te Baarn op 17 augustus 1766. De uitgebreide doopschrijving luidt als volgt: ¹⁵⁾

Baarn, den 17 Augustus 1766, werd ten H. Doop gepresenteert een kind genaamt Johanna Clara waer van vader is den Welledele geboore Heer Jan Lucas van der Dussen Meesterknaap van Gooiland en onderhorige Hooge en vrije Heerlijkheid. Moeder: vrouwe Johanna Maria Chalon. Peeter: Den Well. dele Groot Achtbare Heer en Mr. Jonas Wiisen oud Burgemeester der Stad Amsterdam. Gerepresenteert wordende door de W. Heer Hermanus Stoopendaal. Meeter: De Well. edel gebooren vrouwe Maria Johanna van der Dussen Wede. van den Weledel gestrenghe heer en Mr Gerrit Hooft Danielsz in sijn wel Ed. gestr. Leven Vrijheer van Vreeland en Schepen der Stad Amsterdam ende ten dese gerepresenteert wordende door Mejuffrouw Maria Stulen huisvrouw van bovengenoemde Hermanus Stoopendaal.

Uit bovenstaande doopschrijving blijkt dus dat van der Dussen 'Meesterknaap van Gooiland' was, een titel die na zijn dood in 1772, wordt overgedragen aan Pieter Cornelis Hasselaer. In het archief van de familie Hasselaer is een Charter aanwezig waarvan de tekst als volgt luidt: ¹⁶⁾

Wij Willem bij de Gratie Gods, Prince van Orange en Nassau, Erf-Stadhouder, Erf-Gouverneur, Erf-Capitein Generaal en Admiraal van de Zeven Verenigde Nederlanden, als mede Erf-Capitein Generaal en Admiraal van de Unie, mitsgaders Ridder van den Kousenband en van den Zwarte Adelaer etc. etc. etc.
Allen den geenen, die deezen zullen zien, of hooren leezen Salut doen te weeten: Alzoo door het overlijden van Jan Lucas van der Dussen, in zijn leeven Meesterknaap van de Houtvesterije van Gooiland, mitsgaders van Onze Hooge en Vrije Heerlijkheden en de Jurisdiction van Soest, Soestdijk, Baren en ter Eem etc. als meede over de Eemnessen binnen en buitensdijks, zijnde koomen te vacceeren een Ordinaris Meesterknaaps Plaats der voorz Houtvesterije, Heerlijkheden en Jurisdiction, het noodig is, dat daar meede weder een ander nut en bekwaam Persoon worde voorzien. Zoo is 't dat Wij, vermits de goede kennis, die Wij hebben van de Nuttigheid, bekwaamheid en getrouwheid van den Persoon van Mr. Pieter Cornelis Hasselaer, Heere van beide Eemnesse, Burgemeester der Stad Amsterdam, denzelven hebben gesteld en gecommiteerd, stellen en commiteeren mits deze tot Meesterknaap den gemelde Houtvesterije, Heerlijkheden en Jurisdiction, hem geevende volkoomen Magt, Autoriteit en sonderling bevel, den zelven Staat voortaan te houden, exerceeren en bedienen, gelijk als andere Meesterknaapen zijn doende, en hem voorts te gedraagen achtervolgens de Instructien, op het stuk van de Houtvesterije gemaakt of nog te maaken, en wijders alles te doen, het geen een goed, vroom en oprecht Meesterknaap schuldig is en behoort te doen, tot den eeren, Wedden, Gagien, Profijten en emolumenten, daartoe staande, Waarop en van hem wel en getrouwelijk daar in te quijten hij schuldig en gehouden blijft te doen den behoorlijken Eedt van Getrouwigheid in de handen van Onzen Houtvester van de bovengemelde Houtvesterije, den welken Wij beveelen en ordonneeren, den zelven Eedt gedaan zijnde, dat hij en allen anderen, dien het eenigsints zal moogen aangaan de voorn. Mr. Pieter Cornelis Hasselaer, het voorz. Meesterknaapschap met de gagien, profijten en vervallen van dien, rustelijk en volkoomentlijk zullen laten bedienen, genieten en gebruiken, zonder wederzeggen.
Des ten Oirconde hebben Wij deeze met Onzen Naamen onderteekend, en Ons Zeegel daar onder aan doen hangen. Gegeeven in 's-Gravenhage den vierden December Zeeventien hondert drie en Seeventig.

W. Pr. v. Orange

Dit charter, dat gedateerd is op 1773, bewijst dat de titel 'Meesterknaap van Gooiland' niet gebonden is aan de eigenaar van Groeneveld; Pieter Cornelis Hasselaer kocht immers eerst op 11 april 1774 zijn voormalig bezit weer terug. Dat Hasselaer werd benoemd tot Meesterknaap van Gooiland is waarschijnlijk het gevolg van het feit dat hij sinds zijn terugkeer uit Indië in 1722 weer Heer van de beide Eemnessen was en deze plaatsen ook vielen onder de Meesterknaap van Gooiland. Jan Lucas van der Dussen heeft een flinke uitbreiding van het landgoed gerealiseerd.

Plannen om in noordelijke richting uit te breiden waren onmogelijk door de begrenzing van de ridderhofstad 'Drakenburg'. In het zuiden waren wel mogelijkheden, doch doordat de percelen sterk versnipperd waren en bovendien nog in handen van verschillende eigenaren, kostte het veel tijd deze aan te kopen. Behalve deze percelen grond heeft hij ook nog kans gezien een tweetal boerderijen aan te kopen. Het gerechtelijk archief te Baarn vermeldt het volgende:

Den Heere Jan Lucas van der Dussen heeft gekogt van den Heere Joan Adoest du Bois de Chailon van Alendorp twee hofsteeden de eene genaemt Ravestein en de andere Wiltenburgs, met sijne schuur schaepshok bouw weij en Veenland groot tussen de sestig en seeventig mergen. Item een hujsinge en herberge genaemt den Elleboogs. Eijndelijk de sogenaemde Baernse Veenackeren, alles staende en gelegen onder de hoge Heerlykheid Baarn te samen om sesduijsend guld:volgens Coop Cedulle van den 28e Feb. : 1756.

Omdat Van der Dussen in 1763 opdracht gaf zijn bezit in kaart te brengen, is aan te nemen dat op dat moment de maximale omvang was bereikt. Volgens de perceelsgrootte, geregi-

streerd op de kaart, bedroeg de totale oppervlakte 213 morgen en 61 roeden. Het was Hermanus Stoopendaal die opdracht kreeg het gehele landgoed op te meten en in kaart te brengen. Deze Stoopendaal zal waarschijnlijk een zeer goede kennis van van der Dussen zijn geweest, aangezien hij in de reeds vermelde doopinschrijving, weliswaar als plaatsvervanger, wordt vermeld als peeter. Dankzij de relatie tussen de heren van der Dussen en Stoopendaal beschikken we nu over een kaart waarop zowel de perceelsgrootte als het exterieur van het huis voorkomt. Deze *Kaart van de Hofsteeden Groeneveld en Ravesteijn en desselfs Annexe Landereyen Gelegen onder de Hooge Heerlykheid Baarn; Toebehoorende den Wel Edele Geboore Heer Jan Lucas van der Dussen* is zeer nauwkeurig getekend.

Van der Dussen overlijdt in 1772; zijn erfenamen verkopen Groeneveld in 1774. In de Amsterdamse courant van 5 april 1774 wordt de publieke verkoping als volgt aangekondigd: ...*de extra welaangelegde en*

Huis Groeneveld, 1973



considerable geextendeerde Hofstede genaamd Groeneveld met desselfs aanzienlijke Heerehuysinge, Tuynmanswooninge, Oranjuhuis, Koetshuis, Stallinge, Jagerswooning, nieuwgebouwde Boerewooning en div. andere getimmerde. ¹⁷⁾

De verkoping vindt plaats op 11 april in 't Oude Heeren Logement. De koper is de inmiddels uit Indië teruggekeerde Pieter Cornelis Hasselaer. De koopsom bedraagt f 70.000,-.

Nogmaals Hasselaer

Pieter Cornelis Hasselaer was in 1756 als weduwnaar vertrokken naar Indië. Binnen een half jaar na aankomst in Batavia treedt hij in het huwelijk met Geertruida Mossel, dochter van de Gouverneur Generaal van Nederlands-Indië. In 1759 wordt een dochter geboren genaamd Adriana. In 1768 overlijdt zijn vrouw. Hasselaer is daarna nog drie jaar in de tropen gebleven. Op 3 mei 1772 werd hij aangesteld als admiraal van de retourvloot naar Holland, waar hij zich na aankomst in januari 1773 te Amsterdam vestigde. Pieter Cornelis keerde evenals zijn vader ook als een vermogend man terug. Dit blijkt wel uit de verschillende aankopen, allereerst kocht hij in 1774 het huis Groeneveld terug voor de niet geringe som van f 70.000,- gulden. Daarna kocht hij in 1775 drie naast elkaar gelegen panden op de Keizersgracht voor 130.537,- gulden.

De oudste in leven zijnde zoon van Hasselaer, Hendrik Nicolaas, trad op 19 juli 1774 in het huwelijk met zijn nicht Geertruida Constantia Hooft. Hun nakomelingen die zich in het vervolg Hooft-Hasselaer noemden, waren het die in de manlijke lijn het geslacht voortzetten. De laatste uit dit geslacht, Mr. Hendrik Constantijn Hooft-Hasselaer overleed in 1963. ¹⁸⁾

Hasselaer is geruime tijd burgemeester van Amsterdam geweest. Vooral na 1780 was het voor die dagen een roerige tijd en is Hasselaer als burgemeester vele malen betrokken geweest bij het oproer dat zich wisselend afspeelde tussen patriotten en prinsgezinden.

Op maandag 19 februari 1795 vond de omwenteling plaats, de leden van de vreeschap werden afgezet en vervangen door leden van een comité die vrijheid, gelijkheid en broederschap voorstonden.

Hasselaer heeft de zegepraal van de 'Franse bescherming' niet lang overleefd. In het derde jaar van de Bataafse Republiek, de 26e april 1797 is hij in zijn huis op de Keizersgracht overleden. ¹⁹⁾ Ruim drie maanden na zijn overlijden wordt door notaris Obbes te Amsterdam een akte opgemaakt waarin uitvoerig de nalatenschap wordt omschreven. Ook het huis Groeneveld wordt daarin beschreven met de bijbehorende inventaris. Een aantal maanden later wordt Groeneveld publiek verkocht en de verkoop wordt aangekondigd in de Amsterdamse Courant van 2 en 5 september 1797. De verkoop vindt opnieuw plaats in het Oude Heerelogement te Amsterdam op 25 september. Koper is Mr. Joan Huydecoper van Maarseveen voor een bedrag van 85.000,- gulden.

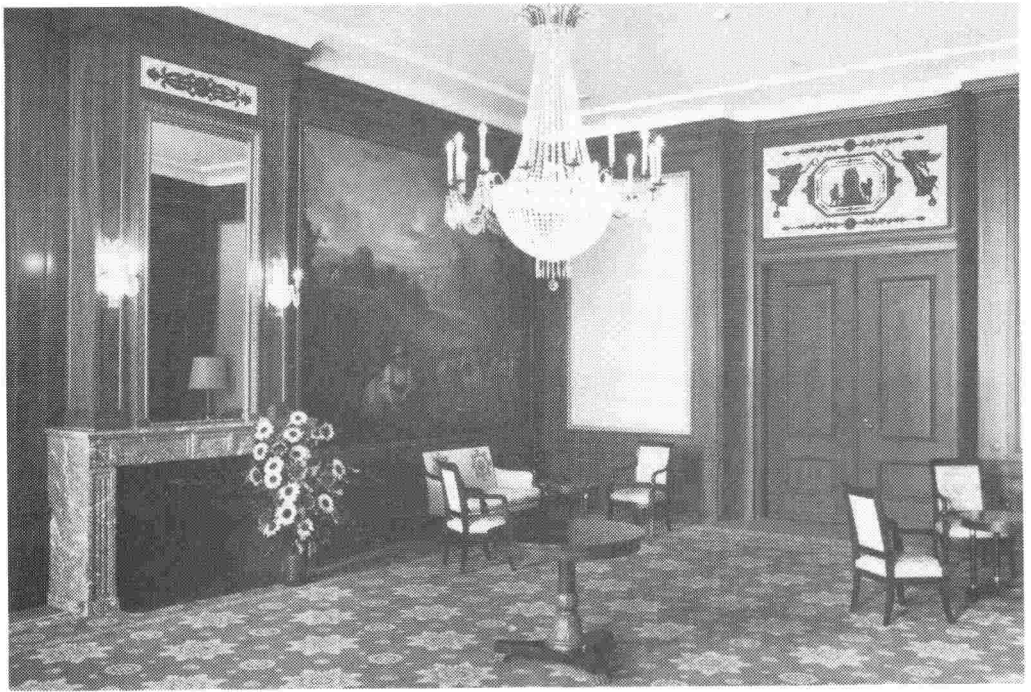
Huydecoper, van Heemstra en Taets van Amerongen.

In 1797 kwam het landgoed Groeneveld in het bezit van Mr. Joan Huydecoper van Maarseveen. Hij werd geboren te 's-Gravenhage op 6 februari 1769. Hij was een zoon van Mr. Jan Elias Huydecoper en Anna Elisabeth van Schuilenburg. Joan Huydecoper was Heer van Maarseveen en Neerdijk, ridder in de Orde van de Unie der Nederlandse Leeuw, commissaris en kapitein der burgerij en lid van de raad der stad Amsterdam. Ook was hij directeur van de Nederlandse Bank en lid van de Provinciale Staten en der ridderschap van Noord-Holland. Hij is driemaal getrouwd geweest; in 1792 trouwde hij met Maria Alewijn (1772-1794), in 1795 met Sophia Adriana ten Hove (1778-1818) en in 1821 met Johanna Louisa van Tets (1778-1864). Hij liet één zoon en twee dochters na. Joan Huydecoper is gestorven te Baden-Baden op 9 augustus 1836. Hij laat na een totale waarde aan vaste goederen, effecten, enz. groot f 2.418.231,-. Zijn bezitting te Baarn heeft een waarde van



Huis Groeneveld, interieur, 1982

Huis Groeneveld, muziekkamer, 1982



f 45.453,-²⁰⁾.

Zijn kleindochter Sophia Adriana Fabricius van Leijenburg erft het landgoed Groeneveld. Jonkvrouw Sophia Adriana werd geboren te Amsterdam op 20 juli 1822, zij trouwde te Amsterdam op 25 april 1845 met Mr. Simeon Petrus baron van Heemstra. Mr. S.P. baron van Heemstra was advocaat te Amsterdam en kamerheer in buitengewone dienst. Uit dit huwelijk wordt een dochter geboren op 22 april 1848, zij wordt vernoemd naar haar moeder die acht dagen na deze bevalling overlijdt.

De dochter, Sophia Adriana barones van Heemstra, trouwt te Baarn op 4 december 1873 met Louis Reinier baron Taets van Amerongen. Baron Taets van Amerongen was reeds weduwnaar van Ernestine baronesse van der Duin. Baron van Heemstra ontruimt het huis Groeneveld ten behoeve van zijn dochter en gaat wonen op 'Villa Nova' aan de van Heemstralaan te Baarn. Twee jaar na haar huwelijk overlijdt barones Sophia Adriana. Uit dit huwelijk werd een dochter geboren die ook vernoemd werd naar haar moeder; zij trouwde in 1900 met ir. Lodewijk Leopold graaf van Randwijck. Baron L.R. Taets van Amerongen trouwde voor de derde maal met Agneta Margaretha van Reenen. Hij overlijdt te 's-Gravenhage op 11 april 1921.²¹⁾ Zijn weduwe A.M.C. van Reenen blijft op Groeneveld wonen tot haar dood op 14 februari 1940.

Staatsbosbeheer

Na de dood van mevrouw A.M.C. van Reenen in 1940 werd Staatsbosbeheer eigenaar van het landgoed Groeneveld. In 1946 werd het huis verhuurd aan de heer J.L.Th. Colson die een fotobureau had te Amsterdam. Na zijn dood in 1968 bleef zijn stiefdochter het huis bewonen. De culturele activiteiten door haar vader begonnen, werden voortgezet waarbij zij zich gesteund wist door een tweetal stichtingen. Dit zijn de stichting 'Groeneveld' en de stichting 'Kasteel Groeneveld', die ten doel hadden in het gebouw een cultureel centrum te vestigen.

Maar omdat de financiële middelen hiervoor ontbraken werd er naar een andere bestemming uitgezien.

Het was in 1960 dat overwogen werd het gebouw ter beschikking te stellen van de hogere politieschool of van de B.B. (Bescherming Burgerbevolking). Hiertegen hadden zowel gemeentelijke als provinciale instanties bezwaren. In hetzelfde jaar werd het gebouw op de monumentenlijst geplaatst. Een kostenraming voor de verbouwing en de inrichting kwam toen neer op f 438.000,-. Omdat monumentenzorg geen subsidie kan geven voor gebouwen die staatseigendom zijn en de Rijksgebouwendienst evenmin middelen ter beschikking had, moest Staatsbosbeheer zelf reserveren voor de restauratie. In 1968 schatte de Rijksgebouwendienst de kosten van de restauratie reeds op 3,15 miljoen. Doordat er een steeds grotere drang ontstond om te restaureren probeerden zowel Landbouw en Visserij als C.R.M. en de Rijksgebouwendienst elkaar het beheer van het kasteel en de daarmee gepaard gaande kosten toe te schuiven. In 1969 liet Staatsbosbeheer opnieuw per brief weten dat de Rijksgebouwendienst de meest geeignende was om een passende bestemming te vinden en een restauratie te realiseren. In 1971 bleek opnieuw dat de Rijksgebouwendienst er geen prijs op stelde het gebouw te restaureren en daar ook geen geld voor had. Daarna is er nog sprake van geweest dat het gebouw aan C.R.M. zou worden overgedragen. In juni 1971 gaf Domeinen aan Staatsbosbeheer het advies het gebouw aan derden te verkopen. In de daarop volgende jaren zijn verschillende onderhandelingen gevoerd en heeft zelfs het plan bestaan het kasteel voor een symbolisch bedrag te koop aan te bieden. In dit stadium werd door de houtvester van de afdeling In- en Externe betrekkingen (I.E.B.) gevraagd te assisteren bij het opstellen van advertenties. Mede omdat in die tijd de wens opkwam voor Staatsbosbeheer een nieuw kantoorgebouw te vinden heeft de afdeling I.E.B. enkele mogelijkheden voor het gebruik van Groeneveld nagegaan. Het bleek dat de beschikbare ruimte voor kantoorgebruik aanzienlijk lager lag



Boerderij Ravestein, 1979

Boerderij De Ossenstal, 1980



dan de hiervoor gestelde normen.

Daarentegen zag de afdeling I.E.B. goede mogelijkheden voor de herleving van het reeds lang opgedoekte bosbouwmuseum. Dit werd door de directie aanvaard, zij het dat het geheel in een wat breder kader werd geplaatst.

Daardoor werd ook de naam gewijzigd in 'Nationaal centrum voor bos, natuur en landschap'. Het feit dat op deze wijze een goede bestemming was gevonden, werd tevens de drijfveer om tot een algehele restauratie over te gaan.²²⁾ In april 1976 werd door Staatsbosbeheer dan ook opdracht gegeven aan het architectenbureau ir. T. van Hoogevest b.v. te Amersfoort om een restauratieplan en een kostenraming te maken voor de restauratie van Groeneveld. De restauratie omvatte zowel het huis Groeneveld met de bijgebouwen alsmede de boerderij de Ossenstal.

De restauratie nam een aanvang met de boerderij de Ossenstal op 19 december 1977, terwijl het daaropvolgende jaar werd aangevangen met het hoofdgebouw. In de zomer van 1981 vond de voltooiing plaats van de algehele restauratie die een bedrag aan bouwkundige kosten gevegd heeft van rond de 9,5 miljoen gulden.

NOTEN

Als medewerker van het architectenbureau ir. T. van Hoogevest b.v. te Amersfoort kreeg ik de gelegenheid een uitvoerig onderzoek te verrichten naar zowel de bouwgeschiedenis als de geschiedenis van de eigenaren van het landgoed Groeneveld.

- 1) R. van Lutternveld, De buitenplaatsen aan de Vecht, Lochem 1948.
- 2) J.D.M. Bardet, Kastelenboek provincie Utrecht, Bussum 1975, blz. 125.
- 3) Bardet, o.c. blz. 125
- 4) Op 14 september 1674 werd door de Staten van Utrecht de Hooge Ambachtsheerlijkheid van de Gerechten Soest, Baarn, Ter Eem (Eembrugge), en de beide Eemnesseen opgedragen aan de Stadhouder Prins Willem III. De Prins benoemde daarop een eigen Rechtbank het 'Hoog Gerecht van Baarn en bijbehorende dorpen'. Alle transporten geschieden vanaf die tijd voor het Hoog Gerecht te Baarn; afschriften zijn bewaard vanaf 1680. Na de dood van de Prins in 1702 herstelden de Staten de oude toestand van de Schepenbanken.
- 5) Gemeentearchief Amsterdam (G.A.A.), Historisch topografische atlas. Amsterdamse Courant van 21 september 1730.
- 6) P.C. Bloys van Treslong Prins, Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken van de provincie Utrecht, Utrecht 1919.
- 7) Rijksarchief Utrecht; gerechtelijk archief Baarn, 1177-2 no. 149.
- 8) Gemeente archief Utrecht; notarieel archief, notaris Jacob van de Doorslag.
- 9) G.A.A., Historisch topografische atlas, Amsterdamse courant, 21 september 1730.
- 10) Rijksarchief Utrecht; gerechtelijk archief Baarn, 1177-2 no. 217.
- 11) J.E. Elias, De vroedschap van Amsterdam 1578-1795, Haarlem 1903.
- 12) G.A.A. Historisch topografische atlas, Amsterdamse courant, 27 augustus 1735.
- 13) J.F.L. de Balbian Verster, Mr. Pieter Cornelis Haseelaer (1720-1797), Jaarboek Amstellodamum 1931.
- 14) G.A.A., Historisch topografische atlas, Amsterdamse Courant, 7 juni 1755.
- 15) Rijksarchief Utrecht; Doopboek Herv. gemeente Baarn.
- 16) G.A.A. Particulier archief 292, no. 61.
- 17) G.A.A. Historisch topografische atlas, Amsterdamse Courant, 5 april 1774.
- 18) G.A.A. Particulier archief, 292.
- 19) De Balbian Verster, o.c. 81.
- 20) Rijksarchief Utrecht, archief Huydecoper, no. 686
- 21) T. Pluim, De geschiedenis van Baarn, Baarn/Soest, 1932, blz. 209.
- 22) Ontleend aan M.G. Wagenaar Hummelinck, Zicht op Groeneveld, Staatsbosbeheer, In- en Externe Betrekkingen, Utrecht 1977.

Pleidooi voor de heidegrassen.

W.K. Kraak

Massale bloei van de heide doet de meeste mensen wel iets. Sterker gezegd, een bloeiend heideveld maakt diepe indruk, zeker bij eerste kennismaking. En is dat eenmaal geschied, dan zal men ontdekken dat elk jaar weer het verlangen ontwaakt de heide in bloei te zien komen.

Persoonlijk heb ik een sterke voorkeur gekregen voor de kleur van de dopheide (*Erica tetralix*), na de bloei. Het is een machtig kleurenspeel. Bloeiende dopheide is rose. De plekken uitgebloeide Erica zien er heel anders uit. Het is een vluchtig verschijnsel dat zijn hoogtepunt bereikt in een warme roestkleur. Die domineert in het totale beeld van de heide en verschilt ook sterk van de paarse gloed van de bloeiende struikheide (*Calluna vulgaris*).

Een speels element in de heidevelden vormen de grassen. Ik noem de heidegrassen speciaal in verband met hun vormenrijkdom en kleuren, en wegens de microstructuur die zij geven aan het landschap gedurende een lange periode van het jaar, de vele maanden die verlopen na de bloei van de struikheide tot de eerste bloei van de dopheide. Wanneer het gras nog niet volledig domineert geeft het een aardige variatie in het plantendek. Is het zwak vertegenwoordigd in de vegetatie, dan wordt het gras door de intense kleur van bloeiende heide een paar maanden lang als het ware buiten spel gezet, maar daarna zijn het de graspollen en de pluimen - tijdens en na de bloei - die het heideveld verlevendigen. De herfstkleuren van deze grassen verdienen stellig onze aandacht. En percelen die volkomen in gras lijken te zijn overgegaan krijgen zelfs een eigen, nieuwe charme, waarover straks.

De hoog uitwaaierende pollen van het gras pijpestrootje (*Molinia caerulea*) staan als evenzovele natuurlijke beeldhouwwerkjes te

pronk, soms solitair tegen een donkere achtergrond van heidestruiken en een vliegdenntje, vaak los verspreid, ook wel min of meer in rijen of nog massaler optredend. De herfstkleur van dit gras is prachtig, niet alleen wanneer de zon de waaiers laat oplichten of er doorheen schijnt, maar ook tijdens donkere dagen met somber daglicht.



Bochtige Smele, uitgebloeid (dec. 1982), tekening van de auteur



Pijpestrootje, uitgebloeid (dec. 1982), tekening van de auteur

We moeten wel beseffen dat heidegrassen en de dop- en struikheide samen in een labiel evenwicht verkeren. In geval van verstoring worden de rollen omgekeerd: een wijde uitgestrektheid van prachtig bloeiend gras met als stukjes mozaiek enige heideplantjes, die toch wel weer opvallen wanneer ze bloeien. Het evenwicht op de heidevelden wordt verstoord door allerlei oorzaken. Vroeger hield de schaapskudde en het naar behoefte afplaggen van heide de zaak gezond. Vraat van de heidekever (*Lochmaea suturalis*) ook wel heidehaantje genoemd, deerde weinig en zelfs een heidekeverplaag had geen duurzaam nadelig effect. Later was dat anders. Wel kwam er een heidebeheer dat erop gericht was de vegetatie te verjongen en de natuurlijke ontwikkeling van heide tot bos tegen te gaan. Het eerste door maaien en afbranden, het laatste door het verwijderen van opslag van bomen. Toch ging er iets mis. In de zeventiger jaren bleken de normale maatregelen niet meer voldoende. Er trad in toenemende mate vergrassing op. Want wanneer het nú regent, wat brengt die neerslag niet allemaal mee? Wanneer het waait, wat voert de wind niet aan uit woon- en industriegebieden of sporen van kunstmest, die elders uitgestrooid wordt? Bovendien komen er teveel honden op de heide; en zou een te massaal betreden door mensen onschuldig zijn?

Men besepte aanvankelijk nog nauwelijks hoe ernstig de toestand werd, nl. dat terugkeer tot het gewenste evenwicht niet meer vanzelf plaats vond ondanks kostbare beheersmaatregelen.

In deel 3 van 'Wilde Planten' (V. Westhoff c.s., 1973) brengen de auteurs de toenmalige (men zal nu wel zeggen verouderde) inzichten als volgt onder woorden (p. 88): 'De laatste tijd neemt men in vele heideterreinen een sterke uitbreiding waar van Pijpestrootje en Bochtige Smele. De belangrijkste oorzaak hiervan moet men wel zoeken in het feit dat deze terreinen niet meer aan een in vergelijking met thans betrekkelijk intensieve exploitatie zijn onderworpen. Deze exploitatie kwam immers in hoofdzaak neer op afvoer van allerlei minerale en organische stoffen uit

de bodem. Nu deze afvoer gestopt is, de aanvoer vanuit de atmosfeer daarentegen nog steeds doorgaat, mag men verwachten dat het vroegere evenwicht tussen beide factoren is verbroken. Wat de Bochtige Smele betreft kan men vooral denken aan ophoping van heidehumus onder droge omstandigheden. Een verklaring van de uitbreiding van Pijpestro zou kunnen zijn het toenemende gehalte van de grond aan fosforverbindingen, voornamelijk afkomstig van stuifmeel. Weliswaar gaat het hierbij slechts om zeer kleine hoeveelheden; Pijpestro verdraagt geen fosfaat in cultuurtechnische dosering.' 'Overigens kan de toename van Pijpestro ook het gevolg zijn van ontwatering' (p. 89).

De grassen winnen het tegenwoordig dus vaak in verontrustende mate. Het woord 'verontrustend' wil ik niet meer horen. Want ik ben me zelf aan het omscholen. Aanknappend bij mijn belangstelling voor grassen uit mijn prille jeugd (toen om ze te bekijken, de bloempjes uit te pluizen en na te tekenen) vat ik nu weer de studie van grassen op. Omscholing als levenskunst. Daarvoor maak ik hier nu propaganda. Een van de prachtigste grassen op heiden en kapvlakten heet bochtige smele (*Deschampsia flexuosa*). Deze grassoort presenteert zich het mooist wanneer ze massaal optreedt. Het gras heeft dan een groot terrein veroverd en maakt in de bloeitijd (juni-juli) de toch wel aanwezige lager blijvende planten tijdelijk onzichtbaar. Men ziet als het ware één zee, een beweeglijke deken, van graspluimen. De wind speelt met de bovenkant, een golfbeweging gaat als een rimpeling over het veld. De vertakte grashalmen en fijngebouwde aartjes met de sterk glanzende kafjes vangen het licht of weerkaatsen het. De kleur wisselt tussen matgeel en blinkend zilver, met overgangen naar een rossige gloed in de diepte. 'A very beautiful grass' zo laat de schrijver van een overigens droog-wetenschappelijk boek over grassen zich ontvallen. Ik citeer hier C.E. Hubbard, Grasses (A Pelican Book). De Engelse naam voor bochtige smele luidt: Wavy Hair-Grass. Dat klinkt werkelijk poëtisch. Na de bloei blijven de pluimen nog

staan maar ze worden steeds ijler. De zaadjes rijpen en vallen uit, het spel van de blinkende kafjes duurt voort. De kleur van het geheel evenwel wordt herfstiger en tenslotte matter. Men kan het hele jaar door een aanblik van een paar veldjes bochtige smele genieten in de omgeving van Laren, waar de Verlengde Houtweg en de Grintbank uitkomen op het fietspad langs de heide. Prachtige percelen met als achtergrond bosranden en watertoren van de provinciale waterleiding. Het andere gras, pijpestrootje, vinden we o.a. op de heide ten zuiden van de Oostereng van Bussum. De bloeiperiode loopt van juli tot in sember. Dit gras valt allereerst op door de hoogte, ik bedoel niet van het blad, maar de lengte van de halmen. Deze staan aan de voet dicht bijeen, naar boven toe waaieren ze uit in alle richtingen. De herfstkleuren van dit gras zijn bijzonder sprekend. Je komt al gauw in de verleiding de lange halmen te plukken. Een droog boeket van deze grasaren doet het thuis heel goed. Je ontdekt hoe taai en stevig de lange halmen zijn. Afknippen gaat beter dan plukken. De voet van de stengels in de diepte van de graspol blijkt nog sterker te zijn. En wie denkt even een plant met wortel en al uit de grond te kunnen trekken voelt tot zijn verbazing hoe stevig en onaantastbaar de hele plant geworteld staat. De kwaliteit van de halmen verklaart de Nederlandse naam *pijpestrootje*. In bloei toont de pluim een waas van purper door de kleur van de stempels en van de meeldraden. Terecht spreken de Engelsen van Purple Moor-Grass. De kleur van het gesloten aartje - soms bleekgroen, meestal leikleurig blauw of iets violet - is verantwoordelijk voor het tweede deel van de wetenschappelijke naam (*Molina*) *caerulea*. Sinds het heidesymposium op 10 november 1982 in 't Spant te Bussum is de vergrassing van de heide onder de aandacht van velen gebracht. Het inzicht in het probleem is gegroeid en men wil door experimenten in het veld en door laboratoriumonderzoek nog meer te weten komen. Eén ding is al gebleken: sterfte van struikheide en vergrassing werden aanvankelijk te optimistisch beoordeeld. Men zag het als voorbijgaande, dus

tijdelijke fasen die elkaar opvolgen (successie) en die van nature wel weer zouden leiden tot terugkeer van *Calluna* (cyclische successie). Het is anders. Om belangstellend publiek in 't Gooi de weg te wijzen eindig ik nu met twee citaten uit het programmaboekje van het heidesymposium: Heidebeheer in Nederland, uit samenvattingen door Dr. J.T. de Smidt. 'In de tachtiger jaren groeiden *Calluna*-sterfte (zgn. mozaïekvorming) en vergrassing van de heide uit tot belangrijke beheersproblemen.

Deze verschijnselen werden aanvankelijk gezien als stadia in een natuurlijke cyclische successie, waarna de heide weer zou terugkeren. Ze bleken echter te worden veroorzaakt door periodiek massaal optreden van de heidekever (*Lochmaea suturalis*)' (p.4). Dezelfde auteur op p.10: 'Op intensief beweidde heide is geen merkbare aantasting door de heidekever en geen ernstige vergrassing van de heide. Dit zijn onbedoelde doch wél gewenste verschijnselen.'

Horneboegse heide, vergrast, ca. 1966



Flora en fauna in het Gooi rond 1850

W.G.M. Cerutti

Ik beken het maar meteen eerlijk: voor flora en fauna heb ik 'van huis uit' weinig gevoel; verstand heb ik er nog minder van. Wel geniet ik met volle teugen van natuur- en landschapsschoon wanneer ik - al te weinig - tijd vind voor wandelingen door Gooi en Vechtstreek, maar diepgang ontbreekt daaraan.

Recente contacten met leden van de Vrienden van het Gooi deden mij dit gebrek (weer) als een gemis gevoelen. Onbekend maakt inderdaad onbemind, en waarom niet beminnen wat en waar mogelijk?

Ik besloot dan ook mijn leven in deze (iets) te beteren. Daar het bloed toch kruipt waar het niet gaan kan, ging ik op speur naar oude gegevens over flora en fauna in het Gooi. Voor de deskundige of ware amateur biedt het onderstaande mogelijk weinig nieuws. Dat verneem ik dan graag.

Van Hengel

De gegevens die u hieronder aantreft, zijn te vinden in een van de meest fascinerende boeken die ooit over het Gooi geschreven zijn. Eigenlijk gaat het hier niet om een boek, maar om een verslag van bijna 40 jaar intensieve waarnemingen van het maatschappelijk leven in vrijwel al zijn facetten in het Gooi - en vooral in Hilversum - tussen 1838 en 1875 van de Hilversumse huisarts Dr. J.F. van Hengel. ¹⁾

Van Hengel (1811-1892) studeerde in Leiden medicijnen. In 1838 vestigde hij zich als arts in Hilversum, waar hij tot 1876 zijn praktijk uitoefende. Van Hengel trof in Hilversum, vooral onder de arbeidersbevolking, ook voor die tijd erbarmelijke toestanden aan op sociaal, economisch en medisch gebied. Zo stierf in die tijd 50% van de kinderen vóór het derde jaar en was de gemiddelde levenskans

van een Gooier niet veel hoger dan 22 jaar! Heel zijn leven heeft Van Hengel geijverd om in deze wantoestanden verandering te brengen. Zo nam hij - aldus het Gulden Boek van Hilversum - initiatieven tot warme spijsuitdeling, een badhuis, woningen en andere nuttige inrichtingen voor de arbeidersklasse en was hij mede-oprichter van het herstellingsoord Trompenberg.

Geneeskundige plaatsbeschrijving van het Gooiland.

Al zijn kennis en ervaring bracht Van Hengel bijeen in het boek 'Geneeskundige plaatsbeschrijving van het Gooiland', in 1875 door het departement van Binnenlandsche Zaken uitgegeven als derde stuk in de reeks 'Bijdragen tot de geneeskundige plaatsbeschrijving van Nederland'. In deze serie verschenen overigens verder slechts delen over Friesland, Zeeland, Limburg en Overijssel, die echter beperkt bleven tot een natuurkundige beschrijving.

Het boek van Van Hengel is baanbrekend geweest. Hij toonde aan hoe de gezondheid en het menselijk welbevinden samenhangen met zijn natuurlijke omgeving, de wijze van zijn behuizing en werkomstandigheden. Van Hengel mag dan ook als een van de pioniers op het gebied van de sociale geneeskunde beschouwd worden.

Zijn boek is een breed opgezet werk van bijna 400 pagina's met zeer vele tabellen, kaarten, statistieken e.d.

In goed gedocumenteerde hoofdstukken - veelal gebaseerd op eigen waarnemingen en ervaringen of op archiefonderzoek - behandelt Van Hengel o.a. landschap en bodem, water en waterkwaliteit, weerkundige zaken, flora en fauna, lichaamsbouw, bevolkings-



J.F. Van Hengel

gegevens als geboorte, sterfte en doodsoorzaken, landbouw, veeteelt, beroepen en nering, het leven van fabrieksarbeiders, armoede, huisvesting, voedsel en drank, klimatologische aspecten en - in detail - de gezondheidstoestand van de bevolking. Alles met veel bewijzen en voorbeelden uit 40 jaar praktijk als arts maar ook op grond van algemene observaties in het Gooi. Van Hengel was welhaast verslaafd aan gedetailleerde waarnemingen. Zo vertelt hij dat hij zelf gedurende drie jaar drie maal daags metingen deed van temperatuur, luchtdruk, windrichting, weersgesteldheid en ozongehalte van de lucht; en dat alles om enkele mogelijke verbanden te kunnen leggen tussen bepaalde ziekten en weersomstandigheden. En zo zijn in zijn boek vele voorbeelden te vinden.

Flora en fauna.

Het oorspronkelijke manuscript van Van Hengel moet veel uitvoeriger zijn geweest dan in boekvorm is verschenen. De redactiecommissie vermeldt op vele plaatsen in het boek dat men de tekst heeft ingekort. Dit is

geschied door een niet met name genoemde bewerker, van wie wordt gezegd dat het Van Hengel's collega, medestander en opvolger S. Stratingh Tresling is geweest.²⁾

Dit inkorten heeft ook plaatsgevonden bij het onderdeel flora en fauna dat oorspronkelijk maar liefst 600 resp. 664 nummers telde! Vermeld wordt dat veel daarvan al in andere delen van de serie voorkwam, zodat vooralsnog mag worden aangenomen dat wat wél werd gedrukt, vrij specifiek op het Gooi betrekking heeft.

De uitgave werd ook overigens serieus aangepakt. Allerlei onderdelen werden vóór publicatie eerst om commentaar aan diverse deskundigen voorgelegd.

Zo wordt vermeld dat de lijst van flora werd voorgelegd aan D. Wattes, kweker en kruidkundige te Naarden (in de tekst afgekort als D.W. te N.), aan De Beucker, leraar aan de kruidkundige school te Watergraafsmeer en aan Abeleven, leraar in de botanie aan de HBS te Nijmegen tevens secretaris van de botanische vereniging in Nederland.

De lijst van fauna werd voorgelegd aan Dr. A.A. van Bemmelen, directeur van de zoölogische tuin in Rotterdam.

Ten aanzien van de flora merkt de redactiecommissie *niet zonder leedwezen* op de verklaring te moeten afleggen, *dat er zo weinig in de zorgvuldig opgemaakte lijst voor onze taak - het redigeren van medico-topografische bijdragen - te vinden is.*³⁾ Hiermee zal wel bedoeld zijn dat in de lijst van Van Hengel weinig werd verteld over de geneeskundige of schadelijke werking van planten en kruiden. Dit verwijt lijkt niet onterecht, gezien de uiteindelijk gedrukte tekst. Jammer dat (mij) niet bekend is of het oorspronkelijke manuscript nog bestaat en zo ja, waar dit dan is. Hoe dit ook zij, het hoofdstuk over flora en fauna heeft genoeg interessants te bieden: gegevens over planten en dieren uiteraard, maar we maken ook kennis met allerlei plaatsen in het Gooi zoals Wisseloord, Heidepark, Spiegelrust, het paviljoen te Huizen en de Bussumse molen. Wij lezen dat de wijnstok (*Vitis vinifera*)

tegen bijna een tiende van de dorps huizen groeit, vooral in Laren en Blaricum en dat menig huisgezin in april/mei van molsalade leeft; van een overvloed aan wijngaardslakken die voor de consumptie naar Utrecht gaan, van talrijke watervogels die *hier voor de keuken in aanmerking komen* en van het vangen van spreuwen - vooral in 's Graveland - die naar Amsterdamse poeliers gaan om als lijsters verkocht te worden. Een tien eeuwen oude eik staat op Hilverbeek, in het Gooi zijn meer bijenkorven dan in heel Noord- en Zuid-Holland samen en de larven van de meeltor 'meelwormen' worden gebruikt om nachtegalen te vangen. Ook vernemen wij allerlei regionale benamingen zoals: molenaar (meikever), zaadgans (rietgans), markolf (Vlaamse gaai), sparsijsje (goudhaantje) en kroosjes (wilde pruimen). De kelderpissebed *dat walgelijke volksmiddel tegen hydrops* (oedeem of waterzucht) komt op de lijst van Van Hengel niet voor, wél het feit dat spinrag van de kruispin als bloedstelper wordt gebruikt. Wanneer bij een zieke 's nachts werd gewaakt en men hoorde een houtworm tikken dan wil het volksgeloof dat de patiënt niet zou herstellen want de *doodsklopper* had zich laten horen.⁴⁾ Opvallend is tenslotte dat de *korhoen* in het Gooi rond 1850 niet voorkwam, althans door Van Hengel niet genoemd wordt. Dat Van Hengel (of de redactiecommissie of de bewerker) goed op de hoogte waren van deskundigen uit die tijd op het gebied van flora en fauna, blijkt uit het vermelden van diverse hooggeleerde heren als Prof. Vrolik, De Gorter, Van Geuns, Reinwardt, Van Hall en Heringa en Gevers Deynoot.

Bronnen

Het aandragen van archiefstukken of moeilijk toegankelijke gedrukte bronnen is een belangrijke taak van de (amateur) historicus. Anderen kunnen daarop voortbouwen; een ieder kan er het zijne mee doen.

Ik ben benieuwd wat er met het onderstaande te doen valt. Komen de genoemde planten en dieren nog steeds in het Gooi voor, welke

soorten zijn sterk vermeerderd of verminderd, ontbreken in het overzicht belangrijke soorten, valt er over de genoemde deskundigen meer te vertellen, staan er onjuistheden in het stuk van Van Hengel, zijn er oudere bronnen waarin flora en fauna in het Gooi beschreven worden? Allemaal vragen die ik niet - of pas na uitgebreide studie - zou kunnen beantwoorden. Wie reageert?

Ik hoop in komende nummers van dit tijdschrift meer gegevens van Van Hengel aan u te kunnen doorgeven, met name met betrekking tot onderwerpen als landschap, bodem, grondgebruik, water (kwaliteit), landbouw en bemesting, veeteelt en schapenhouderij, wegen en paden, vervuiling e.d.

Het is niet voor niets dat TVE en de Vrienden hun publicaties zijn gaan combineren. Natuur- en cultuur(historie) liggen dicht bijeen. Uit het boven- en onderstaande moge dat (weer eens) blijken.

Flora

Ranunculaceae Juss.⁵⁾ Weelderiger groei dezer familie schijnt der vermelding waard. *Ranunculus arvensis* (*akkerboterbloem*) is overal door schrijver op de bouwlanden, vooral bij Naarden, opgemerkt. In de gemeente Hilversum bloeit op 'Heidepark' de *R. auricomus* (*guldene ranunkel*), op 'Kievidsdal' de *R. flammula* (*egelgras*) en op 'Nieuwenoord' de *R. repens* (*kipende ranunkel*). In 's Graveland, op den grintweg naar Loosdrecht, de *R. sceleratus* (*jeukkruid*); zij wisselt vooral de *R. acris* (*boterbloem*) af, die dikwerf op 'Spiegelrust' gevonden is, en ook de *R. ficaria* (*speenkruid*), op schaduwrijke plaatsen voorkomende. Buiten deze is de *R. bulbosus* door D.W. te N. opgeteekend: door denzelfden de (elders niet opgegeven) *R. muricatus*. De *Adonis aestivalis* (*koolte-vaar*) is door Prof. G. Vrolijk en de *Myosurus minimus* (*muizenstaart*) door Prof. de Gorter in 't Gooi gevonden.

Fumariaceae Dc.⁶⁾ Behalve de *Corydalis officinalis* (*koegras*) op bouwlanden o.a. te Laren, Hilversum, Blaricum, in overvloed te vinden, werd door D.W. te N. de *Corydalis solida* (*leeuwenbekje*) en *C. fabacca* op 'Hilverbeek' te 's-Graveland gezien; in de heggen te Laren prijkt de *C. claviculata* (*geklaauwierde helmblom*).

Dat, van de **Cruciferae Juss.**, *Cardanus amarum* en *Erysimum virgatum* en, onder de

Violariaceae Dc., *Viola sylvatica*, *V. riviniana* en *V. mirabilis* (deze beide zeldzaam) hier door D.W. te N. zijn gezien, schijnt zeker; de drie laatsten zijn ook door Dr. Heringa waargenomen.

Caryophyllaceae, Alsineae Dc. Door D.W. te N. is *Cucubolus bacciferus* (*bekervrucht*), met bijvoeging van 't woord *zeldzaam*, opgeteekend. De *Spergula arvensis*⁷⁾ en *S. pentandra* (*getenspurrie*) is in menigte onder Huizen, voor 'Paviljoen' te zien en de *S. nodosa* (*zandkruid*) is de lage heide, die langen tijd onder water heeft gestaan, b.v. bij de Waschmeer en het Kivitsdal, onder Hilversum, door schrijver gevonden.

Elatineae. De *Elatineae* *hydropiper* (*vlasleeuwenbek*) door Prof. van Geuns, te Naarden gezien.

Lineae Dc. Geen *Linum usitatissimum* L. op de lijst te vinden; er wordt slechts vermeld dat *Linum catharticum* (*purgeervlas*) op heide bij het 'Monnikenwater' te Hilversum door schrijver gevonden is.

Tiliaceae. *Tilia grandifolia* Ehrh. (*lindeboom*); vooral in Hilversum om Laren en Blaricum veelvuldig, waar de bloesems verzameld en als geneesmiddel door kruidenzoekers worden verkocht. Schrijver vraagt, of *T. parvifolia*, onder zekere omstandigheden, ook van het zaad der *grandifolia* komen kan? Driemaal had hij de *parvifolia*, als opslag, onder de *T. grandifolia* zien opkomen.

Hypericineae Dc. De geneeskrachtige *Hypericum perforatum* L. niet genoemd. Van deze familie zijn intussen de *Hypericum hirsutum* (*ruigherfsthooi*), voorbij den Bussemolen, de *H. lupinum* (*kruipend St. Janskruid*) bij 's Graveland, door schrijver verzameld; de *H. motanum* is zeer zeldzaam door D.W. te N. gezien.

Ampelideae Humb. B.K.⁸⁾ De *Vitis vinifera* (*wijnstok*) met al zijn variëteiten, bijna tegen een tiende van de dorps huizen opgroeiende, te Laren en Blaricum vooral.

Papilionaceae Juss. *Spartium scoparium* ontbreekt. *Acacia vera* (*witte en roode acacia*) komt in het Gooiland zeer menigvuldig voor. De weg van Hilversum naar 's-Graveland is alleen met die houtsoort beplant.

Amygdaleae Juss. *Prunus avium* (*vogelkers*), door schrijver nu en dan in 't wild gevonden. De *P. cerasus* (*kers*) wordt veel gekweekt. De *P. domestica* (*pruim*) eveneens; deze wordt ook in het wild onder hakhout gezien. Zij draagt hier dan den naam van *kroosjes*, veelvuldig aan den weg van Hilversum naar Laren voorkomende; de Latijnsche naam is *P. insititia*. De *P. padus* L., *kriek*, komt veel in de bosschen te 's Graveland voor. De *P. spinosa* L. (*sleedoorn*) is, volgens Prof. de Gorter, bij Naarden te zien.

Rosaceae Juss. Ontbreekt *Agrimonia Eupatoria* L. Naast *Geum urbanum* (*nagelkruid*), vooral bij de 'Liersloot' op de Hilversumsche Meent, enkele malen, *G. rivale*, volgens D.W. te N.

De *Potentilla tormentilla* Sibth. staat niet opgeteekend.

Cucurbitaceae Juss. *Bryonia dioica* L. (*wilde wingerd*) veel in de heggen te Blaricum ten Laren. Terwijl sommigen betwijfelen of de *B. alba* L. wel in 't Gooi voorkomt, verzekert schrijver haar roode vruchten 3 à 4 maal op 'Larenberg' in de heggen te hebben opgemerkt.

Umbelliferae Juss. Hier ontbreken, volgens de lijst - onder de gekweekte planten - *Carum carvi* L., *Pastinaca sativa* en *Anthriscus sativus* Hoffm. (*gewone selderij*), terwijl de *A. sylvestris* (*pijpkruid*) in overvloed b.v. op de plaats 'Gooiland' gevonden wordt; onder de geneeskrachtige planten - behalve de reeds genoemde *Pastinaca sativa* L., - *Levisticum officinale* Koch., *Chaerophyllum sativum* L., *Carum carvi* L. (reeds genoemd) en ook *Coriandrum sativum* L. Onder de vergiftige, of voor de gezondheid schadelijke gewassen, - zochten wij in deze familie tevergeefs naar de namen van *Hydrocotyle vulgaris* L.⁹⁾ *Myrrhis temula* L.¹⁰⁾ en *Sium latifolium* L.,¹¹⁾ die alle voor Friesland zijn opgeteekend.

Araliaceae Juss. De *Hedera helix* (*klimop* ook *boomveil* genoemd) wordt in deze streken zeer veel aangetroffen. Het stelselmatig planten van den klimop aan de noord- en vooral aan de westzijde der woningen bewijst, dat men hier de vochtigheid werende eigenschap dezer plant veelal op prijs stelt.

Cornae. *Cornus sanguinea* L. wordt veel in 't Gooi gekweekt; nu en dan ook in 't wild gevonden, b.v. in de bosschen van 'Wisseloord' te Hilversum, ook te 's Graveland.

Van *C. mas* (*winterkers*) eetbare kornoelje, zag schrijver 2 à 3 boomen in 't wild op 'Nieuwenoord' in het bosch.

Caprifoliaceae Juss. Genoemd worden *Sambucus nigra* (*gewone vlier*), overal, vooral te Laren, bij de boerenhofsteden, om de bloem; *S. ebulus* (*wilde vlier*) veel in 't hakhout te Laren; de *S. nigra*, var. *laciniata* L. (*Spaansche vlier*) schijnt hier, volgens de lijst, niet voor te komen.

Compositae Adans. Vele geneeskrachtige planten ontbreken hier; zoo *Carduus benedictus* L., *Carlina vulgaris* L.,¹²⁾ *Petasites officinalis* Mönch.¹³⁾ *Pyrethrum Parthenium* L.¹⁴⁾ en *Artemisia*-soorten.¹⁵⁾

De *Centauria calcitrapa* (*sterredistel*) schijnt hier (volgens Prof. de Gorter) gevonden te zijn. Van de *Leontodon taraxacum* wordt door schrijver bericht, dat ze in zoo groote menigte voorkomt, dat van het zoeken dezer plant, voor molsalade, in April en Mei, menig huisgezin leeft. Van de familie der

Anthirrhineae Juss. is 't Gooiland ruim voorzien. De *Digitalis purpurea* (*vingerhoedskruid*) wordt niet alleen dikwerf in 't wild gevonden, b.v. in overvloed te 's Graveland op 'Gooilust' onder het hout, maar ook zeer veel in tuinen als kweekplant. Terwijl de vergiftige maskerbloem, *Linaria vulgaris* Mill., op de lijst

ontbreekt, is zij rijk aan tal van Veronicasoorten; want hoewel de *V. anagallis* L. en de *V. chamaedrys* L. niet zijn opgesomd, noemt zij de *V. arvensis* (door Prof. de Gorter), te Naarden gezien; en onder de *V. officinalis* (aan den Soestdijkweg naar Hilversum vooral) en de *V. beccabunga* (*waterpung*) aan de Waschmeer te Hilversum gevonden, staan de *V. hederifolia* (*veel blade-rige eereprijs*), aan den waterweg van Bussum naar Naarden te zien, de *V. scutellata* en de *V. triphyllus* (*drieblade-rige eereprijs*) opgeteekend. Van de **Rhinanthaceae** Koch. ontbreken de *Pedicularis palustris* L. en de *P. sylvatica* L. Volgens Prof. Reinwardt, behoort de *Melampyrum vulgatum* vooral te Naarden thuis. Bij de **Labiatae** Juss. herinneren we aan de *Galeopsis ochroleuca* (*geele hennipnetel*) te Naarden (volgens Prof. van Hall) en aan de *Stachys arvensis* (*akkerandoorn*) te Laren (volgens Prof. Reinwardt) gevonden. De *S. palustris* (*moerasandoorn*) is aan de Hilversumsche vaart tegenover 'Nieuwe-noord' licht te vinden.

Van *Teucrium* wordt *Chamaedrys* L. niet, maar wel de *scordium* (waterlook) opgegeven. Schrijver noemt als groeiplaats der *Marubium album* (*malrove*) den kerkweg van Bussum naar Naarden en voor de *M. vulgare* (*witte malrove*) den straatweg van Hilversum naar 's Graveland.

Primulaceae Vent. Geen *Anagallis arvensis* L., alleen de *A. phoenicea* opgeteekend; 't is de *roode meer*, in havervelden te Hilversum groeiende.

Polygonaceae Juss. Behalve de kweekplant *boekweit*, de *Polygonum fagopyrum* L., komt hier de *P. bistorta* (*adderwortel*, *slangenwortel*), de eenige geneeskrachtige plant dezer familie, aan den Vuurschen weg bij de Waschmeer te Hilversum dikwerf voor. Vergiftige eigenschappen heeft de *P. hydropiper* (*waterpeper*) aan den Blaricummer weg, bij Laren, te vinden. De *P. tartaricum* is in 't Gooi als *zeeboekweit*, *wilde boekweit*, ook als *Franschmannen* bekend, die zich op 'Nieuwe-noord' te Hilversum vertoont. De *P. convolvulus* heet *zwarte winde* ook wel *zwaluwtong* en is onder Hilversum (door Prof. van Hall) gezien. Of *Rumex acetosa* L. (*veldzuring*) in tuinen gekweekt wordt, blijkt niet; in 't wild komt ze veel voor aan de vaart van 's Graveland naar Ankeveen. Deze familie wordt in 't Gooi nog bovendien vertegenwoordigd door *R. hydrolapathum* (*waterzuring*) *R. crispus* (*gekrulde zuring*) in de Hilversumsche Meent, door *R. obtusifolius* (*ijzerhard*) ook wel *spitse zuring* geheten; door de *schaapzuring* (*R. acetosella*) en door de gekweekte *R. acetosa* Hispanica (*gewone zuring*). Onder de

Empetreae wordt de *Empetrum nigrum* (*besheide*) door D. W. te N. opgegeven. Schrijver herinnert zich niet deze plant anders in 't Gooiland te hebben ontmoet dan daar, waar zij opzettelijk tegen zandverstuivingen was gezet. Bij de

Urticeae Juss staat geen *Cannabis sativa* L. aangeteekend. Om houtcultuur en grotere of geringere geneeskracht, verdienen zeker ook vermelding de opgesomde Gooische soorten der

Cupuliferae Rich.¹⁶) der **Salicineae** Dc. en der **Betulineae** Rich, tot nauwkeurige vergelijking met de soorten, die van elders uit Nederland, voor ons doel, reeds werden opgeteekend.

Van *Quercus pedunculata* (*gewone eik*) wordt er hier van een prachtig exemplaar, stellig tien eeuwen oud, gewaagd, dat het buiten 'Hilverbeek' te 's Graveland siert.

Q. sessiliflora Sm. (*wintereik*) wordt gemist; de *tamme kastanje* (*Castanea vesca* Lam.) en de *hazelaar* of

hazelnoot (*Corylus avellana*), hier, evenals de *haagbeuk* (*Carpinus betulus* L.), gelijk elders gekweekt.

De *Salix alba* L. (*schiefwilg*) vertoont zich aan den slootkant van den kerkweg naar Bussum, waar hij dikwijls in het wild voorkomt. Het *waarderhout* der *Salix triandra*, tusschen Naarden en Huizen, schijnt meer uitsluitend eigendom van 't Gooi te wezen en *S. viminalis* (*katwilg*) vooral aan de kanten der slooten te 's-Graveland voor te komen; de meeste soorten van *Salix* schijnen hier echter te ontbreken. Hiertoe behooren de *S. pentandra* L., *S. Babylonica* L., *S. purpurea* L., *S. acuminata* L., *S. aurita* L. en *S. amygdalina* L. Van de populieren ontbreekt de *Populus nigro* L., maar *P. alba* komt des te menigvuldiger voor; om de klompenmakers hout te bezorgen wordt zij veelvuldig gekweekt, wat, al is 't dan ook om andere reden, ook met *P. monilifera* (*Canadesche populier*) het geval is.

Tot beschutting voor houtgewas wordt de *Betula alba* (*berk*) in menigte aangekweekt; de *Alnus glutinosus* (*els*) te 's Graveland tot hakhout.

Hydrocharideae. De *Elodea Canadensis* (*waterpest*) in menigte in de slooten van 'Nieuwe-noord,' te Hilversum. Uitsluiting dezer waterkaarde door de *Lemma minor* (*eendenkroos*) scheen schrijver opvallend. Eene andere opmerkelijke waarneming, hier dikwerf gedaan, schijnt deze: waar veel *Elodea* is, komt weinig febris intermit-tens¹⁷) voor; het tegenovergestelde geldt voor die plaatsen waar zich veel *Lemma minor* vertoont. Van de **Liliaceae** Dc. valt op te merken, dat er zoo weinig kweekplaatsen opgeteekend staan; alleen de *Allium vineale*, hier *wijnngaardslook*, elders *kraailook* geheeten. Van de *Allium*soorten ontbreken o.a. op de lijst: *A. cepa* (*cipel*), de *A. proliferum*, de *A. Ascalonicum* L. (*sjalot*) en de *A. sativum* L. (*knoflook*).

Omdat de belangrijkste soorten der

Gramineae in een ander hoofdstuk besproken worden, gaan wij deze familie, even als zoo vele andere, met stil-zwijgen voorbij. Schrijver legt bij de *Cleistocarpis*¹⁸) de verklaring af, dat hij zich minder met cryptogamie¹⁹) heeft bezig gehouden. De belangrijke alphabetische lijst der cryptogamen echter, die daarop volgt, zal zeker door den botanicus van 't Gooiland met de meeste belangstel-ling worden nagegaan, al moet ook de medicus topogra-phicus²⁰) slechts in zeer bijzondere gevallen naar haar verwijzen.

Wij eindigen onze phytographische²¹) aantekeningen van 't Gooi met bij de familie der

Lycopodiaceae Dc. op te merken, dat ook hier weer de *Lycopodium clavatum* (*wolfsklauw*) zich overal laat vinden, waar er maar heide in 't Gooiland te zien is, en dat men van de

Confervoidae, de *Ulva lactuca* (*zeelanuw*) te Huizen op de keisteenen onder het zeewater vindt; in welke gemeente ook de *U. compressa* door den heer Gevers Deynoot is gezien; de *U. pupurea* is als *watervlies* in de sloot, langs de buitenplaats 'Schapenburg' te 's Graveland, door schrijver verzameld.

Fauna.

ANIMALIA VERTEBRATA.

Mammalia (zoogdieren).

De orde der **Chiroptera** (*handvleugeligen*) vindt men in 't Gooi door 5 soorten van vleermuizen vertegenwoordigd: de *Vespertilio auritus* (*grootoor vledermuis*), de *V. noctula* (*rosse vledermuis of vroegvlieger*), de *V. murinus* (*vale vledermuis of langoor*), de *V. pipistrellus* (*dwergvledermuis*) en de soort, die men zoo algemeen over den straatweg en de heide nabij Hilversum vliegen ziet, de *V. serotinus* (*grote vledermuis of laatvlieger*).

Insectivora (*Spitsdieren*). Behalve *Sorex araneus* (*huisspitsmuis*) ook *wittand* genoemd, die eenige schade veroorzaakt, verdient, buiten de gewone, opmerking de oranjekeurige *Talpa Europaea* (*mol*), die meermalen op 'Hilverbeek' te 's Graveland gevangen werd; ook nu wederom in Augustus 1870. De *Sorex fodiens* (*waterspitsmuis*) komt op de lijst niet voor.

Ferae (*Roofdieren*). De *Meles taxus* (*das*) is er zeer zeldzaam en schrijver zag hem slechts drie maal in dertig jaar.

De *Mustela foina* (*steenmarter*) ontbreekt op de lijst, terwijl de *Lutra vulgaris* (*vischotter*) zich alleen te 's Graveland schijnt te vertoonen.

Glires (*Knaagdieren*). Van *Sciurus vulgaris* (*eekhoorn*) zegt Dr. Schlegel: 'komt in de provincie Noord-Holland niet voor'; dit zal moeten zijn: behalve in 't Gooiland, waar hij talrijk gevonden wordt.

Mus musculus, *M. sylvaticus*, *M. minutus* en *Arvicola arvalis* (*Hypudaeus arvensis* *Pall.*) zijn in 't Gooi als huis-, bosch-, dwerg-, veld- en akkermuizen bekend.

Ruminantia (*Herkauwende dieren*). Vóór zestig jaar was *Cervus elaphus* (*hart*) hier niet zeldzaam. In Augustus '70 is het echter nog op 'Kivitsdal', onder Hilversum, gespoord; de jagers meenen, 'dat het dier door den oorlog opgejaagd en uit Luxemburg naar hier gekomen is.' Dit schijnt echter wat ver gezocht te zijn, daar deze dieren dichterbij, op de Veluwe, in den natuurstaat voorkomen; en 't is dus eerder aan te nemen dat het dier uit Gelderland is overgelopen.

De zoogdieren, die in tammen staat voorkomen, leveren voor onze aanteekeningen niets bijzonders op of worden in een later hoofdstuk uitvoerig behandeld. *Mustela furo* (*fret*) wordt tam gemaakt en tot *fretteeren* - voor de jacht op konijnen - gebezigd. De Gooische behoort tot het zeer kleine ras.

Aves (Vogels).

Raptatores (*Roofvogels*). Wel worden de *Falco tinnunculus*, *F. aesalon* en *F. subbuteo* (*torenvalk*, *smelleken* en *boomvalk*), maar niet de *F. communis* *Gmel.* (*slechtvalk*) vermeld; wél de *Haliaeetus albicilla* (*zeearend*), niet de *Pandion haliaetos* (*vischarend*). Ook ontbreken *Milvus* (*wouw*) en *Buteo* (*buizerd*). Naast *Strix flammea* (*kerkuil*), *Otus brachyotus* en *O. vulgaris* (*veld- en ooruil*), wordt hier de *Athene noctua* (*steenuil*) gevonden.

Insessores (*Roestvogels*). Onder deze orde verdienen *Ficedula rufa* om den eigenaardigen naam van *tijf-tjaf* en de *Motacilla alba* (*witte kwikstaart*) aangestipt te worden. Hoezeer deze tot de vogels behoort, die hier te lande broeden, doch in de koudere tijden van het jaar naar warmer landen verhuizen, werd deze echter, vanaf November 1869 tot Mei 1970, bijna dagelijks gezien; zoo ook werd ze door schrijver op 13 December van 't zelfde

jaar waargenomen. *Regulus cristatus*, elders *goudhaantje* geheeten, wordt hier *sparresijsje* en de *Garrulus glandarius* (*Vlaamsche gaai*) hier *markolf* genoemd. Onder de volgens, die zich met insecten, wormen en andere kleine dieren voeden, komen hier ook de *Emberiza nivalis* en *E. Schoeniclus* in aanmerkinge. De eerste heet in 't Gooi gewoonlijk *sneeuwvink* of *sneeuwputter*, de tweede *rietmusch* of *rietgors*.

Van *Loxia curvirostra* (*kruisbek*) was er in Sept. '67 te Hilversum eene groote menigte zien. 't Vangen van den *Sturnus vulgaris* (*spreeuw*) is hier een tak van industrie. 's-Graveland belooft in den regel de rijkste vangst. Van daar gaan de gevangenen naar de poeliers te Amsterdam, uit wier winkels zij als 'lijsters' naar de consumenten gebracht worden. Onder

Gallinaceae (*Hoenderachtige vogels*), is 't opvallend dat de *Tetrao tetrix* *L.* (*korhoen*) ontbreekt. Van **Nataores** (*Waervogels*) komen hier voor de keuken in aanmerking: de *Mareca penelope* (*fluiteend*) ook *smient* genoemd; de *Anas boschas* (*wilde eend*), enkele malen slechts in tammen staat; *Dafila acuta* (*pijlstaarteend*) *Anas strepera* (*krokeend*), *Spatula clypeata* (*slobeend*), *Fuligula marila* (*toppereend*), *F. ferina* (*tafeleend*), ook wel met den naam *valinger* aangeduid. *Querquedula crecca* (*winter-*) en *Q. cirea* (*zomertaling*), behooren hierbij. Behalve de bekende *Anser cinereus* (*wilde gans*), komen de *A. segetum* (*rietgans*), ook (*zaadgans*) in 't Gooi genoemd, de *A. albifrons* (*rolgans*) en de *Bernicla brenta* (*roigans*), met de *B. leucopsis* (*brandgans*) voor. *Larus ridibundus* wordt (*lachmeeuw*) genoemd en de *Phalacrocorax carbo* (*schollevaar*). Vooral voor een jaar of drie waren deze vogels op het Naardermeer in groote menigte te vinden.

In tammen staat komen, buiten de meer bekende, nog eenige vogels voor, waarvan nog 't volgende op te merken valt. De *Phasianus colchicus*, *P. pictus* en *P. nyctemerus* (*gewone goud- en zilverfazant*), komen wel als tamme vogels voor, maar worden ook te 's Graveland en ook onder Heidepark te Hilversum in 't wild gevonden.

Voor eenige jaren nl., heeft Prins Hendrik te Soestdijk fazanten 'geplant', wat voor 8 à 10 jaren reeds te 's Graveland heeft plaats gehad. De kalkoen (*Meleagris mexicana*) ontbreekt hier niet. Onder de tamme eenden is de *Caerina moschata* als *Turksche eend* niet zeldzaam. *Cygnus olor* (*zwaan*) mist men in 't Gooi natuurlijk niet; wél zijn stamverwant de *C. musicus* (*kloekzwaan* of *wilde zwaan*), die in andere streken van ons vaderland voorkomt.

Onder de **Reptilia** (*Kruipende dieren*), herinneren wij hier alleen aan den overvloed van exemplaren der *Natrix torquata* (*ring slang*) en ook daaraan, dat naast de *Bufo vulgaris* (*gewone*), de *B. calamita* (*groene pad*) hier moet worden genoemd.

Pisces (*Vissen*).

Van de Gooische visch verdient naast de *Perca fluviatilis* (*baars*) en de *Acerina vulgaris* (*post*), de *Gasterosteus aculeatus* (*driedoornige stekelbaars*) en de *G. pungitius* (*zwarte stekelbaars* of *tiendoornige*) vermelding. Dan de *Cyprinus carpio* (*karper*), door schrijver in prachtexemplaren van 14 pond gezien.

Opmerkelijk schijnt de menigvuldigheid van *Leuciscus rutilus* (*voorn*), terwijl er als soorten van *L. o. a. L.* *erythrophthalmus*, *rutschvoorn*, *P. dobula*, *dikkop* en *L. jesus*, *windvoorn*, op te geven zijn. De *L. vulgaris* is de eigenlijke *witvisch*. Voor 't overige wijkt deze waterfauna niet van die van de omstreken af. De zeevisch wordt uit

Huizen aangebracht en in 't Gooi verkocht. In een later hoofdstuk zal zij besproken worden.

MOLLUSCA.

Gasteropoda (*Buikpootigen*) vertoonen: *slakken* in allerlei vorm, dikwerf schadelijk in den tuin of op den akker, enkele malen dienende tot voedsel, ook voor den mensch. Tot de *eersten* behoort *Limax rufus* (*gewone aardslak*), *L. fuscus* (*tuin-aardslak*), *L. agrestis* (*akker-aardslak*), *L. albus* (*witte aardslak*), *L. maximus* (*grote aardslak*), *Succinea oblonga* (*amberhorenselak*), *Helix nitidula* (*blinkende slak*), *H. rotundata* (*boerenknoopje*), *H. fasciolata* (*gestreepte slak*), *H. ericetorum* (*heideslak*), *H. cellaria* (*kelderslak*); verder de *Limnaea glutinosa*, *L. peregra* en *L. palustris* als *poelslakken* en de *Paludina contacta*, als *moerasslak* in de slooten te 's Graveland bekend. Tot de *eersten en laatsten* behooren: *Helix hortensis* en *H. nemoralis* als *tuinlakken*; tot de *laatststen*, vooral ook de *Helix pomatia* als *wijn-aardslak* en bij de liefhebbers als *caracol* bekend. Hiervan is, te 's-Graveland ten minste, overvloed in 't Gooi. Soms worden ze in groote manden, 12 liter inhoudende, naar Utrecht uitgevoerd, waar deze diertjes gegeten worden. Terwijl wij de overige dieren, die onder deze rubriek gerangschikt kunnen worden, met stilzwijgen voorbijgaan, herinneren wij aan 't voorkomen in 't Gooi niet alleen van de *Littorina littorea* (*gewone alikruik*), maar ook van de *L. rudis* (*ruwe alikruik*).

Conchifera (*Schelpdieren*). Met *Teredo navalis* (*paalworm*) *Pholas candida* (*boorschelp*), hier *wieg* genoemd, en *Pisidium amnicum* (*rivierfijnschaal*), komen hier de *Unio batavus* (*riviermossel*), de *U. margaritifer* (*parelmossel*), de *U. pictorum* (*groenachtige mossel*) en van de *Anodonta*'s, de *A. cellensis* (*zwanenmossel*), de *A. ventricosus* (*gezwollen zoetwatermossel*), de *A. piscinalis* (*vijvermossel*) en de *A. anatina* (*eendenmossel*) in aanmerking.

De *Anodonta cygnea* (*grote riviermossel*) ontbreekt op de lijst. Tusschen Huizen en Naarden, aan de zee kust, vindt men nu en dan de *Ostrea edulis* (*oester*). De schelp, die den naam van *Pholas crispata* draagt en in ons vaderland aan de zee gevonden wordt, schijnt hier te ontbreken. Bij de

Tunicata (*Maneldieren*), teekenen wij op, dat er te Huizen op zee wier dikwijls eene geleikorst gevonden wordt van *Botryllus Schlosseri*.

ANIMALIA ARTICULATA.

Onder de **Crustacea** (*Schaaldieren*), te Huizen alleen de *Cancer pagurus* (*gewone zeekrab*), maar niet de *Carcinus moenas* Leach. (*strandkrab*); verder de *Portunus depurator* (*kleine zeekrab*); in schelpen werd aldaar ook *Pinnoteres Pisum* (*roodkrabbetje*) gevonden. De *Oniscus murarius* Cuv. de *kelderpissebed*, het walgelijk volksmiddel tegen hydrops, ontbreekt; terwijl de *kelderpissebed*, die *O. asellus* heet, zich hier ophoudt.

De slooten van Bussum en 's Graveland vertoonen de *Cyclops vulgaris* en te Huizen kan men op stukken hout en steenen de *Anatifa laevis* (*zeetulp*) en op schelpen de *Balanus sulcatus* (*zeepok*) dikwerf waarnemen.

Arachnoidea

 (*Spinachtige dieren*).

Onder deze rubriek meenen wij slechts 't volgende te

moeten opteekenen. De *Epeira diadema* (*kruisspin*), doet bij de boeren in 't Gooi door zijn spinrag den dienst van bloedstelpster. 't Is daar eene vaste gewoonte om, wanneer men zich snijdt, dat spinrag op de wonde te leggen. De *Tyroglyphus siro* (*kaasmijt*), vertoont zich hier vooral in de zoogenoemde Leidsche kaas en de *Tyroglyphus farinae* is licht de eenigste mijt die gezocht is. Deze *meelmijt* wordt veel verzameld om ze op buitenplaatsen in bakjes in de boomen te hangen, ten einde zoo doende den nachtegaal te lokken.

Insecta

 (*Gekorvene dieren*).

Behalve door den *Melolontha vulgaris* (*metkever*) - hier *molenaar* geheeten - wordt er ook nog door den *M. solstitialis* (*kleine Junikever*) en den *M. fullo* (*Julikever*), schade aan 't plantsoen veroorzaakt.

Dat de *Hylecoetes dermestoides* (*zeepaaldoorboorder*) hier waargenomen is, schijnt eigenaardig. Onder de voor blad, schors of hout der boomen nadeelige kevers schijnen *Attelabus betuli* L. (*Beukkever*), *Hylobus abietis* L. (*snuitkever*), *Hyloinus cunicularius* L. (*sparrebasitkever*) en *Bostrichus typographus* (*letterzetter*), ook *B. stenographus* (*boekdrukker*) te ontbreken. De *B. curvidens* (*dennekever*) daarentegen niet.

Behalve de bekende *Eccoptogaster scolytus* (*ijpenspintkever*) hoort hier de *E. destructor* (*berkenspinkkever*), de *Cryptorhynchus lapathi* (*wilgenkever*), de *Balaninus nucum* (*hazelnootkever*), *Anthonomus pomorum* (*appel-snuitkever*), de *A. rubi* (*frambozensnuitkever*), de *Pissodes notatus* (*Weymouthsdenkever*) onder de schadelijke insecten te huis. De *Hylesinus pinniperda* (*dennenscheerder*) heeft tot dusverre nog slechts in een klein gedeelte van 't Gooiland de dennenboomen ontbladerd. Voor de ontbrekende *Chrysomela populi* (*goudhaan*) vinden wij *Chrysomela polita*, het *moertje*, in de plaats.

De *Gryllus migratorius*, de *grote sprinkhaan*, elders in ons vaderland waargenomen, vertoont zich niet in 't Gooi, anders aan sprinkhanen zoo rijk; onder meer: *Meconema varium* (*kleine sabelsprinkhaan*), *Acrydium stridulum* (*klappersprinkhaan*), en *Oedipoda coerulea* (*blauwe sprinkhaan*). De *Atropus pulsatorius* (*houtluis*) of *houtworm*, speelt in 't bijgeloof nog altijd een voorname rol. Wanneer des nachts bij een zieke gewaakt wordt en men de houtluis hoort, dan moet meestal 's anderen daags de geneesheer de verzekering vernemen dat patient niet weer herstellen zal; 'want de doodsklopper heeft zich van nacht laten hooren'. In oude eikenhouten meubels vindt men dit insectje veel.

De galwespen moet men in 't Gooiland onderscheiden in *Cynips quercusfolii* (*eikenloofgalwesp*), *C. fecundatrix* (*eikentag.*) en *C. terminalis* (*eindeikentag.*); ze zijn in het eiken hakhout langs den Laarderweg overvloedig te vinden. De *Athalia spinarum* (*knollenbladwesp*) is in deze streken te gevaarlijker, naarmate de knollen hier tot voeding voor 't rund van grooter gewicht zijn, dan bijna overal elders in Nederland.

De *Apis mellifica* (*honingbij*) geeft hier overvloedig werk: in het Gooiland zijn meer bijenkorven, dan in 't overige gedeelte der geheele provincie Noord- en Zuid-Holland te zamen.

De rupsen van vele **Lepidoptera** (*Schubvleugeligen*) doen daarentegen groote schade aan de gewassen; hiervan teekenen wij *Pieris rapae* (*koolwitje*) en *P. crataegi* (*geaderd witje*) op.

De *Noctua piniperda* (*gestreepte dennenrups*) is de rups die hier in 1844 zoveel dennenbosschen vernietigde, en de

Tinea pellionella draagt hier den naam van *tapijtmot*. Onder de **Diptera** (*Tweevleugeligen*), vertoont zich in den zomer de *Simulia marginata* (*menschenmug*), ook *kriewelvmug* genoemd, in groote menigte, meestal bij 't binnenkomen van ieder dorp. De *Bibio marci* (*zwarte vlieg*) is de mug die een schrik der boomgaarden is, omdat zij de vruchtzetting der appel- en perenboomen belet.

Onder de **Hemiptera** (*Halfvleugeligen*) is ook hier de *Acanthia lectularis* (*) (*weegluis*) of *bedwants* eene ware plaag. Van de **Annulata** (*Ringwormen*) vermelden wij alleen dat de *Spio seticornis* (*haanspriet*) onder garnalen uit Huizen gevonden en dat de *Terebella conchilega* (*gewone schelpkokerworm*) onder een hoop schelpen te Valkenveen is opgevischt.

Wij sluiten dit hoofdstuk met een paar aantekeningen op

Entozoa (*Ingewandswormen*).

Door schrijver is *Distoma lanceolatum* (*lancetvormige bot*) bij den mensch waargenomen, wat niet met de *leverbot*: *D. halmatobium*, 't geval schijnt te zijn. Bij den hond evenmin de *lintworm*, die als *Taenia coenurus* bekend is; hoewel de *T. serrata* in de lijst is opgenomen.

(*) Het beste middel ter verdrijving van dit lastig gedierte bestaat hierin: Men neme 12 D.G. gehakte bladeren van den *zevenboom* (*Herba Sabinae*) en 6 D.G. *Aloc. Socotrina* tot poeder gestampt. Dit zet men 24 uren lang te trekken, op een liter jenever, gemengd met 3 liters water. Men giet het af, en mengt nu in het aftreksel 1,5 D.G. wit rattenkruid (*acidum arseniosum*), waardoor het mengsel een verschrikkelijk vergift wordt. Nadat men dit in alle reuten en spleten van het aangestoken vertrek heeft gesmeerd, wit men de muren en verft planken en beschoten. De grootste zindelijkheid blijft voorts altijd bijzonder aan te bevelen. (Blz. 279 van Mr. S.C. Snellen van Vollenhoven, De Dieren van Nederland. (Gelede Dieren).)

NOTEN

- 1) Zie over Van Hengel o.a. P.W. de Lange, Hilversum vóór ruim honderd jaar. Het werk van Dr. van Hengel nader bekeken, in TVE, jrg. X (1980), blz. 154-169.
- 2) De Lange, a.w., blz. 167, noot 10.
- 3) Geneeskundige plaatsbeschrijving van Gooiland, blz. 21.
- 4) Het betreft hier de zgn. 'klopkever', larve van hout-aantastende insecten als boorkevers en boktorren.
- 5) A.L. de Jussieu (1748 - 1836), onderscheidde 100 plantenfamilies en 3 hoofdafdelingen (naar lobben van de kiem in het zaad: acotyledones: planten zonder cotylen; monocotyledones (eenzaadlobbigen); dicotyledones (tweezaadlobbigen). Hij publiceerde dit plantensysteem in 1789: het was oorspronkelijk uitgedacht door zijn oom B. de Jussieu (1699 - 1776), hortulanus te Versailles, en voordien nooit gepubliceerd. A.L. de Jussieu werd professor te Parijs. Officiële afkorting: *Juss.*
- 6) A.P. de Candolle (1778 - 1841), prof. te Montpellier, later te Genève. Publicatie van zijn plantensysteem: 1819. Officiële afkorting: *DC.*
- 7) *Spergula arvensis* = spurrie
- 8) F.W.H.A. von Humboldt (1769 - 1859), Duits reiziger: *Humb.*
A.J.A. Bonpland (1773 - 1858), medicus-botanicus: *B.*
K.S. Kunth (1788-1850), prof. te Berlijn: *K.* (officiële afkorting: *H.B.K.*).
- 9) *Hydrocotyle vulgaris* = waternavel
- 10) *Myrrhis temula*: vermoedelijk wordt bedoeld een plant die nu *Chaerophyllum temulum* (dolle kervel) heet. *Myrrhis odorata* = roomse kervel.
- 11) *Sium latifolium* = grote waterpeppe
- 12) *Carduus* = distel; *C. benedictus*(?) *Carlina vulgaris* = driedistel.
- 13) *Petasites officinalis* = groot hoefblad (tegenwoordig *Petasites hybridus* geheten)
- 14) *Pyrethrum parthenium* (tegenwoordig *Chrysanthemum parthenium*) = moederkruid
- 15) *Artemisia* = alsem, bijv. *A. absinthium*: absint-alsem, *A. maritimum*: zeealsem, *A. vulgaris*: bijvoet.
- 16) L.C.M. Richard (1754 - 1801), bekend systematicus.
- 17) *Febris intermittens* = malaria
- 18) *Cleistocarpus* = cryptogamen = sporeplanten
- 19) Zie noot 18.
- 20) Letterlijk: de plaatsbeschrijvend arts; bedoeld is: vanuit medisch oogpunt.
- 21) *Phytographisch* = plantenverspreiding (-groeiplaats) betreffend.

* Met dank aan Dr. W.K. Kraak, die de gegevens voor de noten 4 - 21 verschaftte.

Heide en heidekever

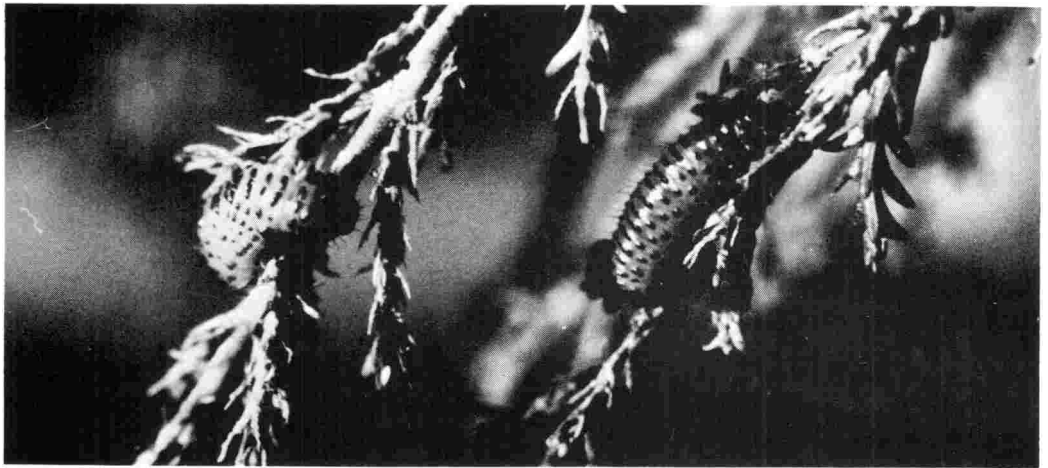
A.M. Vouë

In een artikel van de hand van Dr. Cup over het heidebeheer in Nederland in het Bulletin van de Vrienden van Gooi, nr. 29, dec. 1982, wordt het belangrijke aspect van de aantasting van de heide door de heidekever en de als gevolg hiervan optredende opvallende en kenmerkende veranderingen in de heide slechts summier beschreven. Het lijkt de moeite waard om iets dieper in te gaan op de relatie tussen heide en heidekever zoals deze tijdens het onlangs door de Stichting Gooisch Natuurreservaat georganiseerde symposium duidelijk werd. Hierbij maak ik dankbaar gebruik van de door de heer Brunsting van het Laboratorium voor Zoölogische Oecologie van de Rijks-universiteit Utrecht ter beschikking gestelde kennis.

De heidekever, ook wel het heidehaantje genoemd (de 'haantjes' vormen een groep insecten, waartoe ook het welbekende elzenhaantje behoort) is een insectensoort, waarvan zowel de volwassen individuen als de larven een geheel vegetarisch bestaan leiden. Larven en volwassen dieren voeden zich uitsluitend met heide, met dien verstande dat vooral de talrijke larven veel meer heide 'aankunnen' dan de volwassen individuen. De larven kunnen zich alleen kruipend voortbewegen. De kevers bezitten vleugels, waarmee zij zich in het vroege voorjaar bij mooi weer van de bodem kunnen verheffen. Plaagvorming van deze dieren is niet beperkt tot deze tijd. Uit de literatuur is op te maken, dat reeds eerder in deze eeuw bij herhaling ernstige aantasting van de heide door de heidekever is voorgekomen. Moeten we dan aannemen, dat de dieren in de periodes tussen de plagen geheel uit onze omgeving zijn verdwenen? Deze veronderstelling ligt niet voor de hand. Aannemelijker is, dat er jaar in jaar uit een rest-bevolking in de heide achterblijft die zo gering in aantal is, dat de

geringe vraat daarvan aan de heide ons totaal ontgaat.

De resultaten van recent wetenschappelijk onderzoek wekken de indruk, dat deze 'laatste der Mohikanen' zich onder invloed van gunstige klimatologische omstandigheden van een aantal opeenvolgende jaren zo sterk kunnen vermenigvuldigen, dat er van een plaag gesproken kan worden. Een dergelijke plaag ontwikkelt zich volgens een min of meer vast patroon. Door vraat van vooral de larven van de heidekever ontstaan geïsoleerde bruine plekken in de heide. In deze eilandvormige aantastingshaarden, waar al na één seizoen aanzienlijke aantallen kevers kunnen voorkomen, sterven de kaalgegeten heideplanten voor een groot deel af. De zich hier in het eerste seizoen van de plaag ontwikkelde dieren begeven zich in de herfst bij gebrek aan voedsel naar de rand van het aantastingsgebied om daar in zeer hoge dichtheden (duizenden per vierkante meter) voor de winterrust in het strooisel weg te kruipen. Vanuit dit reservoir kunnen de kevers zich het volgend voorjaar vliegend verspreiden over de nog niet aangetaste heide. Reeds in één seizoen ontstaat op deze manier een soort legpuzzel van aangetaste en niet aangetaste delen, die als een mozaïek van bruine en groene stukken heideveld in elkaar grijpen. Intussen laten de wegtrekkende kevers drie artikelen op de aangetaste plaatsen achter, die van doorslaggevende invloed kunnen zijn voor het verdere verloop van de plaag, nl. hun uitwerpselen, een aanzienlijk aantal van hun omgekomen soortgenoten en afstervende heideplanten. Onder gunstige omstandigheden (vochtig warm weer) kan zich uit de alom aanwezige schimmelsporen op de kadavertjes van kevers en larven een welige groei van een insectendodende schimmel ontwikkelen. Deze



Larven van de heidekever

schimmel wordt niet alleen vanuit de aantastingshaard in het voorjaar meegenomen naar de nieuw in te nemen fourageerplaatsen elders in de heide, maar hij kan vooral in de rand van het aangetaste gebied waar een overbevolking van heidekevers en hun larven heeft geheerst, een ware slachting onder deze dieren teweegbrengen. Dit verschijnsel, gevoegd bij het optreden van voedselgebrek veroorzaakt door de massale aantasting van de heide, kan een onverwacht einde van de plaag inluiden. Vooral in de randzones van de plaaghaarden kunnen hierdoor menigmaal de reeds aangetaste heidestruiken zich herstellen.

Ik kan me voorstellen, dat u zich afvraagt, of daarmee dan niet het hele probleem is opgelost. De opengevallen plaatsen waar de heidestruiken ten gevolge van vraat te gronde zijn gegaan zouden door heidekiemplantjes immers opnieuw bevolkt kunnen worden? Deze 'oplossing' wordt echter bemoeilijkt door de op de aangetaste plekken achtergebleven keuteltjes van kevers en larven. Deze meststoffen, gevoegd bij de mineralen welke vrijkomen bij de ontbinding van dode heidestruiken, dode kevers en larven, en versterkt door de steeds toenemende bemesting van de oorspronkelijk voedselarme heidevelden door de luchtvervuiling, vormen een naar verhouding zodanig rijke voedingsbodem, dat heideplanten in een zeer ongun-

stige concurrentiepositie ten opzichte van diverse grassoorten worden geplaatst. De op de aantastingsplaatsen snel voortwoekerende grassen, zoals Bochtige smele en Pijpestrootje, benutten deze voedingsstoffen veel sneller en maken het daardoor aan de heide vrijwel onmogelijk om het verloren gegane gebied te heroveren. Het gevolg is het bekende beeld van een in meer of mindere mate vergrast heideveld.

In het kort komt de relatie heide-heidekever neer op het volgende. De altijd en vrijwel alom aanwezige heidekevers en hun larven kunnen zich, begunstigd door speciale klimatologische omstandigheden, ontwikkelen tot een plaag welke resulteert in een afwisseling van wel en niet aangetaste delen van een heideveld. De aangetaste delen vergrassen en zorgen zodoende voor een heide-gras mozaïek.

Afhankelijk van diverse factoren (schimmelontwikkeling, kevermigratie, klimaatinvloeden, e.d.) zal deze vergrassing voortschrijden totdat er geen heide meer over is, of blijven steken in een zeker evenwicht tussen grassen en heidevegetatie. Regeneratie van een vergrast heideveld is alleen mogelijk onder afvoer van de 'concurrentievervalsende' meststoffen. Hiervoor is het zogenaamde afplaggen (oppervlakkig *afsteken* van de zode en *afvoeren* van deze zoden) van de vergraste delen een van de meest efficiënte methoden.

Einde Gooi

Een landgoed op de zuidgrens van het Gooi

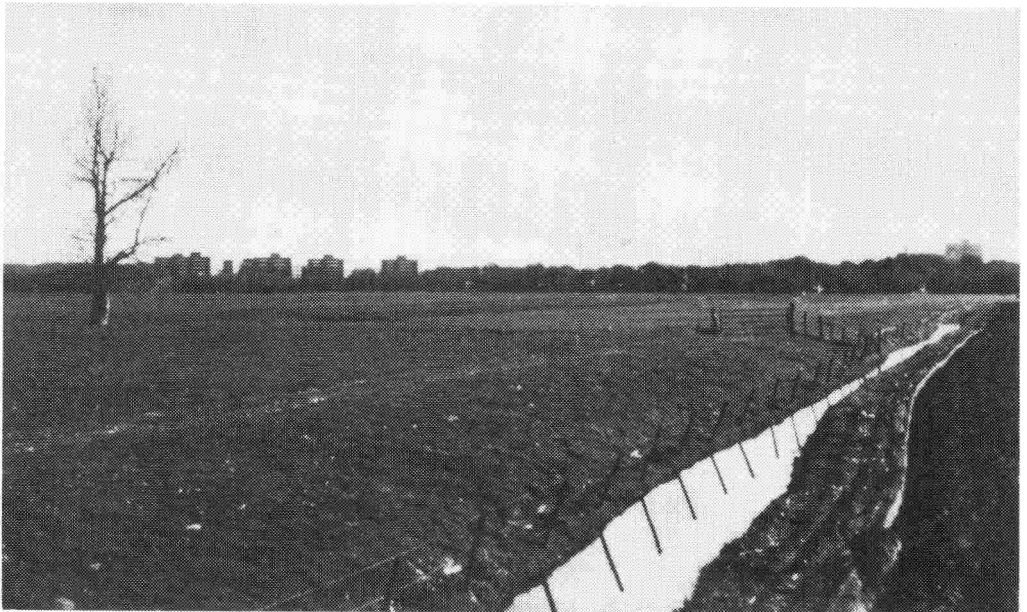
C. van Aggelen

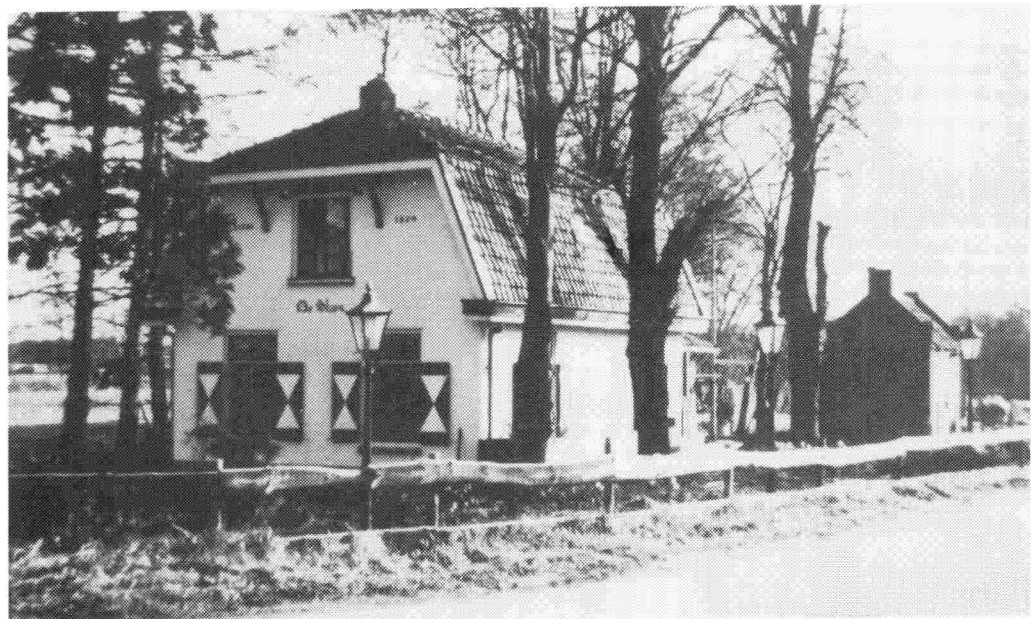
Tussen de hoge droge zandgronden van het Gooi en de lage natte veengronden van het Utrechts-Hollands plassengebied bevond zich vroeger een bijzonder overgangsgebied. Het was een stuk woeste grond. Gedeeltelijk begroeid met bos, anderzijds was het moerassig. Het geheel maakte een wilde en ruige indruk. Het was een ideale verblijfplaats van wild. Vandaar dat het gebied veel gebruikt werd om te jagen. Een bekend verhaal van zo'n jachtpartij was die uit 1296. Hierbij werd Floris V, graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland, gevangen genomen: *Ende komamen omtrent den bossche van Gooijlant, so quamen uit dien bossche veele verraders.*¹⁾

De plaats waar Floris V gevangen werd genomen is veelal bekend als de 'Egelshoek' nabij het Einde Gooi.²⁾

De woeste gronden ten westen en zuiden van het Gooi waren eigendom van de landsheer. De Gooiers gebruikten het om er schapen te laten grazen. Ook haalde men er turf, heide, zand en plaggen.³⁾ Aldoende meenden de Gooiers er zekere rechten op te hebben. Dit zou later weer leiden tot vele ruzies en geschillen over dit 'Niemandland'. Het gebied werd namelijk 'aangevallen' door ontginningen vanuit Loosdrecht, Westbroek en Tienhoven. Deze lieden ontgonnen op strak georganiseerde wijze, waarbij men het land in lange rechte kavels opdeelde. Thans is dit in het landschap nog goed te zien. De Loosdrechters bereikten zelfs met hun ontginningen de 'Kerkelanden'. Zij betaalden hiervoor een pacht. De opbrengst was gedeeltelijk voor de kerk van Naarden. Vandaar 'Kerkelanden'.

Sloot vanuit Loosdrecht gezien, richting Kerkelanden.





Huisje 'De Sluys', anno 1824. Gebouwd voordat het Tienhovenskanaal in 1838 werd doorgetrokken.

Vanaf 1600 veranderde het gebied grondig. Het Gooier Bos verdween. ⁴⁾ Er kwamen plannen om de overige woeste gronden te ontginnen. Een ontginningsverzoek van P.C. Hoofd en A. Pauw werd aanvankelijk afgewezen. Een verzoek in 1625 werd door de Staten goedgekeurd. De te ontginnen gebieden waren: het gebied ten westen van het Gooi, ook wel het Eerste Blok genoemd. Later werd dit 's Graveland. Voorts een gebied ten zuiden van het Gooi. Dit noemde men wel het Tweede Blok.

De ontginning van het Eerste Blok gaf de nodige problemen met o.a. de Hilversummers. Pas in 1634 werd het gebied verkaveld en ontstonden op de 27 kavels de verschillende 's Gravelandse buitens. ⁵⁾

Tweede Blok

Het Tweede Blok werd vooralsnog niet ontgonnen. Wel werden er verschillende pogingen ondernomen die veelal mislukten. In 1730 werd het gebied verhuurd aan Maartensdijk. Deze gebruikte het om er schapen op te laten grazen.

In 1838 werd het Tienhovensch Kanaal doorgetrokken. Het plan om dit kanaal door te trekken tot Huizen mislukte toen men op de hoge zandgronden ten zuiden van de Hoorneboeg stuitte. Nog altijd is het restant van dit kanaal in het terrein te vinden.

Na de heideverdeling van 1836 werden op 10 november 1837 de percelen van het Tweede Blok geveild. Dit gebeurde in het logement van Buwalda in Hilversum. De percelen 49 t/m 61 werden verkocht aan J. Corver Hoofd uit 's-Graveland, J. van der Linden uit Amsterdam en J. van Andel uit Vreeland. ⁶⁾ Later werden deze drie delen samengevoegd tot het landgoed Einde Gooi. Tussen 1840 en 1880 zijn de boerderijen en huizen op het landgoed gebouwd. Gedeeltelijk kreeg het een parkachtig uiterlijk (waaivormige padenstructuur).

In 1925 blijkt het nog steeds een afwisselend gebied te zijn. Heiderestanten, weilanden, akkers, houtwallen, akkermaalshout en (loof)bos. Na de Tweede Wereldoorlog wordt het door de bezetters gevorderde hout veelal vervangen door naaldhout. De heideveldjes

zijn inmiddels verdwenen. ⁷⁾

Thans blijkt het huidige grondgebruik duidelijk te zijn beïnvloed door de grondsoort en het grondwaterpeil. Zo vindt men een strook grof zand, evenwijdig lopend aan de Noodweg. Deze zandgronden zijn onderdeel van de stuwwal van Hilversum. Op deze wat hogere gronden vindt men vooral de grove den. Hoogte hier ruim 5 m. boven NAP. Naast deze strook bevindt zich een gebied met fijn zand. De oppervlakte helt naar het Z-W langzaam af. Het oorspronkelijke veen is afgegraven. Plaatselijk vindt men een oud bouwlanddek. In dit gebied vindt men vooral loofbos, naaldbos en bouwland. De akkertjes liggen nabij de centraal gelegen boerderij.

In het zuidelijk deel, met als uiterste grens de Floris V weg, vindt men vooral weiland. Het is hier aanmerkelijk lager, omstreeks 0,2 meter boven NAP. Door eerder genoemde verschillen kent dit gebied een opvallende biologische rijkdom. Niet alleen het grote aantal soorten planten, struiken en bomen is zeer bijzonder. Ook het aantal vegetatiemilieu's is zeer groot. Een ruwe schatting van

bijvoorbeeld het aantal *mossoorten* is ca. 50! Het aantal *paddestoelen* is ook zeer groot. Er werden 187 soorten waargenomen, waaronder ca. 50 zeldzame. ⁸⁾

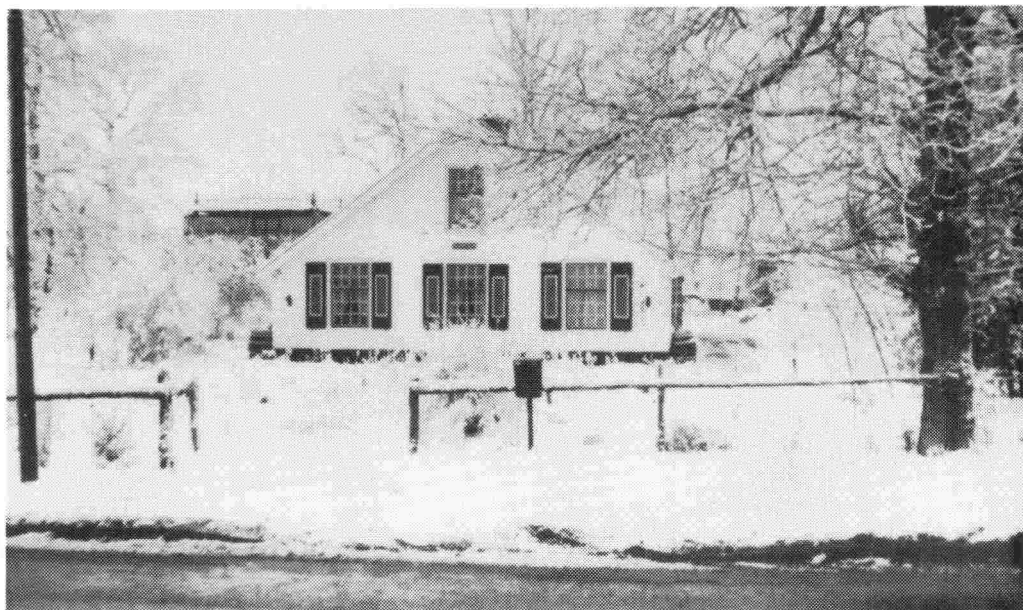
Fauna

Op het Einde Gooi werden de volgende *zoogdieren* aangetroffen: ree, haas, konijn, bunzing, hermelijn, wezel, dwergvleermuis (in nestkasten), eekhoorn, bosspitsmuis en rosse woelmuis. Verder wat betreft de amfibieën en reptielen: de groene kikker, de gewone pad en de ringslang. In de directe omgeving van Einde Gooi werden in 1979 nog 5 andere soorten gevonden. ⁹⁾

Ook leven er in de wateren van het landgoed negen soorten *vissen*. Bovendien komen er vele soorten *insekten* voor. Door de gevarieerdheid van het landgoed, leven er veel verschillende soorten *vogels*. Een verslag uit 1969 noemde o.a.: sperwer, boomvalk, torenvalk, bosuil, ransuil, vier soorten spechten, fluitier, vuurgoudhaantje, bonte vliegenvanger, appelvink, goudvink en wielewaal. Een aantal soorten werd in latere jaren echter niet

Het landgoed 'Einde Gooi'. Een duidelijk verschil in vegetatie.





Boerderij Blokhoven in de sneeuw. Deze boerderij is gebouwd na de verdeling van 1837.

meer broedend waargenomen.

Het landgoed is eigendom van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. Het werd in 1976 aangekocht. In 1979 werd de oorspronkelijke 145 ha uitgebreid met nog eens ruim 4 ha. In beide gevallen werd een subsidie van 50% van de provincie verkregen.¹⁰⁾

Thans is het landgoed vrij te bezoeken. Dit heeft wel tot gevolg gehad dat het aantal bezoekers sterk is toegenomen, met enkele ongunstige gevolgen van dien.

NOTEN

- 1) Volgens het handschrift van Lambert Rijkszoon Lustigh in: K.L. Sierksma, '1296, Floris V door de edelen vermoord bij de Muider Berg.'
- 2) Hoewel er over de plaats van gevangenneming geen éénstemmigheid is. Zie noot 1, blz. 11.
- 3) Uit: H.H.M. Meyer, 'Het Tweede Blok. Bijdrage tot de historische geografie van een Goois grensgebied.' in 'Holland', 13e jaargang, nr. 1.
- 4) Meer over het Gooier Bos in: A.C.J. De Vrankrijker, Stad en Lande van Gooiland, blz. 28 en Daams, Vroegere energiecrises in 't Gooi en de invloed daarvan op het landschap, in T.V.E., jrg. X (1980), nr. 4, blz. 235.
- 5) Over de verkaveling en de buitens meer in: Tromp en Six, 'De buitenplaatsen van 's-Graveland', blz. 18-24.
- 6) H.H.M. Meyer, blz. 54-55.
- 7) P.A. Bakker, Rapport Natuurmonumenten uit feb. 1976.
- 8) idem.
- 9) idem, aangevuld met gegevens uit 1979.
- 10) Nota Provinciaal beleid landgoederen, december 1981

Excursie

TVE organiseert op zaterdag 23 april een excursie naar Einde Gooi. Aan deze excursie kunnen, zonder kosten, alle belangstellenden deelnemen, ook leden van de Vereniging van Vrienden van het Gooi. Voor meer informatie, zie blz. 70 van dit nummer.

Is het Gooi werkelijk vol?

H.W.E. Dieperink

Regelmatig is in het verleden zowel door de Vrienden van het Gooi als vanuit het Provinciale en het Gewestelijke bestuur gesteld dat als uitgangspunt voor het ruimtelijke beleid het Gooi als 'vol' moet worden beschouwd. Reeds in 1966 stelde de Commissaris van de Koninging in Noord-Holland met betrekking tot de natuur in het Gooi: *Redden wat er nog te redden valt, het Gooi is vol*. Toch is het behoud van natuur en landschap als doelstelling van het geldende streekplan maar zeer ten dele gerealiseerd; té veel ging verloren.

Het nieuwe in de komende jaren vast te stellen streekplan voor het Gooi en de Vechtstreek, dat vanaf 1985 de basis moet gaan vormen voor de gewenste planologische ontwikkeling in de jaren 1985 - 1995, zal opnieuw *het Gooi is vol* tot uitgangspunt moeten hebben.

Het behoud van het karakter van het Gooi zal, als hoofddoelstelling van het streekplan, slechts gerealiseerd kunnen worden indien deze doelstelling en de uitgangspunten beter dan in het bestaande streekplan het geval is, worden uitgewerkt. Bovendien zal - wat misschien nog belangrijker is - de politieke wil aanwezig moeten zijn om de realisatie ervan te garanderen.

We onderscheiden bij de beoordeling van het planologisch beleid in het Gooi *sterke* en *zwakke* factoren die de bestemming van de schaarse ruimte uiteindelijk bepalen. Sterke factoren zijn b.v. woningbouw, verkeer en vervoer, recreatie; zwakke factoren betreffen zaken die met de bescherming van natuur en landschap te maken hebben. Aangezien deze factoren vaak met elkaar in conflict zijn is een duidelijke prioriteitstelling van belang, een spanningsveld binnen het verstedelijkte Gooi waar een duidelijke taak voor de Vrienden bestaat!

Als we niet oppassen glijt in de komende jaren opnieuw veel natuur en landschap tussen onze vingers door en dreigen opnieuw onherstelbare verliezen. Een jachthaven, een surfstrand, een woonwijk, een dagcamping of een nieuwe weg zijn altijd nog wel aan te leggen. De door de jaren gegroeide natuur- en cultuurhistorische waarden van het landschap niet, deze verdwijnen voorgoed en slechts in heel sporadische gevallen komt er iets van gelijke waarde voor in de plaats en dan nog meer door toeval zoals bijv. het vogelgebied ten Oosten van de Stichtse Brug. De werkelijkheid is sterker gebleken dan de leer!

Voor de ontwikkeling van een realistisch beleid is het zinvol te kijken naar de maatschappelijke veranderingen op langere termijn. De stagnerende economische ontwikkeling en de eruit voortvloeiende veranderde inkomensontwikkeling en werkgelegenheidsperspectief zijn belangrijke factoren die het gedrag van de overheid en inwoners van het Gooi met betrekking tot de ruimte zullen beïnvloeden.

Landelijk rekent de overheid met een uitbreiding van de woningvoorraad van de dit jaar gepasseerde 5 miljoen naar 6 miljoen in 1992. Dit impliceert een jaarlijkse daling van het aantal te bouwen woningen. De daling in de duurere koop- en huursectoren werd tot voor kort gecompenseerd door een stijging van de sociale woningbouw. Dit beleid stuit nu echter op de financiële grenzen van de overheid. Ook in het Gooi zijn de gevolgen reeds dit jaar te merken geweest: er werden aanzienlijk minder woningen door de Provincie aan het Gooi toegewezen.

Het verstedelijkingsbeleid is in het Gooi door een tamelijk eenzijdige oriëntatie op de volkshuisvesting de laatste jaren vooral

gericht geweest op het verstedelijkte gebied; zodoende heeft een geïntegreerd beleid op gewestelijk niveau te weinig aandacht gekregen. Het Gooi is tot nu toe, evenals de Randstad, voornamelijk gezien als een achterstandsgebied m.b.t. de volkshuisvesting.

Lang heeft het accent bij de ruimtelijke ordening in de regio vooral gelegen op de groei. In de toekomst zal het zich allereerst moeten gaan richten op afronding, aanpassing en onderhoud van het bestaande. De bestemmingsplannen van de Gooise dorpen, die in vele gevallen nog gericht zijn op uitbreiding en te weinig op vernieuwing en instandhouding van de dorpen, zullen daarop moeten worden afgestemd.

De zogenaamde gezinsverdunding, het dalen van het gemiddelde aantal personen per gezin en per woning, heeft het ruimteverbruik per inwoner doen toenemen. Tengevolge van de gestegen welvaart nam bovendien het aantal hoogwaardige voorzieningen toe. Meer vierkante meters per dorphuis, sporthal, openbaar groen, asfalt, enz. enz. per hoofd. Veel dingen dreigen onbetaalbaar te worden, zoals de zelfstandige woonruimte voor jongeren van 18 jaar, sporthallen, enz. We moeten voorkomen dat de kwaliteit van de resterende natuur en landschap in het Gooi ten gronde gaat aan deze verstedelijking rondom de dorpen.

Een andere ruimtelijke ordening, welke meer gericht is op een beter gebruik van het bestaande zal zeker bijdragen aan het oplossen van de problemen in het Gooi. Er is echter politieke moed en wijsheid nodig om tegen de gevestigde belangen van de Gooise dorpen en instituties in, een evenwichtig, samenhangend beleid op lange termijn te ontwikkelen. Wie dat durft en daarbij desnoods fouten durft te maken laat zien dat het Gooi werkelijk vol is en kan zich met recht een Vriend van het Gooi noemen!

Hilversums laatste buitenplaats Corvin bedreigd

W.G.M. Cerutti

Protestbrief

Rond 25 december jl. bereikten TVE signalen dat Burgemeester en Wethouders van Hilversum van plan waren op korte termijn een eerste stap te zetten op de weg naar mogelijke sloop van de Villa Corvin en bebouwing van het bijbehorende terrein. Hiertegen bestaan ernstige bezwaren. Spoedoverleg met verschillende organisaties volgde. Een en ander resulteerde in een brief van TVE aan B&W van Hilversum d.d. 13 jan., mede uitgebracht door het Wijkoverlegorgaan De Boomberg, de Hilversumse Historische Kring 'Albertus Perk', de Stichting 'Hilversum Pas Op', de Vereniging van Vrienden van het Gooi en de heer Lodewijk van de Velden, beheerder van de archieven van de architecten Salm.

De brief werd eveneens aan een aantal andere instanties toegezonden, waaronder de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg met het verzoek de mogelijkheden te onderzoeken of de buitenplaats Corvin op de Rijksmonumentenlijst geplaatst zou kunnen worden.

Een van de doelstellingen van TVE is bescherming en behoud van waardevolle onroerende goederen in het Gooi; daaronder valt zeker een buitenplaats als Corvin. Hetzelfde geldt voor de Vereniging van Vrienden van het Gooi. Het is frappant dat juist in de tijd dat TVE en de Vrienden bezig waren met de voorbereiding van het eerste nummer van hun gecombineerde tijdschrift, er al een duidelijke aanleiding was tot



gezamenlijke actie. Ook 'Albertus Perk' en 'Hilversum Pas Op' en het wijkoverlegorgaan De Boomburg hebben zich snel en krachtig achter het protest geschaard.

Bergweg 33, en dat nog nauwelijks een stem van protest is gehoord. Wat is het geval?

Uitbreiding CVH

Het gaat hier o.i. om een belangrijke en principiële zaak. In Hilversum en elders in het Gooi -en ook bijv. in plaatsen als Zeist- komen vele villa's en buitens vrij en worden dan met sloop bedreigd, vaak na jaren gebrek aan onderhoud en leegstand. Villaparken worden aangetast, terreinen verkaveld en bebouwd. Deze problematiek neemt vooral in Hilversum zeer ernstige vormen aan. Naarmate de nieuwbouw van de NOS vordert, kunnen allerlei onderdelen van het TV-bedrijf hun huidige panden -vaak oudere villa's en grote herenhuizen- verlaten. Wat moet er met al deze panden gebeuren?

Het wordt de hoogste tijd dat de gemeenten op dit gebied een behoorlijk beleid gaan ontwikkelen. TVE zal -in overleg met de hierboven al genoemde organisaties- de ontwikkelingen op dit gebied nauwkeurig proberen te volgen.

De brief aan B&W is ook verschenen in de vorm van een *vouwblad* dat een spontaan initiatief was van Lodewijk van de Velden. Het vouwblad, met vele afbeeldingen van Corvin, is huis aan huis in het Boomburgkwartier verspreid en o.a. aan alle gemeenteraadsleden van Hilversum toegezonden.

Hieronder treft u de tekst van het vouwblad aan en de meeste daarin opgenomen illustraties.

Voor het behoud van een gebouw als het Hilversumse station is, met succes, enorm actie gevoerd. De Dudok-Stichting maakt zich terecht druk om allerlei gebouwen van Dudok. De Stichting 'Hilversum Pas Op' spant zich in voor het behoud van monumenten in Hilversum. Des te merkwaardiger is het dat kortgeleden een eerste stap is gezet op de weg naar de mogelijke sloop van een van de allerbelangrijkste bouwwerken in Hilversum, nl. de Villa Corvin,

Naast Villa Corvin, op de hoek Bergweg/Paulus van Loolaan, ligt het Christelijk Verpleegtehuis Hilversum (CVH), een groot complex van 5 verdiepingen met 140 bedden. CVH wil fors gaan uitbreiden, nl. met 90 bedden, vooral ten behoeve van zgn. psycho-geriatrie patiënten, d.w.z. geestelijk minder valide — waaronder demente — bejaarden. CVH heeft voor deze uitbreiding het oog laten vallen op de Villa Corvin met bijbehorend terrein, waar de particuliere HTS voor elektronika Rens en Rens gevestigd is. CVH heeft aan Burgemeester en Wethouders van Hilversum verzocht hieraan in principe medewerking te verlenen. B&W zijn van plan zeer binnenkort, na positief advies van 2 raadscommissies, inderdaad deze medewerking te verlenen. Mogelijkheid tot sloop van de Villa wordt daarbij niet uitgesloten. Zelfs al zou de Villa niet gesloopt worden, dan betekent ons inziens bebouwing op het terrein tussen CVH en de Villa dat het hele aangezicht en monumentale waarde van Corvin dermate bedorven zou worden, dat de Villa inderdaad maar beter gesloopt zou kunnen worden. Om een aantal redenen hebben wij **ernstige bezwaren** tegen afbraak van de Villa en/of bebouwing van het bijbehorend terrein. Deze treft u hieronder aan.

Hilversum

Hilversum kent een aantal heel karakteristieke wijken, waar het goed wonen, werken en recreëren is. Naast verschillende goed opgezette middenstands- en arbeiderswijken, is er een aantal villawijken zoals Trompenberg, Kannesheuvel, Witte Hull. Hoogt van het Kruis, Boomburg, Nimrodpark en Diergaardepark. Het zijn ruim opgezette wijken, met villa's uit de periode 1870-1925, op flinke percelen grond, met veel groen en opgaand geboomte.

Deze gebieden zijn niet alleen waardevol voor de mensen die er wonen, werken, op school zitten of in (bejaarden)tehuizen verblijven. Zij vormen als het ware de longen van Hilversum, een groen hart waar het uiterst plezierig is voor alle Hilversummers om te wandelen en van de natuur of bebouwing te genieten.

Cultuurhistorie

In deze gebieden weerspiegelt zich de ontwikkeling van Hilversum vanaf het midden van de vorige eeuw op een zo duidelijke wijze, dat men er als het ware aan deel kan nemen; zo sterk bepalen deze villawijken de identiteit van Hilversum. Dat het hier oorspronkelijk een dorp van boeren en wevers was, met later een textielindustrie en nogal wat 'notabelen', is nog steeds af te lezen uit o.a. het wegennetpatroon en resterende boerderijen en wevers- en fabrikteurswoningen. Vanaf ca. 1830 begint Hilversum duidelijk in trek te komen bij belangrijke heren van elders; de eerste villa's worden dan gebouwd, alle aan de 's-Gravelandseweg: Heuvelhoeve (1834), Wisseloord (1835) en Lindeheuvel (1836). Vanaf 1874 — de aanleg van de Oosterspoorlijn, het jaar dat ook het station werd gebouwd — begint voor Hilversum een periode van explosieve groei. Er komen forensen hier wonen en meer gefortuneerden en er komen villa's voor zomerbewoning; de villaparken ontstaan; later groeit de arbeidersbevolking sterk, waarvoor o.a. Dudok diverse tuindorpachtige wijken bouwde.

Boomberg

Een zeer belangrijk villagegebied in Hilversum is de zgn. Boomberg, gevormd door de driehoek tussen Schuttersweg, Vaartweg en 's-Gravelandseweg. Het terrein is sterk heuvelachtig, er staan nog vele villa's en andere gebouwen in min of meer oorspronkelijke staat. Men vindt er ruime tuinen, groen, bomen en open stukken terrein, het fraaie Rosarium, het Pinetum Blijdenstein en de botanische tuin Dr Costerus. Hoewel ook hier wel wat is gesloopt en ook storende



nieuwbouw niet ontbreekt, is het geheel zeker gaaf te noemen. Rond 1830 werd dit gebied van heide en boekweitvelden, toen nog vrijwel kaal, beplant door een combinatie van enkele mensen die 's zomers hier in een gehuurd huis of hotel verbleven. Nogal wat grond hier was in handen van de bekende Albertus Perk. Al vrij vroeg werden er buitenplaatsen gebouwd, namelijk Palaboean ('veilige haven') en Hoge Dreuvik (ca 1880) en in 1883 Villa Corvin. Palaboean is gesloopt; daar staan nu de gelijknamige flats aan de Vaartweg; van Hoge Dreuvik, een huis met een voor die tijd merkwaardige vormgeving, resteert slechts het hekwerk aan de Bergweg. De Villa Corvin staat er nog. Voor hoelang?

Villa Corvin

De Villa Corvin ligt op de top van de Boomberg. Met bijbehorende tuin, welke afloopt tot aan de Lambertus Hortensiuslaan is het terrein ca 11.000 m² groot. Corvin werd in 1893 gebouwd door de architect A.Salm in opdracht van de heer A.L.Grothe. Het is een zeer grote, wit gepleisterde villa in Italiaanse renaissance-stijl. Opvallend zijn de evenwichtige verhoudingen, afnemende verdieping-hoogten en de rijke detaillering. De symmetrisch opgezette voorgevel sloot aan bij een — inmiddels verdwenen — in Oud-Hollandse stijl aangelegde tuin die doorliep tot aan de L.Hortensiuslaan waar een koetsierswoning met torentje werd gebouwd, dat er nog staat. Mevrouw Grothe-jonkvrouw 'Amy' Twiss was in het begin van deze eeuw een welhaast nationale figuur op het gebied van kunst, vooral toneel. Corvin was hiervan het centrum. Aan de rand van het terrein vestigde zij het eerste openlucht-theater in Nederland (ca 1904); dit 'theater van het Suzannapark' (zoals dit gedeelte van de Boomberg heette) was een tijd een unicum, dat later veel navolging kreeg. Bekende figuren als de toneelspeler Eduard Verkade kwamen hier regelmatig. Niet voor niets staat Amy Grothe-Twiss vermeld in het Gulden Boek van de gemeente Hilversum. Zij overleed in 1947. Al eerder, in 1926 werd Corvin een hotel-restaurant, in 1928 Joods vakantiehuis, later een dependance van het sanatorium Zonnestraal.

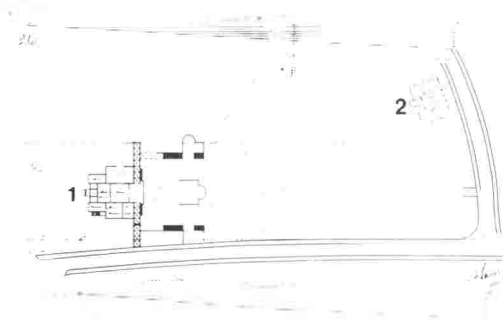
Vanaf 1953 tot op heden is er de HTS Rens en Rens gevestigd. Hoewel aan de Villa van binnen heel wat is veranderd en de uitbouw in de tuin uit 1928 storend is, zijn aan de buitenzijde nog vrijwel alle oorspronkelijke details aanwezig, wat vrij zeldzaam is. Het geheel is een uitstekend voorbeeld van de villabouw in Hilversum en één van de beste werken van Salm. In diverse bouwkundige handboeken wordt Corvin dan ook beschreven.

A. Salm, architect

A. Salm (1857-1915) is in de vorige eeuw een belangrijke architect geweest. Hij bouwde veel in Amsterdam, o.a. een huis voor de tabaksplanter Nienhuys, Herengracht 380-382 in de stijl van de Franse Loire-kastelen, waarvoor hij ook het interieur en alle meubelen ontwierp; voorts een aantal buitenplaatsen, waaronder de Villa Casparus in Weesp voor de cacao-magnaten Van Houten en de bekende Villa 'Ma Retraite' in Zeist. Uit allerlei stromingen van elders (François I, Renaissance, Jugendstil) heeft Salm een zeer persoonlijke stijl ontwikkeld. Zijn vader (G.B.Salm, 1832-1897) was ook architect. Deze bouwde o.a. de 'Vrije Gemeente' in Amsterdam (nu Paradiso). Vader en zoon bouwden samen o.a. het Aquariumgebouw van Artis. Salm heeft in Hilversum veel gebouwd, waarover nog vrij weinig bekend is. Zo bouwde hij voor zichzelf als zomerverblijf in 1892 de villa 'Beau Regard', Jac. Pennweg 16 (afgebroken ca 1945). De familie Salm had trouwens zeer oude banden met Hilversum. De eerste villa van Hilversum, Heuvelhoeve (nu Cinecentrum) is jarenlang het zomerverblijf van de familie Salm geweest. Hier overleed in 1862 de moeder van A.Salm.

Bij het overlijden van Salm in 1915 werd aan hem in het toonaangevende Bouwkundig Weekblad een groot artikel gewijd. Een afbeelding van Villa Corvin ontbrak daarin niet. De nalatenschap van architect A.Salm wordt op dit moment, bijna 70 jaar na zijn overlijden geordend.

1. Villa Corvin; 2. Koetshuis



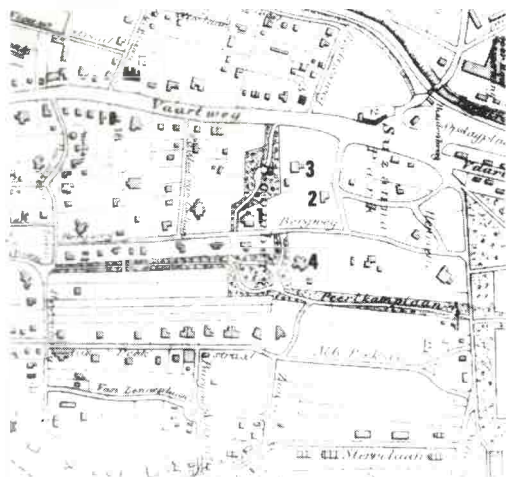
Dit jaar zal een aan hem gewijde tentoonstelling in de Vaart gehouden worden.

Ruimtelijke ordening

De gemeenteraad heeft kortgeleden een beleidsplan voor de jaren 1982-1986 vastgesteld. Daarin staan o.a. als uitgangspunten: handhaving van de stedenbouwkundige structuur en het karakter van Hilversum, kleinschaligheid van bebouwing en behoud van het 'culturele erfgoed'. Hoe dat te rijmen valt met de afbraak van Villa Corvin danwel het optrekken van een gebouw voor 90 bedden daar, is ons volstrekt onduidelijk. Deze grootschalige bebouwing zou een zware stedenbouwkundige ingreep betekenen in het karakter en de schaal van de wijk. Toetsing aan recent en democratisch vastgestelde inzichten t.a.v. dit gebied is niet mogelijk, want een bestemmingsplan Boomburg-Zuid is pas in een pril stadium van voorbereiding. Wij vragen ons af wat het voor zin heeft een bestemmingsplan voor te bereiden, terwijl tegelijkertijd ernstige ingrepen in het gebied 'zomaar' worden toegestaan.

Provincie

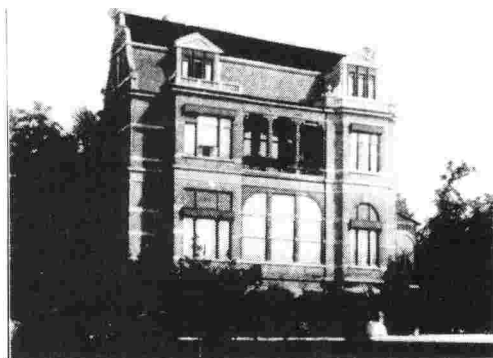
De provincie Noord-Holland heeft kortgeleden een studie gepubliceerd over het belang van villaparken, waarin aan Hilversum bijzondere aandacht wordt besteed. Als conclusies worden aan de gemeenten de volgende aanbevelingen gedaan om mee



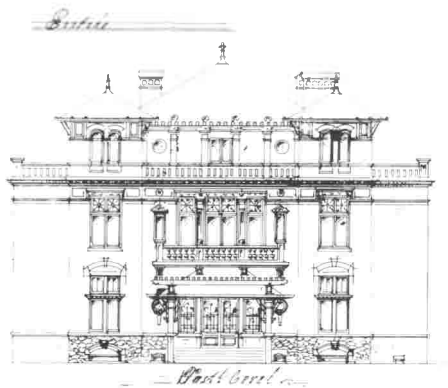
rekening te houden bij het maken van bestemmingsplannen en het verlenen van bouwvergunningen. 'Het parkachtig karakter mag niet worden aangetast, dus geen grote bouwlichamen, geen hoge hekken, geen druk verkeer of reclameborden. De structuur van de wijk moet behouden blijven en, waar deze in de loop van de tijd is vervaagd, worden versterkt. De openbare functie van (wandel)lanen en plantsoenen — oorspronkelijk zo bedoeld — moet worden versterkt. Bij voorkeur geen nieuwbouw maar woningsplitsing. Bungalows moeten vermeden worden daar deze een groot grondoppervlak innemen en door de geringe hoogte niets toevoegen aan het karakter van de buurt. Stringente eisen moeten worden gesteld aan



3. Palaboean



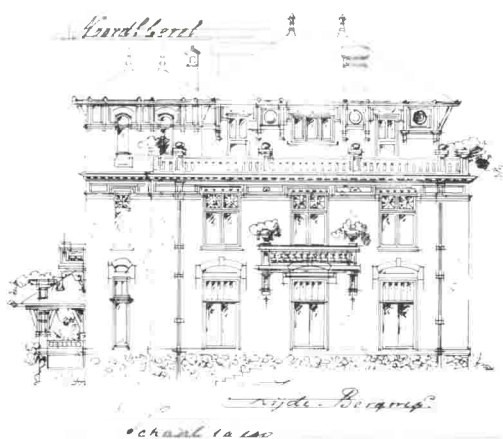
4. Hoge Dreuik



bebouwingsoppervlakte, goothoogte, materialen, kleur, enz.'. Het zou naar onze mening goed zijn als de gemeente-ambtenaren, B&W en raadsleden van Hilversum dit rapport eens lazen en ter harte namen.

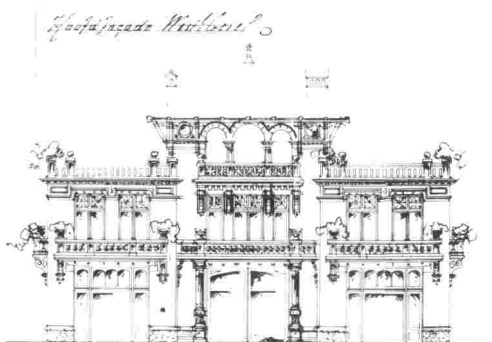
Monumentenbeleid

Helaas laat een Nota Monumentenbeleid van de gemeente al jaren op zich wachten. Een onderzoek naar waardevolle gebouwen in Hilversum, dat als basis hiervoor moet dienen, is kortgeleden afgerond. Hierin wordt veel aandacht aan de Villa Corvin besteed en wordt het één van de belangrijkste gebouwen van Hilversum genoemd. Wat is de zin van zo'n onderzoek — dat bijna f 200.000,- heeft gekost — als dit op wezenlijke punten toch niet gevolgd wordt? Hilversum kent ook een monumentencommissie die aan B&W moet adviseren op het gebied van monumenten en waardevolle bebouwing. Deze commissie is terzake Villa Corvin niet eens om advies gevraagd en zonder meer gepasserd. Buitengewoon onhoffelijk en onzorgvuldig.



Voetpad

Van de Vaartweg loopt naar de Bergweg, tussen CVH en Villa Corvin, een openbaar voetpad. Op dit voetpad rust op grond van een oud contract uit 1848 toen de gemeente hier gronden verwierf, een erfdiensbaarheid, inhoudende een recht van overpad, terwijl tevens toen contractueel werd vastgelegd dat hier steeds een 'belommerde wandeling' mogelijk moest blijven. In het voorstel van B&W is uitdrukkelijk gesteld dat dit voetpad gehandhaafd moet blijven, daar de gemeente vrijwel zeker juridisch aan de overeenkomst uit 1848 gebonden is. Hoe dan toch B&W in principe toestemming kunnen verlenen tot bebouwing van dit pad, is ons een raadsel.



Besluitvorming

- Hilversum voert zaken als plaatselijke democratie en inspraak hoog in het vaandel. Waarom is dan geen overleg met de bewoners van de wijk gevoerd? Slechts leden van het bestuur van het wijkoverleg- orgaan hebben ter elfder ure nog hun bezwaren naar voren kunnen brengen.
- Hoewel ten gemeentehuize inmiddels een dik dossier over de uitbreiding van CVH aanwezig is, draagt de hele voorbereiding en de besluitvorming de sporen van haast- werk. Er zijn heel wat ambtelijke stukken — waarvan diverse elkaar tegenspreken — maar niet één stuk op basis waarvan een goede afweging mogelijk geweest zou zijn. CVH en Rens en Rens hebben blijkbaar haast, Gemeentelijke snelheid dus, waar zorgvuldigheid geboden is.
- Wij achten het verder heel merkwaardig dat de zaak niet aan de gemeenteraad is voorgelegd.
- Tenslotte menen wij dat diverse alterna- tieven niet voldoende onderzocht zijn. Kan CVH niet elders in Hilversum uitbreiden of desnoods op bescheidener wijze in een andere richting (Paulus van Loolaan)? Ook is niet onderzocht of het mogelijk is dat de gemeente de Villa aankoopt om daarin bijv. wooneenheden te vestigen of daaraan een andere bestemming te geven.

Samenvatting en conclusie

Om de hierboven aangegeven redenen (cultuur- en architectuurhistorie; monumen- tenbeleid; ruimtelijke ordening; stedenbouw- kundige aspecten; juridische argumenten) achten wij uitbreiding van CVH op het terrein van Corvin én sloop van Corvin **onaanvaardbaar**. Tevens vinden wij dat de volksgezondheidsaspecten te weinig hard en duidelijk zijn, dat alternatieven onvoldoende zijn onderzocht, dat de voorbereiding matig is te noemen, dat de monumentencommissie om advies had moeten worden gevraagd, dat de buurtbewoners de gelegenheid tot inspraak hadden moeten krijgen en dat een zorgvuldige en integrale afweging in de

gemeenteraad had moeten plaatsvinden.

B&W en de gemeenteraad zijn door ons dringend verzocht aan CVH géén principe- toezegging te doen tot medewerking aan uitbreiding op het terrein van Corvin; ook dient sloop van Corvin uitgesloten te worden. Voorts suggereren wij de gemeente om samen met CVH en de samenwerkende bejaarden- oorden voor extra verpleegbedden naar andere bouwplaatsen in Hilversum te zoeken en alternatieve bestemming voor Corvin te bezien.

Corvin is de belangrijkste nog resterende buitenplaats van Hilversum, mede ook gezien de bijzondere ligging op de hoogte van de Boomberg, de allure van de combinatie Villa/tuin en het feit dat Villa, tuin en koets- huis nog redelijk in hun oorspronkelijke staat zijn.

Er zijn in Hilversum al zeer veel karakteris- tieke villa's en buitens gesloopt of blijvend bedorven door aanbouwsels of rigoreuze verbouwingen of verkaveld en met bungalows volgezet. Het wordt de hoogste tijd dat aan het slopen van dit unieke en waardevolle gemeenschapsbezit een halt wordt toegeroepen

Corvin, Hilversums laatste buitenplaats moet behouden blijven!

Herengracht 380-382, Amsterdam



Noot.

Drs. J. Kwantes, woonachtig in het Boomburgkwartier wil ik gaarne danken voor zijn stimulerende hulp. Zijn grondige artikelen in 'De Boomburgkrant' over de historie van het villapark De Boomburg zijn een belangrijke bron van inspiratie voor de 'protestactie' geweest. In een volgend nummer van dit tijdschrift hopen wij een bijdrage van hem op te nemen.

Laatste nieuws (20 febr.)

De gemeente Hilversum heeft ons mondeling gemeld, dat B&W zich opnieuw over de zaak Corvin zullen buigen en dat een nieuw ambtelijk advies zal worden opgesteld.

In feite nemen B&W dus hun eerder besluit in heroverweging.

Wij zijn verheugd over deze gang van zaken.

Beter ten halve gekeerd ... De Monumentencommissie van Hilversum heeft inmiddels ook een advies aan B&W uitgebracht om Corvin te behouden.

De 'kaart van Perk' (1843) nader beschouwd (zie omslag)

E.E. van Mensch

In de titelaanduiding linksonder op de kaart zijn al veel gegevens aangaande de aanleiding en de vervaardiging te vinden: 'Kaart van Gooiland na de heide verdeling van 1843. aanwijzende de soort van bebouwing en alle veranderingen tot op gemeld tijdstip. Met toestemming van Zijne Excellentie den Minister van Financien op aanvraag en met medewerking van A. Perk. Agent van het Domein te Hilversum. Vervaardigd door de Landmeters van het Kadaster A. van Oosterhout en N. Nelemans. Gegraveerd door D. Veelwaard'.

Buiten de kaderlijn van de kaart wordt verder vermeld: 'Gedrukt, bij de Wed. A. Koning en J.F. Brugman' en 'Te Amsterdam, bij Mortier, Covens en Zoon.' de uitgever.

De schaal van deze kaart is 1:25.000, het formaat van het kaartbeeld is 87,5 x 55 cm. In tegenstelling tot de tegenwoordige kaarten is de bovenzijde niet de noordkant maar ligt het westen boven, dus het noorden rechts.

In het midden aan de onderzijde van de kaart is een gravure van Jan van Ravenswaay opgenomen. De afbeelding geeft het gezicht op Laren en Blaricum, gezien vanaf de hoogte bij het St. Janskerkhof te Laren. Opvallend is het panorama, in die tijd nog niet belet door struikgewas of bomen. De heide en de engen rond de dorpen waren nog kaal. Juist na het jaar waarin deze kaart werd vervaardigd zou deze situatie veranderen, hetgeen uit het onderstaande zal blijken.

Deze kaart wordt veelal aangeduid met de 'Kaart van Perk'. Zoals in de titel van de kaart is vermeld was Albertus Perk initiatiefnemer tot het laten maken van de kaart en heeft hij vele gegevens voor deze kaart verstrekt.

Albertus Perk (1795-1880) heeft in het Gooi vele functies bekleed. Zo was hij secretaris,

ontvanger en later raadslid en wethouder van de gemeente Hilversum. Van 1820 tot 1871 was hij tevens notaris in zijn woonplaats.

Regionale functies waren: secretaris van Stad en Lande van Gooiland, hoofdopzichter van Domeinen in Gooiland en van 1836 tot 1844 Agent van Domeinen.

Door zijn vele functies en zijn grote collectie historische bescheiden, deels afkomstig van zijn voorvaders deels door hem zelf verzameld, bezat hij een grote kennis van de historie van het Gooi.

In opdracht van het bestuur van Stad en Lande schreef A. Perk een, voor de geschiedenis van het Gooi en voor de Erfgooiers in het bijzonder, belangrijke historische studie: 'Verslag omtrent den oorsprong en den aard der gebruiksregten op de heiden en weiden in Gooiland; bijzonder in betrekking tot de vraag, wie de gerechtigden zijn tot dat gebruik.', verschenen in 1842.

Een andere belangrijke activiteit van A. Perk is geweest de uitvoering van de scheiding van de belangen tussen de erfgooiers en Domeinen in zake de heiden en weiden in het Gooi. Door zijn twee functies, secretaris van Stad en Lande en Agent van het Domein en zijn grondige historische kennis was alleen hij in staat deze scheiding op een juiste en voor beide partijen aanvaardbare wijze uit te voeren.

De rijks-of landsoverheid (aanvankelijk de graaf van Holland) was eigenaar van de heiden en weiden van Gooiland. Daar echter de erfgooiers sedert eeuwen in gemeenschappelijk verband gebruiksrecht op deze gronden hadden, was de overheid slechts zgn. 'bloot' eigenaar. Vervreemden (bijv. verkopen) van gronden was alleen mogelijk met toestemming van beide partijen. De Dienst

der Domeinen was de instantie die voor het rijk de gronden beheerde.

In het begin van de 19e eeuw groeide het inzicht dat gemeenschappelijk bezit en/of gebruik, ontginning en intensiever bewerken van de grond tegenhield. Men streefde dus naar verdeling. De erfgooiers voelden er beslist niet voor de gemeenschappelijk gebruikte grond in percelen op te delen. Wel toonden zij zich bereid een zodanige regeling met de rijksoverheid te treffen, dat elk van beide partijen een deel in 'vol' eigendom zou krijgen. Hieruit zijn de delingen van 1836 en 1843 voortgekomen. De weiden en een gedeelte van de heiden werden toen in volledige eigendom aan de erfgooiers gegeven; van het overige gedeelte van de heiden moesten de erfgooiers de gebruiksrechten afstaan. Deze gronden kwamen toen dus in 'vol' eigendom aan de Staat. De erfgooiers kregen in totaal 3678 ha., het rijk 1735 ha.

De Rijksoverheid verkocht vervolgens de verkregen gronden aan partikulieren. Deze kavels werden daarna veelal bebost. Het kenmerkende landschap met uitgestrekte heidevelden en weiden verdween daardoor op vele plaatsen.

De verdelingen, die de erfgooiers bij hun beheer en eventuele vervreemding onafhankelijk maakten, vormden een goede aanleiding om het Gooi (weer eens) nauwkeurig in kaart te brengen. De kaart van 1843 geeft dus nog een beeld van het Gooi vóór de bebossing. De verkaveling is op veel plaatsen wel aangegeven.

Op de kaart worden vele namen van gebieden, wegen en huizen en bijzondere kenmerken vermeld. Bij vele plaatsen vinden we ook de oude benaming, soms met de vermelding van de oude kaart waarop deze naam voorkomt. Duidelijk aangegeven zijn de verschillende soorten grondgebruik zoals heide, bos en eng. Deze engen of akkerbouwgronden zijn nu op de meeste plaatsen volgebouwd. De overgang van de engen naar de heide komt nog vaak overeen met de begrenzing van de huidige bebouwing. Op de kaart is ook een gepland kanaal van

Westbroek naar de Zuiderzee terug te vinden. In het verlengde van het Tienhovens kanaal loopt een lijn ten oosten van Hilversum, Laren, Blaricum en Huizen met de vermelding 'Project Kanaal'. De uitvoering van de plannen is gestopt bij het Tienhovens Kanaal ten zuiden van de Hoorneboeg. Gok het weergegeven wegenpatroon is opvallend. Op veel plaatsen zal bij een vergelijking met recente kaarten blijken dat het huidige patroon van straten en wegen grotendeels samenvalt.

Uit de veelheid van gegevens zijn ook opmerkelijk de sloten rond de Vesting Naarden, bestemd voor het afvoeren van het afgegraven zand. Deze afzanding was noodzakelijk om de gronden rond de Vesting als verdedigingsmiddel onder water te kunnen zetten. De Vestingwerken zelf zijn geheel weggelaten. Waarschijnlijk behoorde dit detail tot de militaire geheimen.

Helaas zijn op de kaart enkele landschappelijke gegevens niet nader uitgewerkt. Zo is geen duidelijk verschil waarneembaar tussen de heiden en weiden. Ook de buitenplaatsen en landgoederen, vooral tussen Naarden en Huizen, zijn nauwelijks aangegeven.

Ondanks deze gebreken, is en blijft deze kaart een uniek document waarop een schat aan gegevens is weergegeven.

Kaart van Perk te koop.

Het omslag van dit tijdschrift toont de kaart van Gooiland na de heideverdeling van 1843, vervaardigd door A. van Oosterhout en N. Nelemans op aanvraag en met medewerking van A. Perk, ook wel genaamd 'Kaart van Perk'.

Deze kaart werd onlangs in opdracht van de historische afdeling van het cultureel centrum De Vaart te Hilversum herdrukt en is aldaar voor f 4,50 verkrijgbaar, formaat 75 x 55 cm.

Wat streeft de Vereniging van Vrienden van het Gooi na?

*Men rekent de uitslag niet,
maar telt het doel alleen!*

M.W. Jolles

Het eerste nummer van het tijdschrift waarin de Stichting Tussen Vecht en Eem en de Vereniging van Vrienden van het Gooi hun tijdschrift en bulletin combineren, is - denk ik - een goede aanleiding om een ogenblik stil te staan bij het doel van de Vrienden, en zich naar aanleiding daarvan af te vragen wat er in de loop der jaren bereikt is en - minstens even belangrijk - wat niet. Het gaat hierbij zeker niet om het al dan niet kunnen produceren van een indrukwekkende lijst van prestaties, maar veeleer om de vraag of het Gooi er zonder die werkzaamheden op dit ogenblik anders uitgezien zou hebben.

Zeer beknopt eerst de doelstelling volgens de statuten: natuurbescherming en cultuurbescherming. Aanzienlijk ruimer dus dan in de beginjaren van de Vereniging toen het er vooral om ging belangstelling te kweken voor de iets eerder dan de Vereniging opgerichte Stichting Gooisch Natuurreservaat (G.N.R.) Nu het G.N.R. hier nu al meteen genoemd wordt, ook meteen een enkel woord over onze verhouding met deze stichting. Tot voor kort was het gewoonte dat de voorzitter van de Vereniging werd uitgenodigd om een door leden van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland te vervullen plaats in het Algemeen Bestuur van het G.N.R. te bezetten. Dit is nu niet meer het geval, daar particuliere verenigingen geacht worden niet in een ambtelijk college vertegenwoordigd te hoeven en te mogen zijn. Het bestuur kan begrip voor dit standpunt opbrengen, al vindt 't het natuurlijk jammer, dat de band nu eerder losser dan hechter lijkt te worden. En dit juist in een tijd dat de Gooise bevolking soms wat ongedurig wordt onder het zo vaak uitblijven van informatie van de kant van het G.N.R. op het moment dat daaraan extra behoefte lijkt te zijn.

Verstaan wij de tekenen goed dan worden de

Vrienden min of meer op één lijn gesteld met actiegroepen. Ook daar hebben wij geen bezwaar tegen als men maar goed begrijpt dat de Vereniging meer is dan soms ad hoc opgerichte actiegroepen. In wezen is de Vereniging helemaal geen actiegroep, al zijn wij ten alle tijde bereid om actie te voeren tegen aantasting van de natuur of van stad en dorp. Dit is, men versta mij niet verkeerd, een uiterst belangrijke taak, zo niet de belangrijkste. Maar wij zijn ook een cultuurhistorische vereniging, zoals duidelijk uit de statuten blijkt en zeer bewust bij de herziening van de statuten tot uitdrukking is gebracht: letten op de cultuur- en natuurwaarden in het Gooi en beschermen van het eigen karakter van het landschap, zoals dit historisch is gegroeid tot een bijzonder landelijk patroon van natuur en cultuur. Op dit laatste mag nog wel eens gewezen worden, want het is een kant die soms de neiging heeft op de achtergrond te raken. Het bestuur wil graag in die richting werken: de verruiming van het tijdschrift doet er van blijken, maar ook de tweede ledenvergadering per jaar, waarop misschien nog

waarop misschien nog meer aandacht geschonken moet worden aan voordrachten over culturele of historische onderwerpen. Excursies met een soortgelijk doel zouden eveneens gestimuleerd kunnen worden. Zoals bekend worden in voor- en najaar wandelexcursies georganiseerd door leden van onze natuurwacht. Deze natuurwacht is ongeveer gelijktijdig, maar geheel onafhankelijk van onze vereniging en van het G.N.R. opgericht. Tegenwoordig echter is de natuurwacht een onderdeel van de Vereniging van Vrienden. Behalve voorlichting aan het publiek in het terrein en het zo mogelijk corrigeren van verkeerd recreatiegedrag, ondersteunt de natuurwacht het bestuur bij

milieukundige adviezen. Daarnaast werken leden van de natuurwacht met het G.N.R. samen in het pogen de Gooise heidevelden voor verdere aftakeling te behoeden.

Het is tot goed begrip van wat de Vereniging wil nuttig om enkele grepen uit de geschiedenis te doen. Allereerst moet het Gooicongres van 1959 vermeld worden, omdat dit een aanzienlijke impuls gegeven heeft tot verdere en nog steeds waarneembare ontwikkelingen in het Gooi. Het vormde n.l. de aanzet tot het gewest Gooiland, door in 1961 een pre-advies van de hand van Professor Dr. D. Simons te doen verschijnen, die daarin met klem van redenen de noodzaak van samenwerking van de Gooise gemeenten aantoonde. Nog geen jaar later boden de Vrienden aan de gemeentebesturen een ontwerp aan voor een gemeenschappelijke regeling. Dit stuk werd op zijn beurt drie jaar later weer gevolgd door een landschapsstructuurplan voor het Gooi. Toen was echter het woord aan de Gooise gemeenten zelf om te laten zien dat ze de tekenen des tijds begrepen hadden. Maar het kostte moeite om dat woord te vinden! Want het bleef nog volle vijf jaren na het ontwerp voor een gemeenschappelijke regeling in de keel steken en het zou er misschien nog zitten als de provincie niet aandrang had uitgeoefend om het uit te spreken. In maart 1967 kwam de regeling tot stand en werd het Gewest geboren, waardoor een instrument ontstond om de meest nijpende vragen omtrent natuurbehoud en woningbouw in het Gooi te lijf te gaan. Want dat waren en zijn eigenlijk nog steeds wel de moeilijkst oplosbare problemen, moeilijk omdat ze niet samen kunnen gaan. De achtergrond van dit alles, vanaf het eerste Gooicongres in 1959 tot en met het ontstaan van het Gewest in 1967, was het streven om te komen tot bestuurlijke maatregelen om planloos en het landelijk gebied verslindend bouwen zoveel mogelijk te beperken en om tegelijkertijd het typische gewestelijke karakter van het Gooi zoveel mogelijk te behouden. Resultaat was het zogenaamde Gooi-acckoord, gesloten tussen het Gewest en de gemeenten. Dit Gooi-acckoord wees bepaalde

bouwplaatsen aan - in hoofdzaak de Hilversumse Meent bij Bussum en de Oostermeent bij Huizen. De zin ervan was om alle overige gebieden niet vol te bouwen. Zoals de toenmalige voorzitter van het Gewest in 1975 schreef in de jubileumuitgave ter gelegenheid van het veertig-jarig bestaan van de Vrienden, heeft het Gewest in de eerste jaren van zijn bestaan intensief gezocht naar alternatieve bouwplaatsen. Doel was het niet verder laten uitdijen van alle Gooise gemeenten, maar het concentreren van de nieuwbouw op enkele grote bouwplaatsen, zoveel mogelijk gelegen aan de grenzen van het Gooi, of zelfs over die grenzen heen. Hij beschreef dit als de 'uitwaarts gerichte bebouwingspolitiek' onder het motto 'spaar het waardevolle middengebied'. Daarin zag hij de belangrijkste bijdrage van het gewest aan het behoud van het Gooise karakter.

Wij hebben de indruk dat tegenwoordig vele lokale bestuurders intengendeel de ongewenste sub-urbanisatie van de dorpsranden stimuleren en door het verder, zelfs gedeeltelijk met hoogbouw, verdichten van de dorpskernen de nog open gebleven landelijke ruimten bedreigen.

Een duidelijk voorbeeld is te vinden in het willen bebouwen van het laatste oude zuidelijk stuk Meent bij Bussum, iets wat tot nu toe vooral dankzij het optreden van het Spiegel-comité niet gebeurd is. Het Centrum-plan van Bussum is het pendant daarvan.

Nu de in het Gooi-acckoord aangewezen bouwplaatsen min of meer zijn volgebouwd, wordt de overeenkomst geacht niet meer van kracht te zijn. Maar kan dat ooit de bedoeling geweest zijn? Zou het dan alleen maar een uitstel zijn geweest en zou er dan nu weer naar hartelust gebouwd mogen worden waar zich maar een beschikbaar stukje groen aanbiedt? Dat lijkt volledig in strijd met de geest van welke overeenkomst ook!

In ieder geval achtten de Gooivrienden het nuttig in 1980 in een tweede Gooicongres de zaak weer eens aan de orde te stellen. De uitspraken van 1980 laten evenmin als destijds twijfel aan de intenties: het Gooi is vol en om het te ontlasten moet de bouw van de vierde kern in de Polder (Overeem) versneld op

gang gebracht worden. Het bestuur heeft inderdaad contact met de Rijksdienst IJsselmeer Polders, zonder veel resultaat tot nu toe.

Is al dat werken dan voor niets geweest? Wie zal daarop een concreet antwoord kunnen geven? Tevergeefs is het zeker niet geweest, al is dit nauwelijks nader aan te geven. Er is door de Vrienden indertijd een duidelijke stoot in een bepaalde richting gegeven, en die stoot is door anderen overgenomen en heeft uitwerking gehad. Maar teleurstellend op dit ogenblik is zeker dat het niet waarschijnlijk is dat er binnenkort weer vaart in het geval zal komen. Daartoe zijn de geluiden welke vanuit het Provinciehuis in Haarlem tot hier doordringen te negatief. We moeten voorlopig afwachten.

Anderzijds zijn er ook opwekkende zaken te vermelden. De kaart van het provinciale streekplan van 1972 vertoonde al niet meer, dankzij het ijveren van velen, waaronder dan ook de Vrienden, ondermeer het volgende:

- de weg door het Bikbergerbos
- de grensweg langs de Gooiergracht bij Laren
- de westelijke randweg tussen Naardermeer en de bebouwing van Bussum en Naarden
- de Zuiderheideweg ten zuiden van Hilversum
- de invalsweg van Hilversum-Zuid langs de spoorbaan en, althans praktisch gesproken
- de zgn. Expressweg
- een reeks andere bouw- en wegenplannen.

Aan de andere kant van de balans zijn te noemen: de voortschrijdende bebouwing op de engen aan de randen van de dorpen en de hoogbouw op vele plaatsen (o.a. de NOS); voorts zaken als bromfietscrossings, modelvliegtuigen op de hei en zandwinning in de Wijde Blick en Nederhorst den Berg.

Kan dus de balans als min of meer schommelend gezien worden, met een naar beneden gaande tendens misschien op dit ogenblik, er zijn ook een heleboel factoren welke zich in het geheel niet laten meten of zelfs maar benaderen. Er zijn ongrijpbare dingen, zoals een sterk gegroeid begrip bij de bevolking en

ook bij sommige overheden, omtrent de noodzaak van een gezond milieu, en er is meer praktisch inzicht gegroeid in wat gedaan kan en moet worden om het bijzondere van het Gooi voor een lange periode te beschermen.

Op dit gebied moeten we echter verder, want juist de samenhang van wat er gebeurt is zo belangrijk. Zo maakt Bussum een bestemmingsplan 'Kamphoeve', dat grenst aan en in zekere zin onderdeel is van het Spanderswoud dat op Hilversums grondgebied ligt. Het is duidelijk dat activiteiten op de Franse Kamp de situatie in het Spanderswoud beïnvloeden, maar van veel overleg tussen beide gemeenten blijkt niet.

Hetzelfde kan gezegd worden over het al dan niet bebouwen van het nog open stuk van de Oostermeent. Het effect van het eventueel bebouwen van dit relatief kleine stuk grond op het hele Gooi zal enorm zijn!

De aansluiting van rijksweg 27 in de Flevopolder op rijksweg 6 zal, horen we nu, nog wel tot 1985 op zich laten wachten. Wederom een tegenvaller voor het Gooi, want vertraging van de verbinding met het nieuwe land via de Stichtse Brug zal de belangstelling om vanuit het Gooi daar te gaan wonen - zodat de druk om in het Gooi te bouwen vermindert - niet doen toenemen. Toch blijft het nodig om, zoals hierboven al gezegd, de contacten met de overheid in stand te houden en te trachten de gedachte van de 'overloop' te stimuleren.

In dit verband wijs ik nog eens op de oproep die in het december-nummer van het Bulletin van de Vereniging van Vrienden van het Gooi stond. Immers hier zouden meerderen kunnen helpen, want ik maak me sterk dat er onder de leden van de vereniging wel zijn die nuttige contacten hebben en die voor de vereniging en het Gooi als geheel willen gebruiken.

Wanneer we naar de uitslagen kijken dan hangt het misschien van de stemming af of men die in totaal als positief of negatief ziet. Het is daarom niet alleen goed maar nodig om het doel van de Gooi-Vrienden in het oog te houden!

12¹/₂ jaar TVE

W.G.M. Cerutti

Op 22 november jl. bestond de Stichting "Tussen Vecht en Eem" (TVE) 12½ jaar. Dit jubileum en het feit dat TVE zich in dit tijdschrift voor het eerst presenteert aan de ca. 4000 leden van de Vrienden, vormt een goede aanleiding om iets te vertellen over wat TVE wil en doet.

Het Gooi is lang een eenvoudige, wat achtergebleven regio geweest, met een langzame ontwikkelingsgang van eeuwen. In 1874 begon echter, door de aanleg van de Oosterspoorlijn (Amsterdam-Bussum-Hilversum-Amersfoort en Hilversum-Utrecht) een periode van explosieve groei. In 20 jaar steeg het aantal inwoners met meer mensen dan de 350 jaar tevoren! (1500: 500 inw.; 1874: 18.000 inw.; 1900: 36.000 inw.; 1920: 75.000 inw.). Een onafwendbaar proces van "verstening" zette zich door. Het historisch gegroeide karakter van het Gooi kwam door dit alles onder steeds grotere druk te staan.

Als reactie op de aantasten van het Gooi ontstond in de dertiger jaren een hernieuwde belangstelling voor de natuur- en cultuurwaarden van onze regio. Zo werd in 1932 de Stichting Gooisch Natuurreservaat opgericht en in 1935 de Vereniging van Vrienden van het Gooireservaat, de voorganger van de Vereniging van Vrienden van het Gooi. De voorganger van TVE stamt uit dezelfde tijd.

In 1934 werd opgericht de Stichting "Het museum voor het Gooi en Omstreken", doorgaans kortweg het Goois Museum genoemd. Dit museum-gevestigd in het oude raadhuis aan de Kerkbrink in Hilversum-bracht in de loop der jaren een flinke collectie boeken, prenten en kaarten en voorwerpen over de historie van het Gooi bijeen. Er werden ook lezingen en excursies georganiseerd en men gaf een soort jaarboek uit. Een ieder die belangstelling had voor de historie van het Gooi, werd lid van het Goois Museum. In 1959 werd

om redenen van juridische aard de Stichting omgezet in de Vereniging van Vrienden van het Goois Museum.

In de loop van de na-oorlogse jaren bleek het steeds moeilijker om als particuliere organisatie een museum draaiende te houden, de financiële positie verslechterde en in 1969 werd de gehele collectie overgedragen aan de gemeente Hilversum, waar zij nu de kern vormt van de historische afdeling van het Cultureel Centrum De Vaart. Gezien deze overdracht werd ook de Vereniging van Vrienden van het Goois Museum opgeheven. Om de kring van belangstellenden in de Gooise historie toch bijeen te houden, werd in 1970 een nieuwe organisatie opgericht: de Stichting "Tussen Vecht en Eem". Na een periode van opbouw waarin het aantal donateurs vrij langzaam groeide, volgde vanaf 1976 een periode van sterkere groei en uitbouw. TVE is nu een bloeiende en actieve organisatie met zo'n 700 donateurs.

belangstelling voor de historie

De belangstelling voor plaatselijke en streekgeschiedenis neemt de laatste jaren ook in onze regio sterk toe. Het nog steeds voortdurend verlies aan landschapsschoon, monumenten en karakteristieke stads- en dorpsstructuren zal hier wel niet vreemd aan zijn. Ook zaken als schaalvergroting en ondoorzichtigheid van (vaak centraal genomen) beslissingen die op lokaal niveau hun — daar niet altijd gewaardeerde — uitwerking hebben, zijn van invloed. Een element is ook dat men in ruimere mate dan voorheen over vrije tijd beschikt om daadwerkelijk belangstellingen te ontwikkelen voor de plaats of streek waar men woont of werkt. Belangrijkste is misschien dat veel mensen zich in steeds sterkere mate betrokken en verantwoordelijk voelen voor wat er om hen heen gebeurt. Om in dat licht het heden te begrijpen en de toekomst in beeld te krijgen, is het historisch perspectief van groot belang.

wat wil TVE?

- a. TVE wil allereerst de belangstelling voor en de kennis van het Gooi en omstreken in historisch perspectief in de meest ruime zin bevorderen. Dit geschiedt vooral door het uitgeven van een tijdschrift; voorts door het organiseren van lezingen, excursies en tentoonstellingen. Ook wordt een cursus Gooise Historie gehouden en steun verleend bij historisch onderzoek en studie.
- b. TVE streeft ook naar het behoud van gronden, gebouwen of voorwerpen in de regio die vanuit cultuurhistorisch of natuurhistorisch oogpunt waardevol zijn en onderneemt — vaak in samenwerking met plaatselijke historische kringen — daartoe allerlei acties. Zo drong TVE als eerste in 1970 bij de Minister van CRM erop aan Naarden als beschermd stadsgezicht aan te wijzen, was TVE betrokken bij diverse gemeentelijke monumenten-inventarisaties in de regio, werden diverse instanties gewezen op het verval van het landgoed Swaenburg in 's-Gravenland, wordt geijverd voor restauratie van de Erfgooiers-schilderingen van Eppo Doeve en werd recent actie gevoerd voor het behoud van de buitenplaats Corvin in Hilversum.
- c. TVE probeert voorts tot het oprichten van plaatselijke historische organisaties te komen. Zo zijn mede door TVE kringen in o.a. Loosdrecht, Huizen, Laren, Blaricum en Weesp van de grond gekomen. De praktijk leert dat op lokaal niveau de meeste kennis bestaat en de meeste affiniteit met het plaatselijk gebeuren. Daar kunnen allerlei ontwikkelingen het best in de gaten gehouden worden. Deze lokale kringen zijn dan ook heel actief, leiden een bloeiend bestaan en tellen een flink aantal leden.
- d. TVE wil voorts de samenwerking bevorderen tussen organisaties op historisch en aanverwant gebied die zich eveneens voor het Gooi interesseren en inzetten. Het algemeen bestuur dient als platform voor de ca. 25 binnen TVE samenwerkende organisaties. Dit algemeen bestuur van TVE, dat 3× per jaar bijeenkomt—waarvan eenmaal op de Jaardag—geeft in hoofdlijnen het beleid van TVE aan en stelt o.a. de jaarrekening en de begroting vast. Hoewel TVE een Stichting is en dus geen leden maar donateurs heeft, worden de donateurs bij het beleid betrokken als ware TVE een vereniging. Zo vindt steeds overleg met de donateurs op de Jaardag plaats.
- e. TVE probeert al vele jaren tot de vorming van een streekarchief en een streekmuseum te komen. Een streekarchief kan een centrum worden van onderzoek naar verleden en heden van het Gooi, in een streekmuseum zou voor een groot publiek het Gooi in al zijn facetten op een leerzame en aantrekkelijke wijze getoond kunnen worden.
- f. TVE is bezig met de voorbereiding van een serie publicaties, de "Gooise Historische Reeks". Het eerste deel, een Bibliografie van het Gooi, moet binnen afzienbare tijd verschijnen.

TVE-tijdschrift

Sedert de oprichting geeft TVE een 4× per jaar verschijnend tijdschrift uit dat gratis aan de donateurs wordt toegezonden. In dit goedverzorgde blad zijn tot op heden ruim 400 artikelen over het Gooi verschenen, met in totaal zo'n 2275 blz. en ca. 500 illustraties. Een regionale historische organisatie als TVE heeft als belangrijke taak onderzoek naar lokale en regionale geschiedenis te stimuleren en gelegenheid te bieden de resultaten daarvan te publiceren. Door publicatie wordt niet alleen spreading van kennis bereikt, ook de belangstelling voor de regio in het algemeen wordt erdoor bevorderd. Ook biedt een tijdschrift de mogelijkheid afbeeldingen van de regio te tonen, die anders weinigen onder ogen zouden komen. Daar het TVE-tijdschrift een kwartaaluitgave is, kan tevens op de actualiteit ingespeeld worden. Naast verenigingsnieuws van TVE zelf is er ook plaats voor nieuws van de binnen TVE samenwerkende organisaties. Tenslotte dient het tijdschrift als platform voor de donateurs waar men vragen, opmerkingen e.d. in kwijt kan. Er is steeds gestreefd naar een afwisselende en

gemakkelijk leesbare inhoud. De jaaromvang bedroeg de laatste jaren ca. 260 blz., de omvang per nummer 40 à 50 blz.. Elk jaar werd één nummer aan een speciaal onderwerp of plaats gewijd. Deze speciale nummers zijn complete boekjes geworden met een omvang van 100 à 140 blz..

In het TVE-tijdschrift is in de loop der jaren het Gooi in vrijwel al zijn facetten aan bod gekomen zij het dat aan zaken als natuur en milieu, landschap en ruimtelijke ordening relatief weinig aandacht is besteed. Bestuur en redactie van TVE hebben er de laatste jaren naar gestreefd om meer dan voorheen ook deze zaken te belichten. Diverse bijdragen over architectuur en waardevolle gebouwen en omgevingen en artikelen over landschapsonwikkeling getuigen daarvan. Ook de recentere historie heeft meer aandacht gekregen. Al met al heeft het tijdschrift in sterke mate het gezicht van TVE naar buiten bepaald en heeft het een belangrijke functie naar de TVE-donateurs vervuld. Het tijdschrift blijkt goed gelezen en gewaardeerd te worden. Exemplaren worden doorgaans door de lezers bewaard.

Naast het tijdschrift heeft TVE de laatste jaren enkele andere publicaties verzorgd zoals historische wandel- en fietsfolders van Huizen en Laren.

tiende kout

Een goede TVE-traditie is de zgn. "tiende kout". Op de 10^e van elke maand — ongeacht de dag van de week — komen TVE-donateurs en belangstellenden vanaf 20 uur in de Turfloods in Naarden bijeen, voor een informele ontmoeting. Deze avonden plegen goed bezocht te worden en geanimeerd te verlopen; bij uitstek een gelegenheid om historisch belangstellenden te ontmoeten.

jaardagen

De Open Jaardagen van TVE hebben inmiddels enige vermaardheid gekregen. In vele Gooise gemeenten is de afgelopen jaren zo'n open dag georganiseerd. Op een open dag wordt de jaarvergadering van TVE gehouden en een aantal historische activiteiten

georganiseerd zoals een expositie, historische wandeling, een lezing enz. Deze jaardagen worden steeds in nauwe samenwerking met de lokale historische kring opgezet en hebben vooral tot doel belangstelling voor de lokale historie bij de plaatselijke bevolking te stimuleren. De afgelopen jaren zijn Jaardagen gehouden in Laren, Hilversum en Weesp. Dit jaar wordt de Jaardag in Bussum gehouden.

financiële steun

Vrijwel alle gemeenten in ons werkgebied steunen TVE met een jaarlijkse subsidie. Bij een aantal zijn dit bescheiden bedragen, andere – zoals Hilversum – verlenen een jaarlijkse subsidie van meer dan f 1.000,-. Ook de provincie steunt TVE al vanaf de oprichting met een subsidie die voor 1983 tot boven de f 2.000 is opgetrokken.

Het belang van doelstellingen en activiteiten van TVE wordt door de verschillende overheden dus erkend.

Ook het jaarlijkse speciale nummer van het tijdschrift pleegt met een gemeentelijke subsidie tot stand te komen.

toekomst

TVE is in 12½ jaar uitgegroeid tot een organisatie met een hechte basis van lokale kringen, een groeiend aantal donateurs, en relatief veel mensen die actief zijn. In de komende jaren hoopt het bestuur TVE verder uit te bouwen. Het tijdschrift zal daarbij van groot belang blijven, maar ook het organiseren van lezingen en excursies. Om de kring actief geïnteresseerden uit te breiden zal jaarlijks de Cursus Gooise Historie gegeven worden. Ook concrete acties zullen veel aandacht krijgen evenals de samenwerking met de talrijke organisaties die zich voor het Gooi of bepaalde plaatsen of aspecten van de regio interesseren en inzetten.

Het Gooi blijft onze aandacht ten volle waard !

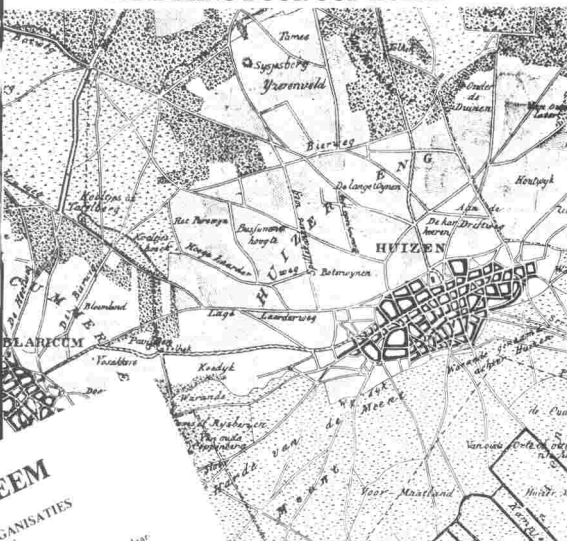


TVE

tussen vecht en eem

TVE tussen vecht en eem

WANDELING DOOR OUD HUIZEN



TUSSEN VECHT EN EEM

HISTORISCHE EN AANVERWANTE ORGANISATIES
IN HET GOOI EN OMSTREKEN

Overzicht samengesteld door TVE ter gelegenheid van de dag TVE: 27 maart 1970

- I Regionale org.
- II Locale org.
- III Landelijke org.
- IV Archieven



I Regionale Organi

STICHTING TUSSEN VECHT EN EEM

centrale organisatie van Vrienden
opgericht: 1970
vz. Mr. W.G.M. Ceylan
scr. Mr. M.J.M. Heijmans
pres. Mr. G.C. Six, W.
contributie: /12,50 p.
tijdschrift: 'Tussen Vecht en Eem'
bureauroost: leden 30
doel: bevorderen van de kennis van de geschiedenis van de Gooi en omstreken
In het algemeen



TVE

tussen vecht en eem

WEESEP
in historisch perspectief

Stichting 'Tussen Vecht en Eem'

Leden van het algemeen bestuur

Historische Kring Ankeveen, 's-Gravenland en Kortenhoef

P.M.de Ruig, *Eg. Blocklaan 49, 1241 BT Kortenhoef, 035-62484*

Historische Kring Baerne

G.H. Grootendorst-Doornekamp, *van Beethovenlaan 5, 3741 HW Baarn, 02154-13133*

Historische Kring Blaricum

A. van Keulen, *Noolseweg 1, 1261 EA Blaricum, 2153-83857*

Historische Studiekring Bussum

Ing. M.J.M. Heyne, *Oud Bussummerweg 7, 1401 SM Bussum, 02159-17077*

Stichting Bussumse Gemeenschap

Vacant, *Wilhelminaplantsoen 6, 1404 JB Bussum, 02159-31264*

Vereniging Curtevenne

F. Hamers, *Kortenhoefsedijk 132, 1224 LX Kortenhoef, 035-61989*

Dudok-Stichting

R.M.H. Magnée, *'s-Gravenlandseweg 152A, 1217 GA Hilversum, 035-43232*

Historische Kring Eemnes

A.M. Veth, *Raadhuislaan 51, 3755 HB Eemnes, 02153-83131*

Nederlandse Genealogische Vereniging, afd. Gooi en Eemland

Dr. C.H.F. Simons, *Rading 4, 1231 KA Loosdrecht, 02158-1289*

Historische Kring Huizen

Mr. J.M.I. Koster-van Dijk, *Rembrandtlaan 25, 1272 GM Huizen (NH), 02152-52428*

Hilversumse Historische Kring "Albertus Perk"

P.J.J.M. Timmer, *Kastanjelaan 9, 1231 XZ Loosdrecht, 02158-3530*

Nivon-Stichting Geologisch Museum Hofland te Laren

S. de Groot-Heeringa, *Boreelstraat 7, 1251 GB Hilversum, 035-40109*

Historische Kring Laren

Drs. E.J.C. Raassen-Kruimel, *Oude Drift 1, 1251 BS Laren (NH), 02153-82484*

Historische Kring Loosdrecht

Vuntuslaan 36, *1231 NS Loosdrecht, 02158-4535*

Stichting Vrienden van de Vesting Naarden

Ir. G. Kruuk, *p/a Westwalstraat 6, 1411 PB Naarden*

Vereniging Werkgroep Vestingstad Naarden

Mevr. J.M. Lamers, *Turfpooistraat 33, 1411 ED Naarden, 02159-41767*

Archeologische Werkgemeenschap

Nederland, afd. Naerdincklant

G.C. Vlamings, *Ploeglaan 22, 3755 HT Eemnes, 02153-87851*

Stichting Comite Oud-Muiderberg

Drs. H.F.J. Duindam s.c.j., *Prinses Irenestraat 19, 1077 WT Amsterdam, 020-445252*

Rijksarchief in Noord-Holland

Mevr. Mr. M.M. Warning, *p/a Kleine Houtweg 18, 2012 CH Haarlem, 023-321251*

Singermuseum Laren

R.M.H. Magnée, *'s-Gravenlandseweg 152A, 1217 GA Hilversum, 035-43232*

VVV Gooi en Vechtstreek

W. Gross, *p/a Stationsplein 1, 1211 EX Hilversum, 035-11651*

Historische Kring Weesp

Mevr. N.A. de Weerd, *Sportparklaan 183, 1382 SB Weesp, 02940-12181*

Nederl. Geologische Vereniging, afd.

Utrecht/Gooi

vacant

Drs. O.L. van der Aa, *De Klencke 9, app. C 405, 1083 HH Amsterdam, 020-426156*

Mr. D.C.J. Bakker (secretaris), *Brinklaan 18b, 1404 ET Bussum, 02159-12846*

Mr. W.G.M. Cerutti (voorzitter), *J.P. Coenstraat 77, 1215 KP Hilversum, 035-19471 (tel. kant. 070-264201 tsl. 2303)*

K. Kool (penningmeester), *Jagerspad 31, 1251 ZW Laren (NH), 02153-15680*

H.E.W. Kwak, *Statenlaan 32, 1405 EX Bussum, 02159-35692*

E.E. van Mensch, *JHB Koekkoekstraat 26, 1214 AD Hilversum, 035-234913 (tel. overdag [De Vaart]: 035-292835)*

J.V.M. Out, *Raadhuislaan 87, 3755 HB Eemnes, 02153-87153*

S. Pos, *Minckelerstraat 137B, 1223 LE Hilversum, 035-852848*

F. Renou, *Nieuw Bussummerweg 83A, 1272 CE Huizen (NH), 02152-58601*

E.A.M. Scheltema-Vriesendorp, *Turfpooistraat 39, 1411 EE Naarden, 02159-43610*

Jhr. Mr. G.C. Six, *Wally Moesweg 1, 1251 AT Laren, 02153-10565*

Dr. A.C.J. de Vrankrijker, *Const. Huygenslaan 30, 1401 AN Bussum, 02159-13278*

Gooisch Natuurreservaat

M.W. Jolles

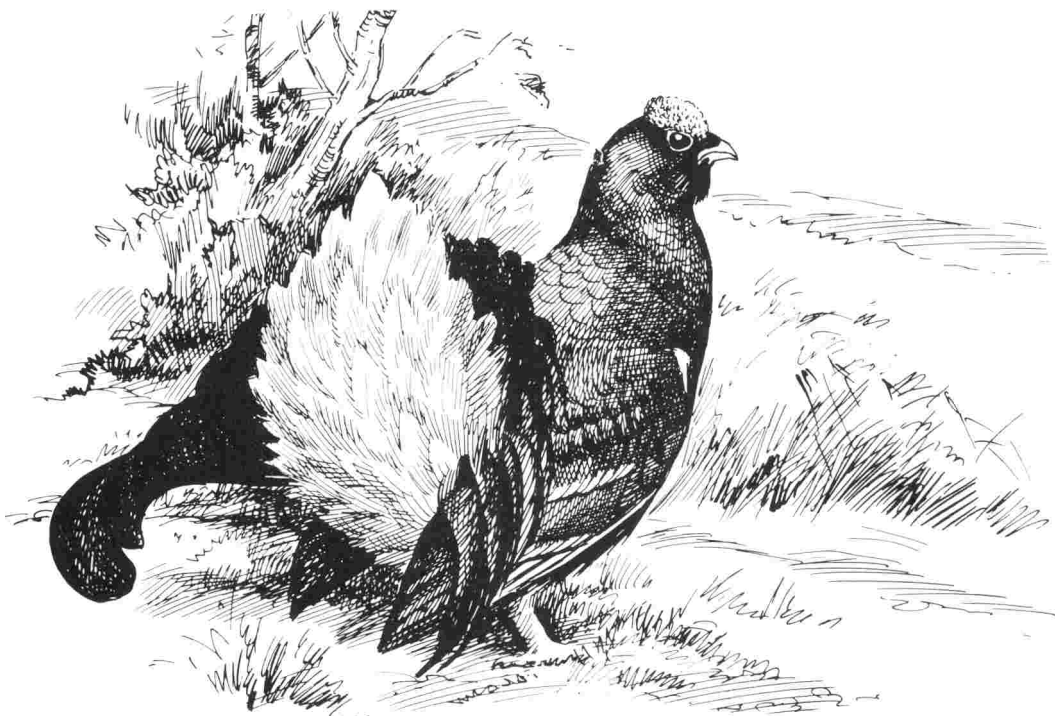
Zojuist is verschenen het jaarverslag 1981 (Nr. 49) van de Stichting Gooisch Natuurreservaat (G.N.R.). Het is keurig verzorgd, met een reeks fraaie foto's verlicht en opgeluisterd met enkele gedichten en passende citaten uit binnen- en buitenlandse literatuur. Ondanks het feit dat de inhoud noodzakelijkerwijs vele droge constatering en opsommingen bevat, is het toch een goed leesbaar verslag.

Op een later tijdstip kan misschien op bepaalde aspecten van het jaarverslag nader worden ingegaan. Hier wordt volstaan met een enkele greep, welke de bewoners van het Gooi moge aansporen om het jaarverslag in zijn geheel door te nemen; voor wie zich interesseert voor het wel en wee van onze regio

een nuttige bezigheid.

In het verslagjaar werd voor in totaal 1.05.10 ha. grond aangekocht voor een prijs van f 2,- per vierkante meter. Vorig jaar moest nog f 2,50 per meter worden betaald. Dus ook in het Gooi is de grondprijs gedaald. Verheugend, en hopelijk een stimulans voor verdere aankopen!

Bijna de helft van de totale eigendom van het G.N.R. is gelegen binnen de gemeente Hilversum, n.l. ruim 900 ha. op een totaal van ruim 1995 ha. Naar die maatstaf zou de Vereniging van Vrienden van het Gooi dus verreweg de meeste leden onder de Hilversummers moeten tellen, wat niet het geval is. Bussum levert nog steeds de meeste leden van de vereniging. Misschien een aansporing voor



de Hilversummers zich in grote getale als lid aan te melden!

Met erkentelijkheid wordt de hulp vermeld welke leden van de Gooise Natuurwacht verlenen bij het heideschonen, waarbij hulp en advies van de coördinator van de toen nog in oprichting zijn Stichting Vrijwillig Landschapsbeheer in de provincie Noord-Holland werd gevraagd - en hopelijk ontvangen.

Toch, constateert het verslag wat spijtig, wordt de Stichting nog steeds onzorgvuldigheid verweten bij het gevoerde heidebeheer en is veel negatieve publiciteit ontvangen, welke kritiek door deskundig onderzoek is weerlegd.

Het valt te begrijpen dat men wel eens korzelig wordt onder deze omstandigheden. Het was daarom een uitstekende gedachte om in het jubileumjaar 1982 een Heidesymposium te organiseren. De resultaten daarvan zullen worden gepubliceerd en dat zal naar te hopen valt veel onzekerheid en verkeerd inzicht, aan beide kanten wegnemen. Het heidebeheer is uiterst moeilijk en is wellicht gecompliceerder dan men lange tijd heeft aangenomen. Veel van oorzaken en gevolgen begint nu pas goed duidelijk te worden, en veel onderzoek zal nog nodig zijn.

Een goed ding is dat de boswachters-surveilanten een mobilfoon-installatie, aangesloten op de centrale meldkamer van de Regionale Brandweerorganisatie in het Gooi en de Vechtstreek te Hilversum hebben gekregen. De organisatie van het toezicht zal hierdoor aanzienlijk verbeteren, constateert het jaarverslag.

De leden van de Gooise Natuurwacht, onderdeel van de Vrienden van het Gooi, zouden zoiets ook graag willen. Het bestuur is bezig de mogelijkheden daartoe te onderzoeken.

Interessant zijn de waarnemingen over vogels - heidevogels, kokmeeuwen, vinkenbaan, nestkastjescontrole, etc. Lezing hiervan wordt aan alle geïnteresseerden warm aanbevolen. Hetzelfde geldt voor de zoogdieren: reeën, hazen, wilde konijnen, bisamrat, vossen, eekhoorn en andere kleine zoogdieren. Ook de amfibieën en reptielen

komen aan hun trekken in het verslag.

Een speciaal hoofdstuk is natuurlijk aan het korhoen gewijd; het is een triest hoofdstuk geworden. De korhaan in het Gooi is n.l. niet meer! Was er in 1980 nog één haan, met zeven hennen, in het verslagjaar was de haan verdwenen en jongen zijn niet waargenomen. Ondanks een dappere poging is het in stand houden van het korhoen in het Gooi niet gelukt. R.I.P.!

Aan voorlichting doet het G.N.R. veel; er zijn veelvuldige contacten met verenigingen en groepen, zij het misschien niet altijd van even warme aard. Een dergelijke verkoeling, als die er dan inderdaad mocht zijn, is niet goed en dient te verdwijnen. Als de Vereniging van Vrienden van het Gooi daartoe kan meewerken dan zal deze dat graag doen. Een interessant hoofdstuk is dat over de kampeertreinen. Op 'De Fransche Kamp' loopt de bezetting terug. Er is een proef genomen om caravans op lege tenthuisplaatsen toe te laten. Door publiciteitsmedia werd de aandacht gevestigd op de kampeermogelijkheden, o.a. door uitzending van Radio Stad Amsterdam, een televisieprogramma van Veronica en door middel van advertenties in huis aan huis bladen in Amsterdam. Het advies van de overheid om de vakantie in eigen land door te brengen is in ieder geval niet merkbaar geweest op de Fransche Kamp, zo constateert het jaarverslag. Door het aanbieden van aantrekkelijke programma's is getracht het verblijf van de kampeers zo aangenaam mogelijk te maken. Het aanwezige voorzieningenpakket heeft uitstekend gefunctioneerd. En toch kennelijk niet met het gewenste resultaat, moet de lezer constateren en hij is misschien geneigd zich af te vragen of het allemaal wel zo moet. Als het publiek een andere kant op wil, moet het dan met veel moeite naar het al overvolle Gooi gelokt worden? Het Gooi, dat al zucht onder meer dan toelaatbaar zware recreatiedruk? Een kleine 20% van de kampeers kwam in 1981 uit het buitenland waarbij Duitsland voorop ging, gevolgd door Frankrijk, Engeland en de Skandinavische landen. De reserveringslijst is matig gevuld, de verwachting is dat het aantal onbezette tenthuis-



Heidemaaiër tegen de heidekever, Zuiderheide, 1979.

plaatsen nog zal stijgen.

En dit ondanks disco, dans, bingo en kaartavonden! Nogmaals, men moet zich afvragen of de bakens niet langzamerhand verzet moeten worden.

Hetzelfde onbevredigende beeld - van kamphoudersstandpunt dan altijd gezien - levert 'De Heidebloem' bij 't Bluk. Ook daar was sprake van een matige bezetting, al bleven de tenthuisjes goed bezet en was het toeristenkamp zelfs nog beter bezet dan in 1980.

Verheugend is dat de sterfte van oude beuken zeer beperkt is gebleven. Het ergste schijnt hier inderdaad voorbij te zijn. Minder verheugend is het onordelijke gedrag van een deel van het publiek, zich uitend in overnachtingen op de dagcampings en het ontstaan van clandestiene paden, negeren van het honden-aanlijngebod enz. Een speciaal, geheel eigentijds verschijnsel is nu het 'langlaufen' op de ski geworden. Men zou geneigd zijn de verzuchting te slaken dat het deze winter hopelijk niet te veel zal sneeuwen, maar dat is weer unfair tegenover anderen, die graag lange sneeuwwandelingen maken. Waarmee

maar weer aangetoond is dat het moeilijk is het iedereen naar de zin te maken. En inderdaad, dat is ook onmogelijk. Laat ons daarom dankbaar zijn dat het G.N.R. veel van zijn soms ondankbare taken zo voortreffelijk vervult, al is er kritiek. Laat de kritiek oprecht en constructief zijn en laat er in dezelfde geest naar geluisterd worden! Waar zou het Gooi nu zijn als niet vijftig jaar geleden vooruitziende bestuurders en anderen het Gooisch Natuurreservaat hadden gesticht?

Musea en parken tussen Vecht en Eem

E.E. van Mensch

BAARN

Cantonspark

Faas Eliaslaan 49-51, p/a R.U. Utrecht, De Uithof,
Postbus 80102, 3500 TC Utrecht, tel. (030) 531826.
Botanische tuin.
Toegang: ma-vr 8.30 - 16.30 uur. Rondl. na afspraak,
gratis

Kasteel Groeneveld

Amsterdamse straatweg, tel.(02154) 20446.
Nationaal centrum voor bosbouw, natuur en landschap
van het Staatsbosbeheer.
Toegang: di, wo en vr. 10.00 - 17.00 uur,
za en zo 12.00 - 17.00 uur.

HILVERSUM

Bezoekerscentrum Corversbos

Vaartweg 202, tel. (035) 17886, p/a Ver. tot Behoud van
Natuurmonumenten, Schaep en Burgh, Noordereinde
60, 1243 JJ 's-Graveland, tel. (035) 62004.
Tentoonstelling m.b.t. natuurterreinen in het algemeen
en in 's-Graveland in het bijzonder.
Toegang 3-4 april 1983 10.00 - 17.00 uur;
apr. - aug. vr-zo 10.00 - 17.00 uur. Gratis.

Botanische tuin Dr. Costerus

Zonnelaan, p/a Curaçolaan 21, 1213 VJ Hilversum, tel.
(035) 859314.
Collectie inheemse tuinplanten en kruiden.
Toegang: dagelijks. Rondl. na afspraak: Lindenheuvel 1,
Hilversum, tel. (035) 15468. Gratis.

Cultureel Centrum De Vaart

Vaartweg 163, 1217 SP, tel. (035) 292835.
Exposities van hedendaagse kunst, historische afdeling
(Goois Museum) met archeologie, geologie en weef-
werktuigen uit het Gooi en Nederlands Porselein.
Toegang: ma-vr 10.00 - 12.00 en 14.00 - 17.00 uur.
za-zo en feestdagen 12.00 - 17.00 uur, gratis.

Pinetum Blijdestein

Van de Lindenlaan 25, 1217 PJ, tel.(035) 41284.
Tuin met ca. 400 soorten coniferen en naaldbomen.
Toegang: ma-vr 10.00 - 12.30 en 13.30 - 16.00 uur;
feestdagen gesloten, groepen na afspraak, f 1,-; tot 14
jaar en 65+ f 0,50.

HUIZEN

Expositie Gemeentehuis

Naarderstraat 3, 1271 CE, tel. (02152) 59222.
Collectie voorwerpen, kleding, schilderijen m.b.t.
geschiedenis Huizen.
Toegang: werkdagen 9.00-15.00 uur, gratis.

LAREN

Geologisch Museum

Zevenend 8a, tel. (02153) 82520 p/a Ijsbaanweg 25,
1251 VT Laren.
Collectie zwerfstenen, fossielen en mineralen; incidentele

tentoonstellingen

Toegang: di-zo 13.00 - 16.30 uur; feestdagen gesloten.
Groepen na afspraak; f 2,-; kind. f 1,-, 65+ f 1,50.

Singer Museum

Oude Drift 1, 1251 BS, tel. (02153) 15656.
Tentoonstellingen m.b.t. o.a. Amsterdamse-, Haagsche-
en Larense school; galerie voornamelijk hedendaagse
kunst.
Toegang: di-za 10.00 - 17.00 uur; zo 13.00 - 17.00 uur;
feestdagen gesloten m.u.v. 2e dag van dubbele feest-
dagen.
Toegangsprijs afhankelijk van tent. jan. 1983 f 3,50, kind.
f 2,50.

LOOSDRECHT

Kasteel-museum Sypestein

Nieuw-Loosdrechtsedijk 150, 1231 LC, tel.
(02158) 3208
Collectie kunstvoorwerpen w.o. klokken en Chinees,
Duits, Frans en Nederlands porselein.
Tuin, stijl laat 16e - 17e eeuw o.m. rozentuin, boomgaard
en doolhof.
Toegang: 1 mei - 15 sept. di-za 10.00 - 12.30 en 13.30 -
17.00 uur; zo en feestdagen 13.30 - 17.00 uur; f 4,50,
kind. f 2,-; groepen na afspraak (meer dan 20 pers. f 3,50
en kind. f 1,50).

MUIDEN

Muiderslot

Herengracht 1, 1398 AA, tel. (02942) 1325.
Middeleeuws kasteel met 17e eeuwse interieur; pruimen-
boomgaard en kruidentuin.
Toegang: ma-vr 10.00 - 15.00 uur (apr. -sept. tot 16.00 uur);
zo en feestdagen vanaf 13.00 uur. f 3,50, kind. 6 - 18j f 2,00,
kind. 0 - 5j gratis.

NAARDEN

Comenius Museum

Turfpoortstraat 27, 1411 ED, tel. (02159) 43045.
Voormalige waag 'Het Spaanse Huis'; voorwerpen en
geschriften van Jan Amos Comenius 1572-1670.
Toegang: tot 1 maart gesloten.

Historisch Vestingmuseum

Westwalstraat, tel. (02159) 45459, p/a Stadhuis, Raad-
huisstraat 1, 1411 EC.
Expositie over Vestingwerken Naarden en geschiedenis
Vesting; collectie m.b.t. krijgsgeschiedenis.
Toegang: mei-sept. ma-vr 10.00 - 16.30 uur, za-zo
12.00 - 17.00 uur; toegang f 2,50; kinderen en 65 + f 1,50;
groepen na afspraak f 2,- kinderen en 65 + f 1,25.

WEESP

Gemeentemuseum

Nieuwstraat 41, 1381 BB, tel. (02940) 14251.
Collectie kunstvoorwerpen (o.a. porselein) en voorwer-
pen m.b.t. geschiedenis van Weesp.
Toegang: za 14.00 - 17.00 uur; juni - sept. werkdagen
9.30 - 12.30 uur; voorts na afspraak. Groepen na af-
spraak; gratis.

Historische kringen - een reactie

G.H. Grootendorst-Doornekamp
Voorzitster Historische Kring 'Baerne'

Met grote belangstelling las ik het artikel van de heer S. Pos in TVE, jrg-12(1982), no. 4, 'Een pleidooi voor . . .' en het naschrift van de heer W.G.M. Cerutti. Om eerlijk te zijn zwaait de heer Pos daarin de Historisch Kring 'Baerne' wel wat veel lof toe. Baarn heeft een goed geordend archief, maar . . . een documentatiesysteem hoort nog tot de vrome wensen. Bestuur en werkgroep Oudheidkamer hebben destijds de in Loosdrecht in gebruik zijnde formulieren met belangstelling bestudeerd. Echter . . . Loosdrecht begon met niets en Baarn (gelukkig!) met het archief van de voormalige gemeentelijke Oudheidkamer. Alle bestaande notities (tekeningen, contracten, foto's, knipsels en handgeschreven notities) documenteren op de voortreffelijke wijze, waarop Loosdrecht dat doet, zou een enorm werk zijn. Een werk, dat door vrijwilligers gedaan zou moeten worden. Vrijwilligers, wie niemand het kwalijk kan nemen indien ze na twee of drie avonden formulieren invullen zouden afhaken. Kortom, hoewel het grote belang van een goed documentatiesysteem werd ingezien, werd besloten vooralsnog niets te ondernemen. Een en ander mede na overleg met de toentertijd pas benoemde museumconsulente voor de provincie Utrecht, Mw. Drs. A. Jordens. Haar advies was om *niet* met een documentatiesysteem te beginnen. De computer was (en is) immers in opmars en het zou veel efficiënter zijn wanneer alle organisaties in de provincie eenzelfde systeem zouden hebben. Verstand van computers heb ik allerminst, maar ik stel me zo voor, dat alle verenigingen en archieven aangesloten zouden kunnen worden op een centrale computer. Computers worden weliswaar steeds meer gemeengoed, maar wat archiefmateriaal betreft schijnt men nu - zo'n goede vijf jaar later - nog niet veel verder te zijn, wat de

oorzaak dan ook moge wezen. De heer Cerutti schrijft, dat vooral de 'echte' archieven niet vergeten moeten worden. Ik ben dat geheel met hem eens, echter met dien verstande, dat het verzamelen van gegevens van *nu* het eerst aan de orde dient te komen. Het lijkt misschien 'onbenullig' werk om bijv. artikelen en foto's uit hedendaagse kranten en tijdschriften te knippen en te rubriceren, maar als enkele Baarnaars zo'n 30 tot 50 jaar geleden (Mr. Pluim al voordien!) niet zo veel hadden geknipt, genoteerd en bewaard, zouden wij nu niet de beschikking over zo veel gegevens hebben. Koopt u bij een antiquariaat wel eens een knipsel uit een krant of tijdschrift van 50 of 80 jaar geleden? Dankzij die knippende Baarnaars van toen hebben wij die nu zo maar! En we kunnen dacht ik rustig stellen, dat men over 50 jaar of al eerder blij zal zijn met wat wij nu verzamelen en rubriceren. Overigens, je kunt niet alles bewaren en steeds weer zal de vraag zich voordoen 'wat wel' en 'wat niet'. Uiteraard ligt er heel veel materiaal in de 'echte' archieven, veel meer zelfs dan de meesten van ons ook maar vermoeden. Dat ontdekken, uitzoeken, publiceren of tenminste openbaar maken met bronvermelding is enorm belangrijk en bespaart anderen werk. Echter . . . je zou ook kunnen stellen, dat het met dit materiaal evenzo gesteld is als met wat in onze bodem aan archeologisch materiaal ligt opgeslagen. En archeologen gaan van het standpunt uit 'laat zitten wat er zit, want zij, die na ons komen hebben nóg betere methoden, nóg betere apparatuur'. M.a.w. er worden slechts opgravingen gedaan wanneer een bepaald gebied bedreigd gaat worden door nieuwbouw, wegeaanleg e.d. Evenals in onze bodem ligt er een schat aan gegevens in de archieven opgeslagen en gelukkig goed opgeslagen. We kunnen en mogen ze voor

een groot deel nu al raadplegen, maar wat nu niet kan, kan gelukkig ook later nog.

Daarentegen is het verreweg het eenvoudigst feiten/veranderingen van *nu* ook *nu* vast te leggen. Over 5 jaar kost dat al veel meer moeite. Archiefonderzoek in Rijks- en Gemeente-archieven en niet te vergeten het Waterschap werd door leden van de Kring 'Baerne' tot nu toe dan ook slechts gericht gedaan i.v.m. een speciaal onderzoek of tentoonstelling. Helaas ontbreekt het aan mankracht om alles systematisch door te nemen, vooral omdat de betrokken personen veelal ook andere werkzaamheden in de vereniging voor hun rekening nemen. Niet alleen het verzamelen en rubriceren, maar ook het verstrekken van inlichtingen uit het eigen archief kost uiteraard tijd. De leden van de werkgroep Oudheidkamer doen dit laatste echter eveneens met groot genoegen en in principe maakt het niet uit of het een tienjarige schooljongen betreft, die een opstel over de geschiedenis van Paleis Soestdijk moet maken of b.v. mensen van Monumentenzorg, die destijds alles wilden weten en kopiëren van het kasteel Groeneveld i.v.m. de restauratie.

Zeer recent is overigens een bezoek van de zijde van de Rijksgebouwendienst (naar ons archief verwezen door de Gemeente Baarn), op zoek naar gegevens van Huize Peking, ons belastingkantoor, dat gerestaureerd moet worden. Als dat in oude stijl gaat gebeuren mede dankzij onze gegevens, beseffen de leden weer eens te meer, dat zij weliswaar om niet, maar niet tevergeefs werken. Overigens . . . Baarn blijft voorstander van een uniform documentatiesysteem, al dan niet per computer. Ligt hier wellicht een taak voor TVE, eventueel in overleg met de museumconsulenten van de provincies Utrecht en Noord-Holland en evt. Rijks-, Gemeente- en andere archieven?

Nieuwe uitgaven

Letterkundige reisgids

Querido's letterkundige reisgids van Nederland, redactie Willem van Toorn, 1982, 620 blz., f 49,50.

In dit omvangrijke, door 16 schrijvers samengestelde boek, is een schat aan lokale gegevens bijeengebracht over literair Nederland. Geboorte-, woon- en sterfhuizen, grafzerken en standbeelden, maar ook landschappen die schrijvers en dichters hebben geïnspireerd en allerhande andere plaatsgebonden informatie over bekende en minder bekende letterkundigen en hun leven en werk. Alles is naar plaats per provincie of regio gerangschikt. Het boek is voorzien van een plaats- en auteurs-naamindex.

Het Gooi krijgt een redelijke plaats toebedeeld. Wij doen hieronder een greep.

Over Baarn (Lodewijk van Deyssel), Eemnes (Oltmans, De schaapherder), Lage Vuursche (René de Clercq) en Loosdrecht (enkele 'passanten') zijn 5 blz. gewijd; over het Gooi en de Noordelijke Vechtstreek 32 blz.

Blaricum levert gegevens over nogal wat schrijvers op: o.a. Aegidius Timmerman, Frans van der Goes, Adriaan Roland Holst, Nicolaas van Suchtelen en Victor van Vriesland (als adres van deze laatste wordt genoemd 'de Villa Matthijsen, Houtweg 425 (nu 20)', dit moet zijn: 'Matthijsen Houtweg'). De schrijver van kinderboeken A.D. Hillebrandt woonde in het, in nieuw zakelijke stijl door Rietveld gebouwde huis Bloemlandseweg 3. Aan zijn 'Bolke de Beer', die ik altijd bij mijn grootouders las, bewaar ik de beste jeugdherinneringen.

Voorts 's-Graveland (Ferdinand Huyck) en Hilversum (Alberdingk Thijm, Couperus - die hier één jaar woonde - en Etty Hillesum). Met Huizen is de naam Nescio ('Titaantjes') verbonden. Dat het Nescio was die samen met drie vrienden naar het voorbeeld van Van Eeden een soort kolonie oprichtte op het landgoed Tames onder Huizen, wist ik niet. Wie kan over dit Tames overigens meer meedelen? Nescio verbleef ook veel in Kortenhoef, waarvan een afbeelding de omslag van het boek siert. Laren was ook literair niet onbelangrijk, met nogal wat vrouwelijke schrijvers zoals Augusta de Wit, Wally Moes en Carry van Bruggen; hier moet ook Gabriël Smit genoemd worden.

Muiden staat geheel in het teken van Hooft, Muiderberg van de moord op Floris V. Van

Naarden (geboorteplaats van Belcampo) worden vooral de gedichten op de diverse tussen Naarden en Huizen gelegen buitens genoemd, zoals van Vondel, Huygens en Vos. Over Weesp blijkt weinig literairs te melden te zijn.

De samensteller van het deel over het Gooi, Henk Diets (1938) is wetenschappelijk medewerker letterkunde aan de VU. Hij schreef o.a. een bijdrage in de vorig jaar verschenen essaybundel over P.C. Hooft. Al met al is het goed snuffelen en lezen in dit boek, ook voor gebieden buiten het Gooi. Compleet is het uiteraard niet. Het lijkt mij boeiend voor de diverse lokale kringen in de regio om de gegevens zoveel mogelijk te completeren.

Wie neemt deze uitdaging op? Een erg leuk boek dus en de prijs zeker waard. Tot slot: over Bussum blijkt nog het meest te vertellen. Wij hopen daar het volgende nummer van dit tijdschrift - dat geheel aan Bussum is gewijd - op terug te komen.

Rietveld

Frits Bless, Rietveld, 1884-1964, een biografie; Bakker/Rap, 1982, 277 blz, f 49,50.

Er verschijnen de laatste jaren veel boeken over architecten. Een belangrijk werk is de biografie over de ontwerper en architect Gerrit Rietveld. Veel contacten met onze regio heeft Rietveld niet gehad; hij woonde in Utrecht. Uit het boek van Bless signaleren wij enkele gegevens die voor het Gooi van belang zijn.

Een huis uit 1941, een buitenverblijf aan de Loosdrechtse plassen, wordt *het meest opmerkelijk, want afwijkend, bouwwerk uit Rietvelds gehele oeuvre* genoemd. *Het is ook zijn enige huis dat een eenheid met de omringende natuur vormt* (blz. 90; afb. 145-150). Waar dit huis precies staat is mij niet bekend. Van het huis Hillebrandt in Blaricum, dat ik hierboven al noemde, is een afbeelding opgenomen (afb. 151). Voor Hillebrandt bouwde Rietveld overigens ook een huis in Den Haag (blz. 90; afb. 135-138).

Ook het weinig opwindende huis Hoefloo 18 dat Rietveld in 1953 (Bless meldt 1955) in Laren bouwde staat afgebeeld (afb. 213).

Tot de vroege kopers van ontwerpen van Rietveld behoorde de architect Piet Elling die ook in het Gooi in 'nieuw zakelijke' stijl diverse huizen bouwde (zoals Joelaan 2, Hilversum, 1930).

Over Rietveld en diens problemen met de schoonheidscommissies van Laren en Blaricum bij de bouw van o.a. de woning voor de familie Hillebrandt in 1935 is in het tijdschrift *Wonen/TABK*, 1982 nr. 15/16 een interessant artikel opgenomen van de Engelse historica Pauline Madge. (f. 9,-; Stichting Wonen, 020-234188).

De Stijl

Catalogus *De Stijl 1917-1931*, 1982, 254 blz. en *De beginjaren van De Stijl, 1917-1922*, Carel Blotkamp e.a., 1982, 295 blz.

De groep kunstenaars (schilders, ontwerpers, architecten), bekend als De Stijl-groep heeft vorig jaar veel aandacht gekregen, o.a. een tentoonstelling in het Stedelijk en in Kröller-Müller, een fors boek van een achttal auteurs en een speciaal nummer van het voortreffelijke tijdschrift voor architectuur, stedenbouw en beeldende kunst *Wonen/TABK* (nr. 15/16).

De Stijl-beweging is van Europees belang geweest, met invloeden die zelfs daarbuiten reikten, vooral in de Verenigde Staten. Veel kunstenaars uit De Stijl waren op engerlei wijze met het Gooi verbonden. Uit de genoemde boeken zet ik enkele lokale gegevens bijeen.

De schilder Mondriaan (1872-1944) ging na zijn terugkeer vanuit Parijs (1914) in Nederland in Laren wonen, de eerste tijd bij de componist Jacob van Domselaer, die evenals hij interesse voor theosofie en de ideën van Rudolf Steiner had. In 1919 vertrok Mondriaan weer naar Parijs. Veel contact had Mondriaan die jaren met de ook tot De Stijl behorende schilder Bart van der Leck (1876-1958) die in 1916 in Laren was komen wonen. Niet alleen biljarten zij samen veel in het kroegje van Hamdorff, ook artistiek was er van veel beïnvloeding sprake. Van der Leck ontwierp in 1918 het interieur van de in 1913 door De Bazel gebouwde villa De Leeuwerik, St. Jansstraat 57, waar J. de Leeuw, directeur van Metz & Co. woonde. Tussen Rietveld en De Leeuw ontwikkelde zich een discussie over de betekenis van Bart van der Leck voor de architectuur (zie Bless, blz. 262, noot 38). In 1919 kwam het tot een breuk met De Stijl-groep en van der Leck verhuisde naar een door hemzelf ontworpen en samen met zijn broer, die aannemer was, gebouwd huis in Blaricum. Daar woonde hij tot aan zijn dood in 1958. Zijn oudste dochter die daar nog woont, heeft het interieur vrijwel intact bewaard (catalogus blz. 69 en 79).

De centrale figuur van De Stijl was Van Doesburg (1883-1931). Deze woonde niet in het Gooi maar had in de beginjaren van De Stijl hier veel contacten. In februari 1916 ging van Doesburg voor het eerst op bezoek bij Mondriaan in Laren. Daar ontmoette hij o.a. Van Domselaer en de filosoof Schoenmaekers die ook diverse contacten

met leden van de Stijl-groep kreeg. Van Doesburg kwam nog diverse keren in Laren, waar hij o.a. Van der Leck ontmoette. Ook raakte Van Doesburg bevriend met de gewezen dominee Bart de Ligt, die een vooraanstaande plaats innam in Gooise en landelijke anarchistische en pacifistische kringen. Voor diens landhuisje in de Lage Vuursche ontwierp hij interieurschilderingen die echter daar niet werden gerealiseerd; wél in Katwijk, waarheen De Ligt verhuisde.

Tot de initiatiefnemers van het tijdschrift *De Stijl* hoorde ook de belangrijke architect J.J.P. Oud, die in het Gooi alleen een landhuisje in Blaricum bouwde (1915).

Ook tot De Stijl behoorde de architect Van 't Hoff (1887-1979), wiens familie veel contacten met Frederik van Eeden onderhield. Voor de al genoemde *De Ligt* voerde Van 't Hoff een verbouwing uit van diens huis in de Lage Vuursche. In 1920 bouwde Van 't Hoff voor zijn ouders en hemzelf twee zeer eenvoudige huisjes in Laren. Vanaf 1937 vestigde hij zich blijvend in Engeland.

Over Rietveld spraken wij hierboven al i.v.m. het boek van Bless. (voor bovenstaande gegevens, zie *De beginjaren van De Stijl*, blz. 21, 23, 43, 58, 59, 128, 158, 166, 180, 210, 224 en 230)

Loosdrecht

Th. J. Leene, *Een kerk onderweg. Geschiedenis van de Gereformeerde Kerk van Nieuw-Loosdrecht*, Historische Reeks Loosdrecht III, 1982, 100 blz., f. 25,-

Nadat in 1834 door een afscheiding in de Hervormde Kerk in Nederland de Christelijk Gereformeerde Kerk was ontstaan, kwam rond 1880 een nieuwe afscheidingsbeweging op, de Doleantie. Op vele plaatsen in het land trad men uit de kerk; zo Amsterdam in 1886. De afgescheidenen noemden zich Nederduitsch Gereformeerde Kerk. De afscheiding in 1834 had in Oud-Loosdrecht tot een Christelijk Gereformeerde gemeente geleid, de Doleantie zag in 1886 in Nieuw-Loosdrecht een Nederduitsch Gereformeerde Kerk ontstaan. In 1892 vond landelijk een vereniging plaats van de 'Dolerenden' met een groot deel van de in 1834 afgescheidenen; samen gingen men zich Gereformeerde Kerk noemen. Het boekje beschrijft het wel en wee van deze kerk in Loosdrecht. Aan bod komen de bouw van het eerste kerkje in 1888, de eigen school in 1891, het jeugdhuis de Magneet in 1963, de elf predikanten en verschillende kleine en grotere gebeurtenissen. In het boekje komen veel bekende Loosdrechtse namen voor.

Bij een dergelijk boekje naderen we de ondeelbare kern van de geschiedbeoefening: van een groep mensen (in het begin zo'n 20, later uitgegroeid tot ca. 800), uit een (klein) dorp wordt een bepaald

facet (de organisatie van hun godsdienstig leven) gedurende een beperkte periode (1886-heden) belicht. Geschiedschrijving met een vergrootglas. De grote lijnen in de lokale, regionale en zelfs landelijke geschiedenis springen echter nooit 'zo maar' in het oog, maar ontstaan door het rangschikken van duizenden 'details'. Dit boekje van de Historisch Kring Loosdrecht vormt een stukje van deze steeds weer nieuwe legpuzzel.

Vuursche

H. Stevens, De Lage Vuursche, Baarn, 1982, 92 blz., f 9,75.

Dit is een van de eerste boekjes die ooit over de Lage Vuursche is geschreven. Het is een erg aantrekkelijk geheel geworden: beknopt, veel illustraties, goed verzorgd en lage prijs. In korte hoofdstukken wordt in vogelvlucht de geschiedenis van de Lage Vuursche geschetst. Aan bod komen o.a. de prehistorie, archeologische vondsten, de oudste geschiedenis tot de 16e eeuw, kasteel Drakenstein, de ridderhofstad Drakenburg en het kasteel Ekelo bij het Pluismeer; voorts grenstwisten, de Kei, café-restaurant De Lage Vuursche, voorheen Onder de Linden, daarvoor Het Regthuis en natuur en natuurbeheer in de loop der eeuwen.

Een uitputtende studie is het niet geworden; een goed beeld geeft het wél. Jammer dat een notenapparaat ontbreekt. Nu is nauwelijks na te gaan waaraan de schrijver zijn kennis ontleent; dit prikkelt minder tot eigen nader onderzoek. Wat ik ook miste is een goede kaart van dit toch vrij gecompliceerde grensgebied tussen Holland en Sticht. Ondanks deze kanttekeningen, graag aanbevolen.

Vechtstreek

E. Munnig Schmidt en A.J.A.M. Lisman. Tekeningen C.J. Th. Schut, Plaatsen aan de Vecht en de Angstel. Historische beschrijvingen en afbeeldingen van kastelen, buitenplaatsen, stads- en dorpsgezichten aan de Vecht en de Angstel-van Zuilen tot Muiden. Canaletto, Alphen aan den Rijn i.s.m. Oudheidkundig Genootschap Niftarlake, 1982, 255 blz.

De Vechtstreek met zijn tientallen buitenplaatsen, elk met hun eigen historie, spreekt al eeuwen tot de verbeelding. In het verleden zijn dan ook verschillende prachtwerken verschenen met vele afbeeldingen van die buitenplaatsen, zoals De Zegepalende Vecht (1719) van Stoopendaal en Gezigten aan de rivier de Vecht van Lutgers (1836). Het is een voortreffelijk idee geweest van onze zustervereniging Niftarlake om ook in onze tijd een dergelijk overzichtswerk uit te geven. Door de tekenaar Chris Schut is per buitenplaats

één tekening gemaakt. Iedere tekening gaat vergezeld van één pagina toelichting. Alleen (nog) bestaande panden zijn afgebeeld.

De opzet van het boek is voorbeeldig te noemen. Na een kort voorwoord van de beide auteurs en een inleiding (17 blz.) van R. Meischke 'De ontwikkeling van de buitenhuizen langs de Vecht' en een overzichtskaart van alle afgebeelde buitens, volgt de kern van het boek: 92 tekeningen met 92 blz. toelichting. Het boek besluit met een verklarende woordenlijst, een overzicht van eigenaren in de loop der eeuwen en literatuur per buiten (23 blz.), een bibliografie (2 blz.), naamregister en lijst van de ca. 150 intekenaren. Zoals bekend zijn de buitens langs de Vecht tussen Utrecht en Muiden sterk geconcentreerd in Oud-Zuilen, Maarssen, Breukelen, Nieuwersluis, Loenen en Vreeland. Noordelijk ligt nog maar weinig van belang. Juist in dit laatste gebied overlappen de 'werkgebieden' van Niftarlake en 'Tussen Vecht en Eem' elkaar. In Nigtevecht vinden wij afgebeeld de boerenhofstede Altoos Dankbaar, een dorpsgezicht en de 19e eeuwse villa Zwaanwijk. In Nederhorst den Berg het kasteel, en de kerk en omgeving. Van Weesp een stadsgezicht. Van Muiden zijn afgebeeld het - overmijdelijke - Muiderslot, het Vechtsluizencomplex en het chàlet-achtige houten huis aan de Weesperbinnenweg, terzijde het punt waar de rijksweg de Vecht kruist.

Het boek heb ik wat de tekst betreft niet met een historisch-kritisch oog gezien; het is een kijkboek met toelichting, een boek om van te genieten en daartoe biedt het te over. In de toelichting zijn steeds op een prettig leesbare manier vrij veel gegevens samengebracht. Doorgaans is - heb ik de indruk - de bestaande literatuur samengevat. Aan de lijst van eigenaren per plaats is zeer veel zorg besteed; veel onderzoek is - naar ik aanneem - daartoe nodig geweest. De auteurs Munnig Schmidt, voorzitter van Niftarlake en Lisman, die werden bijgestaan door Mevr. Dukes-Greup, hebben vanuit een grote liefde voor en verbondenheid met de Vechtstreek (zij wonen zelf resp. op Nieuwerhoek, Vreeden Hoff en Kasteel Oudaen) een fraai werk geleverd. Vele jaren van voorbereiding zijn hierin gaan zitten. Dat de auteurs het boek hebben opgedragen aan de voorzitter van de Commissie voor de Vecht en het Oostelijk en Westelijk Plassengebied Ton Stork *wiens niet nalatende ijver en meeslepend pleidooi voor het behoud van dit cultuurbezit een vonk overbracht die resulteerde in de uitgave van dit werk* is o.i. een uiterst zinvol en joyeus gebaar. Ook wij ervaren de inspiratie die van Stork uitgaat.

Tot slot: koop dit boek. Een prachtwerk als dit zal uitgroeien tot een standaardwerk dat vrijwel steeds zeldzaam wordt en antiquarisch veel waard. Het boek van Lutgers bracht op een veiling van de bibliotheek afkomstig van kasteel Gunterstein in

1936 f 36,- op; hetzelfde werk op een veiling bij Van Gendt in 1979 f 6.600,-!
(Prijs voor niet-leden van Niftarlake f 85,- plus f 7,50 verzendkosten. Bestelling door overmaken van f 92,50 op rek.nr. 65.74.11.698, NMB Loenen, t.n.v. Niftarlake; giro van de bank is 95995).

C.

Literatuuroverzicht

*Overzicht van nieuwe uitgaven, samengesteld door F. Renou, Nieuwe Bussummerweg 83a, 1272 CE Huizen, tel. 02152-58601. Voor de vermelding van nieuwe publicaties in deze rubriek worden de gegevens gaarne tegemoet gezien aan dit zelfde adres. De met * gemerkte uitgaven zijn bij de boekhandel verkrijgbaar.*

Archeologisch nieuws. Noord Holland - Gooidland, in: Bulletin KNOB jaargang 81 nr. 2/3 oktober 1982 blz. 176 - 178, met afb. (betreft Midden-Paleolitische vondsten in 1970-1981).

Bijdragen tot het bronnenonderzoek naar de ontwikkeling van Nederlandse historische tuinen, parken en buitenplaatsen. Uitg. Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Broederplein 41, 3703 CD Zeist. Eerste reeks van zeven afleveringen, verkrijgbaar na storting van f 44,80 op postgiro 42 51 20. In aflevering 6 wordt Groeneveld te Baarn beschreven, 10 blz. met 8 afb.

Kwantes, Drs. J. Wederwaardigheden van een villabuurt. Van de Lindenlaan en omgeving, Hilversum. Artikel in De Boomburgkrant, nr. 19 maart 1982, blz. 10-16, met afbn.
Onder de titel: Een stukje Unie-gebouw-geschiedenis gepubliceerd in afleveringen in "Uniteit" mededelingenblad van de sociëteit "De Unie", Hilversum 1982.

Holland in de dertiende eeuw. Leven, wonen en werken in Holland aan het eind van de dertiende eeuw. Uitg. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage 1982. Publicatie nr. 18 van de Stichting "Comité Oud Muiderberg" 112 blz. met afb. (bevat de teksten van de inleidingen van de sprekers op het symposium te Muiderberg, 25 en 26 sept. 1981)*.

Bijlevelt, K.C. van, Naarden in oude ansichten, deel I, derde druk, Zalt Bommel 1982. 80 blz., met afb., f 30,25*.

Dis, Adriaan van, en Tilly Hermans, Het land der letteren. Nederland door schrijvers en dichters in kaart gebracht. Amsterdam 1982, 448 blz. met afbn., f 65,-.*

Hoogendijk, dr. Ferry, In het holst van Hilversum, Amsterdam 1982, f 19,90*

Bakker, Klaas, Nieuw perspectief voor Hilversums Station in: Wonen/TABK sept. 1982 nr. 18/19 met afbn.

Verwoest, Pleun, Zonnestraal als eerste jong monument voorlopig beschermd, in: Wonen/TABK nr.2, jan. 1982.

Zonnestraal, speciaal nr. van Wonen/TABK nr. 22, 1982 geheel gewijd aan Zonnestraal met bijdragen van Tjeerd Boersma, Ronald Zoetbrood en Wessel de Jonge, f 5,40.

Het Nieuwe Bouwen, Voorgeschiedenis. Eerste catalogus bij een serie tentoonstellingen, (o.a. over J. Duiker), Delft 1982, 176 blz. met afbn., f 32,50*.

Franzen, D., Geschiedenis der Grote of St. Vituskerk te Naarden, Naarden 1982, 59 blz., met afbn., f 14,90*.

Actualiteiten

Station Hilversum

In nov. jl. vond een driedaagse expositie plaats van de maquette van het station van Hilversum plus de omgeving zoals die voor 1938 bestond. Het is betreurenswaardig dat er (nog?) geen Goois streekmuseum bestaat waar dit resultaat van zes jaar inspanning van de modelbouwclub permanent kan worden geexposeerd.

Het station is overigens, naar de wens van de meerderheid van de gemeenteraad door B&W op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst, tegen de wens van de N.S. in. De N.S. heeft inmiddels hiertegen bij de raad beroep aangetekend.

Boek over symposium 1981 te Muiderberg

Op 10 december ontving burgemeester Ferman van Muiden uit handen van de voorzitter van de Stichting Comité Oud Muiderberg, drs. H.F. Duindam het eerste exemplaar van 'Holland in de 13e eeuw', de neerslag van de lezingen die in 1981 gehouden werden.

Loosdrechts porselein en de Gooise scholen

De conservator van kasteel Sypesteyn Van der Goes heeft samen met G. Michels, student vakdidactiek van de richting geschiedenis te Amsterdam een project uitgewerkt om op de Gooise scholen een cursus 'porselein' te kunnen geven. Hiervoor werd een koffertje met materiaal over dit onderwerp samengesteld. De bedoeling is dat de cursus telkens afgesloten wordt met een bezoek aan de porseleincollectie in het kasteel.

NS presenteert Flevolijn

Sedert november 1982 is in Weesp een voorlichtings/klachten centrum ingericht aan de Korte Muiderweg. Hier kan men zich op de hoogte stellen van de stand van zaken van de werkzaamheden aan de Flevolijn. Het is vooral interessant te zien hoe het geheel er ter zijner tijd uit gaat zien en in hoeverre de verschillende protesten uitwerking hebben gehad.

Naardermeer

De regering gaat 4,2 miljoen ter beschikking stellen om de kwaliteit en het peil van het water van de Naardermeer 'op peil' te brengen. Het water van het IJmeer blijkt schoon genoeg (in

tegenstelling tot dat van de Vecht) om via de pas gerestaureerde stenen beer in Muiden en de Naarder trekvaart, en via een nieuw te bouwen zuiverings- en transportinstallatie tot het meer toegelaten te worden.

Eemland schappelijk ingericht.

Zo luidt de titel van een rapport dat de Stichting Stichtse Milieudefensie op 2 november 1982 aan de commissaris van de koningin aanbood. Aanleiding vormen de ernstige moeilijkheden die ontstaan zijn over de ontwikkeling van het ruilverkavelingsplan tussen de Provincie en het Rijk. De nota is te verkrijgen door storting van f 12,50 op giro 2674076 t.n.v. de Stichting te De Bilt.

Huizen

Visbedrijf Kooy, het laatste bedrijf in het oude dorp dat nog vis rookt, gaat verhuizen naar het industrieterrein. Met deze verhuizing zal ook de oude methode door met onbespoten hout te roken verlaten worden voor een moderne waar helemaal geen hout meer aan te pas komt. Aanleiding is de weigering van Gedeputeerde Staten tot het verlengen van een hinderwetvergunning. Een 'historische adering' voor een milieuvriendelijker wonen in een oude dorpskern?

Gooise vogels graadmeter milieuveranderingen

Met het oog op herziening van het streekplan Gooi en Vechtstreek uit 1972 heeft de provinciale milieuinventarisatie voorrang gekregen. Het provinciaal milieuonderzoek dat in 1978 van start ging wordt door een groep vaste en tijdelijke krachten in dienst van de afdeling milieuhygiene van Provinciale Waterstaat uitgevoerd. Uit het 'voortgangsverslag 1981' blijkt o.a. dat op het gebied van vogels een aantal exclusiviteiten als de wespandief en de havik in het Gooi voorkomen. Het verslag bevat naast beschrijvingen en conclusies inventarisatielijsten en kaarten.

Goois landschap

Van 15 januari tot 13 februari werd in De Vaart een zeer boeiende tentoonstelling gehouden over de ontwikkeling van het landschap in het Gooi. Landschappelijk is het Gooi erg interessant o.a. door de hoogteverschillen. Het Gooi wordt

gevormd door in de ijstijden opgeworpen stuwwallen die westelijk en oostelijk uitlopen in veengebieden. Door de invloed van de mens in de loop der eeuwen is het landschap sterk gewijzigd. Het ontstaan van de dorpen, het ontginnen van woeste gronden voor de landbouw (engen), de vorming van heiden, afgravingen enz. en in recentere tijden woningbouw, aanleg van wegen e.d. hebben het Gooi grondig veranderd. Met veel materiaal uit de collectie van de historische afdeling van De Vaart is door de medewerker van deze afdeling Ed van Mensch, van dit alles een boeiend beeld geschetst.

erfgooiers

Hoewel de Vereniging Stad en Lande van Gooiland zich na vele jaren van voorbereiding heeft geliquideerd (de laatste bestuursvergadering vond plaats op 16 april 1982) en de Vereniging op grond van de Erfgooierswet van 1912 dan ook als ontbonden kan worden beschouwd, blijkt de Vereniging nog een stukje grond in eigendom te hebben. Voorzitter Tydeman en secretaris De Jager hebben - zo deelden zij recent mee - enige jaren geleden een stukje grond van 120 m² achter de Melkstraat tegen het Luye Gat aan (het water aan de Franse Kampweg op de grens tussen Bussum en Hilversum) buiten een grondtransactie weten te houden. Wij vinden dat een erg goede vondst om zo *ten eeuwige dagen* de naam van de erfgooiers als grondeigenaar in het Kadaster te houden. Inmiddels is een accountantsrapport over de liquidatierkening uitgebracht. In juni 1982 is de slotkering voor 5041 leden van f 444,- betaalbaar gesteld, totaal een bedrag van ruim f 2,2 mln. Er blijkt een liquidatiesaldo te zijn van f 4.013,80 en een bedrag aan door leden niet geïnd uitkeringsgeld van f 83.780,-. Deze bedragen zijn overgedragen aan de Stad en Lande Stichting, in zekere zin de opvolger van de erfgooiers, welke eigenaar is van het archief en andere roerende zaken van de erfgooiers. Wij hopen dat deze Stichting, die sedert de oprichting helaas weinig van zich heeft doen spreken en weinig initiatieven heeft genomen, een zinnige bestemming voor deze gelden zal vinden.

ijsclub

Op 10 januari jl. bestond de IJclub De Loosdrechtse Plassen 75 jaar. Al 100 jaar geleden was er een IJclub Loosdrecht die zich later opsplijste in de IJclub De Volharding, waaruit de IJclub De Loosdrechtse Plassen en de IJclub Loosdrecht zijn ontstaan. Deze laatste club vierde in 1982 haar 100-jarig bestaan.

tuinhuisje

Naast de Grote Kerk aan de Kerkbrink in Hilversum staat een sterk vervallen tuinhuisje dat

behoorde bij de voormalige pastorie. Het is een van de oudste bouwwerken van Hilversum; het komt al voor op tekeningen van 1732. (zie hiervoor het artikel van Renou in TVE, jrg. XII (1982), blz. 11 e.v.). De Stichting herbouw Grote Kerk wil in overleg met de Stichting Hilversum Pas Op het tuinhuisje gaan restaureren. Wij hopen van harte dat het daartoe snel komt.

bomen

De gemeente Hilversum zal op korte termijn een nota opstellen over het bomenbestand in Hilversum, aldus een toezegging van wethouder Gieskens. Wij hopen dat een dergelijke nota er inderdaad komt en een basis zal vormen voor het gemeentelijk beleid t.a.v. het planten, rooien, beheer en behoud van bomen.

koetshuis afgebrand

In het laatste nummer van TVE (1982, nr. 4) vroegen wij de lezers om informatie over het gebied dat wordt begrensd door Witte Kruislaan, Kroonlaan en Doodweg in Hilversum, waar nu het Nieuw Lyceum staat. Op dit terrein lag vroeger een landgoed met de Villa Theobroma. Van dit buiten reesteerde nog een schitterend Amerikaans grenen koetshuis, gebouwd rond 1900, Witte Kruislaan 31-33. Helaas is door een brand in de nacht van 18 op 19 januari dit huis tot de grond toe afgebrand. De heer Pel uit Loosdrecht, eigenaar sedert 1978 had overigens voor dit pand reeds een sloopvergunning aangevraagd, die vrijwel zeker zou zijn geweigerd daar het in ch letstijl gebouwde koetshuis op de gemeentelijke monumentenlijst stond.

Het landgoed was begin deze eeuw eigendom van de familie Van Houten, cacao-magnaten uit Weesp, later van de houthandelaar Pont, vervolgens van het Nieuw Lyceum. Van het landgoed resteert nu nog slechts een houten tuinhuiswoning op de Witte Kruislaan, pal onder de TV-toren. Het koetshuis was wel sterk in verval geraakt, - de laatste bewoners vertrokken in 1976, daarna werd het pand regelmatig gekraakt - maar van buiten nog vrijwel geheel in de oorspronkelijke staat. Ook binnen bevatte het huis vele gave details. Hoewel zekerheid hierover nog niet bestaat, vermoeden wij dat het reeds lang verdwenen landhuis en het koetshuis gebouwd zijn door de architect A. Salm, die ook Villa Corvin bouwde, waarover elders in dit nummer wordt geschreven.

Salm bouwde voor Van Houten in Weesp een grote nog bestaande villa Casparus zodat hij deze familie kende terwijl het koetshuis Theobroma (de Latijnse naam voor cacao-boon) grote gelijkenis vertoont met het nog bestaande - nu als kerkgebouw in gebruik zijnde - koetshuis aan de 's-Gravelandseweg 144, dat behoorde tot het gesloopte landhuis Quatre Bras. Dit is zeker door

Salm gebouwd en wel in 1898. Uit bovenstaande trieste geschiedenis rond Theobroma is in ieder geval te concluderen dat het vaak zinloos is om een pand op de gemeentelijke monumentenlijst te zetten maar als gemeente verder niets te doen. Leegstand, verval, kraken en erger is dan vaak het vervolg. De kans dat de gemeente Hilversum hieruit lering zal trekken achten wij helaas niet groot.

streekplanherziening

Het streekplan Gooi en Vechtstreek dat uit 1965 dateert (1e wijziging 1972) is aan herziening toe. Een evaluatie van de werking van het streekplan en de ontwikkelingen vanaf 1972 vond plaats in het in 1981 gepubliceerde Streekplanverslag. Gedeputeerde Staten hebben recent besloten om al in april met een 'nota ontwikkelingsmogelijkheden streekplanherziening' te komen. Dit is een zgn. 'lichte' nota met niet meer dan een globale opzet, waarin (nog) geen, met onderzoek onderbouwde, ontwikkelingsmogelijkheden zijn aangegeven. Het herziene streekplan dient volgens de provinciale planning in mei 1985 vastgesteld te worden. Het lijkt van groot belang om zodra deze 'lichte' nota is verschenen, deze in het Gooi zeer goed te bezien en er zo mogelijk gezamenlijk met allerlei organisaties commentaar op te leveren. Helaas lijkt het erop dat de provincie zich weinig gelegen laat liggen aan de opvattingen van het Gewest over e.e.a. Met geen woord wordt nl. door de provincie gesproken over de tweede fase van de ruimtelijke facetplanning voor Gooi en Vechtstreek, die het Gewest nu juist opstelt mede ter ondersteuning van de streekplanherziening.

gedenkteken Gooise tram, Laren

In 1932 werd bij het 50-jarig jubileum van de Gooise Tram een herdenkingszuil geplaatst op het stationsplein in Laren. Hiervan is alleen het voetstuk overgebleven. De Historische Kring Laren wil deze zuil ergens in Laren opnieuw opstellen en van een nieuw bovenstuk voorzien. Hiertoe is een ontwerp-prijsvraag uitgeschreven, waaraan kunstenaars uit het gehele Gooi kunnen deelnemen. Inlichtingen zijn verkrijgbaar bij W.H.J. Lanphen, Steffensheij 8, Laren, tel. 02153-87428.

streekarchief

Over een streekarchief, waarvoor TVE al zoveel jaren ijvert en waarover de laatste jaren in het TVE-tijdschrift regelmatig is geschreven, valt enig nieuws te melden. De gemeente Hilversum heeft TVE bericht dat de mogelijkheid wordt onderzocht om aldaar een archiefplaats aan te wijzen, welke ook 'gastvrijheid' zou kunnen bieden voor archieven van andere Gooise gemeenten. Men hoeft dit voorjaar met een voorstel aan de Raad te

komen. Nader overleg met TVE zal volgen. Komt er na dertien jaar dan toch een klein lichtpuntje in deze zaak?

erfgooiersschilderingen

Over de schitterende erfgooiersschilderingen van Eppo Doeve (22 panelen, elk 2,50 m. hoog, totaal 50 meter lang) werd in het TVE-tijdschrift regelmatig bericht. Het touwtrekken om deze schilderingen lijkt nu ten einde te zijn gekomen. De gemeente Laren als eigenaar heeft er geen plaats voor en zal de schilderingen voor een symbolisch bedrag aan de Stad en Lande Stichting overdragen. Helaas is het kernprobleem - waar kunnen deze schilderingen in het Gooi, na restauratie, een zinvolle plaats krijgen - daarmee nog steeds niet opgelost. Misschien vindt de Stad en Lande Stichting de steen der wijzen in deze.

natuurinformatie en -educatie

Het Bosgebouw Beerschoten te De Bilt is een natuurinformatie en -educatiecentrum, waarin Het Utrechtse Landschap samenwerkt met diverse groene organisaties uit De Bilt en Utrecht. Voor het voorjaar 1983 is op dinsdag- en donderdagavonden een natuureducatief programma samengesteld dat voor iedereen toegankelijk is. Er worden diverse interessante onderwerpen behandeld zoals cultuurhistorie en beheer van boerengeriefhout, natuurfotografie en vogels; op 31 maart staat op het programma 'Onderzoek en beheer van heidevelden' door Dr. J.T. de Smidt. Een gratis exemplaar van de agenda van het Bosgebouw Beerschoten kan worden aangevraagd bij de Stichting Het Utrechts Landschap, Postbus 21, 3730 AC De Bilt, tel. 030-765555.

Goois natuur-bezoekerscentrum

Door een studiegroep van vier particulieren (N.H. Benninga, E.P. Klomp, K. Loogman en J.P. Roselaar) is een rapport uitgebracht over de wenselijkheid en haalbaarheid van een natuurbezoekerscentrum in het Gooi. Het 37 pagina's tellende rapport is, tezamen met een maquette van een bezoekerscentrum, aangeboden aan het Bestuur van de Stichting Gooisch Natuurreservaat (GNR) tijdens het symposium over heidebeheer dat ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het GNR in nov. jl. in Bussum werd gehouden. In een dergelijk Natuur Educatief Centrum - waarvoor het GNR zich al jaren geleden heeft uitgesproken - zou op een leerzame wijze informatie gegeven kunnen worden over en belangstelling gewekt voor natuur en natuurbeheer in het Gooi en recreatieve mogelijkheden daar. Ook zou het een lescentrum voor het GNR kunnen worden, een centrum voor het heidevrij-

willigerswerk en een plaats voor allerlei natuurexposities en -activiteiten. Gezien het wankel evenwicht tussen natuurbehoud en recreatie zou een dergelijk centrum geen toeristische attractie moeten worden. In het land zijn al een dertig van dit soort centra, waarvoor verschillende subsidie-mogelijkheden bestaan. Wil zo'n centrum er komen dan zal het GNR als eigenaar van 2000 ha. natuurterreinen in het Gooi zich hier sterk voor moeten maken, als dus de studiegroep. Wij hopen dat het GNR slagvaardig op deze studie zal inhaken en een standpunt hierover zal bepalen.

Gooisch natuureservaat 50 jaar

Op 11 november jl. bestond de Stichting Gooisch Natuureservaat 50 jaar. Dit jubileum werd gevierd met een symposium over heidebeheer. In de regionale pers en in het laatste nummer van het Bulletin van de Vrienden is aan e.e.a. ruim aandacht besteed. Vermelden wij hier dat de inleidingen die op het symposium werden gehouden in het najaar in boekvorm zullen verschijnen. Wij komen dan hierop terug.

beheersnota GNR

De Stichting Gooisch Natuureservaat (GNR) - waarin deelnemen de provincie Noord-Holland, de gemeente Amsterdam en de 6 Gooise gemeenten - die eigenaar is van bijna 2000 ha. natuurterreinen in het Gooi, heeft een concept-nota opgesteld waarin de beheersvoornemens voor de periode 1982-1987 zijn aangegeven. Het betreft o.a. het beleid mbt. onderhoud, exploitatie, aankoop, kap, beplanting enz. enz. De nota is toegezonden aan een aantal instanties en diverse milieugroeperingen, waaronder de Vrienden. Commentaar moet voor 1 maart geleverd worden. Het dagelijks bestuur zal de diverse commentaren bundelen en eventueel o.a. op grond daarvan het plan wijzigen, waarna het algemeen bestuur van het GNR het beheersplan in nov. 1983 definitief zal vaststellen.

In het volgende nummer van dit tijdschrift zal het commentaar van de Vrienden op de beheersnota worden opgenomen.

Historische kring Laren

De Historische Kring Laren, opgericht in 1980, groeit en bloeit. Sedert enige tijd is men gestart met een eigen tijdschrift dat er heel aantrekkelijk uitziet. De kring ontplooit vele activiteiten. Zo lezen wij van de landbouw-historische werkgroep die reeds een uitgebreid bodemonderzoek heeft verricht, over bezwaren tegen het bestemmingsplan De Weesboom, over de werkgroep historisch-boerderij onderzoek, over onderzoek in het Kadaster met als resultaat een overzicht van ca. 2500 percelen bouwgrond, waarbij is aangegeven waar elk perceel op de engen of kampen lag en bij welke boerderij het behoorde.

(Inlichtingen over de HKL bij E. Raassen-Kruimel, secretaresse, Oude Drift 1, 02153-82484).

architectuurrapport Hilversum

Enige jaren geleden heeft de gemeente Hilversum opdracht gegeven aan het stedenbouwkundig bureau Zandvoort te Amersfoort om een inventarisatie op te stellen van uit architectonisch oogpunt waardevolle gebouwen in Hilversum. Dit rapport is medio februari van de pers gekomen en zal binnenkort verkrijgbaar zijn. Het telt ca. 475 blz. en is rijk geïllustreerd. Het bevat o.a. een beschrijving van zo'n 200 waardevolle gebouwen in Hilversum. Het boek, dat f. 25,- kost, zal verkrijgbaar zijn op het gemeentehuis (kas, afd. comptabiliteit) en vermoedelijk ook in De Vaart. Van 14 mei tot 20 juni zal door de gemeente in De Vaart een tentoonstelling gehouden worden om het gemeentelijk monumentenbeleid toe te lichten. Wij komen in het volgende nummer op e.e.a. terug.

Zonnestraal

In het speciale nummer over jongere architectuur en monumenten in het Gooi (TVE, jrg. XI (1981) nr. 2) en ook in volgende nummers werd aandacht besteed aan dit schitterende maar gedeeltelijk zeer vervallen bouwwerk in Hilversum.

Er is inmiddels van een hausse sprake in de belangstelling voor Zonnestraal. Het tijdschrift Wonen/TABK gaf een speciaal nummer over Zonnestraal uit, dat zeer de moeite waard is.

In de afgelopen maanden is in het Nederlands Documentatiecentrum voor de bouwkunst in Amsterdam een tentoonstelling gehouden over de voorgeschiedenis van het 'nieuwe bouwen'. In de catalogus is een bijdrage opgenomen van R. Zoetbrood over Duiker, de architect van Zonnestraal. In het Bouwcentrum te Rotterdam was de afgelopen maanden een speciaal aan Duiker gewijde tentoonstelling te zien, waarbij veel aandacht werd besteed aan bekende werken van Duiker als Gooiland en Zonnestraal.

Bij de Stichting Wonen, Leidsestraat 5 in Amsterdam, was een zeer boeiende tentoonstelling te zien, speciaal gewijd aan Zonnestraal. Deze tentoonstelling zal van 12 maart tot 30 mei ook te zien zijn in het Cultureel Centrum De Vaart in Hilversum.

Door het architectengenootschap Architectura et Amicitia werd een prijsvraag uitgeschreven om tot een zinniger bestemming en restauratie van Zonnestraal te komen. Er zijn twee winnaars uit de bus gekomen. Het trio F.W. Jansen, H. van Meer en J. Pestman bood de beste oplossing voor de technische problemen en wil van Zonnestraal een opvangcentrum voor drugs- en alcoholverslaafden maken. Het duo F.H. Blom en Mevr. G.M. Huygen droeg de beste functionele oplossing aan en koos als toekomstige bestemming een revalidatiecentrum. Wij vermelden ook dat eind

november in het Bouwcentrum een themadag werd gehouden over restaureren van jongere monumenten, waaronder Zonnestraal. (zie tijdschrift Bouw, 22 jan. 1983, blz. 10-11).

Tenslotte noemen wij een boek dat recent is verschenen over Duiker, samengesteld door een groep mensen uit Delft. (J. Duiker, bouwkundig ingenieur, constructeur in stuc en staal, Stichting Bouw, 1982, 239 blz.) Hierin is zeer veel materiaal over Duiker én Zonnestraal bijeengebracht.

Ondanks al dit loffelijk gepraat en geschrift, staat Zonnestraal al zo'n 30 jaar te vervallen en wordt het steeds verder verminkt. Hoe nu verder?

Dezelfde lezer stelt dat van allerlei situaties en plaatsen in het Gooi, die vaak inmiddels al verdwenen zijn, geen goed fotomateriaal bestaat. *Fotografen* worden aangespoord zoveel mogelijk vast te leggen. Wij onderschrijven deze suggestie van harte. Wie neemt het initiatief om een aantal amateurfotografen bijeen te brengen om bepaalde plaatsen in het Gooi eens goed vast te leggen? Gaarne aanmeldingen bij het redactie-secretariaat.

Een andere lezer zou graag in het bezit komen van *oude nummers* van de Vereniging van Vrienden van het Gooi (tevorens Vrienden van het Gooi-reservaat). De Vrienden zouden vóór de oorlog reeds een orgaan of bulletin hebben uitgegeven. Klopt dit? In 1950 werd met een (nieuw) orgaan gestart. Hoelang dat verschenen is, is de vraagsteller niet bekend (enkele jaren?). Vervolgens gingen de Vrienden in 1963 met een nieuw tijdschrift van start, dat tot 1970 (?) verscheen. Toen werd met het bulletin begonnen, dat vanaf 1979 in de bekende groene omslag werd uitgegeven. Wie heeft nog een min of meer complete serie of weet waar een dergelijke serie zich bevindt? Ook slechts inzage wordt zeer op prijs gesteld.

Vragen van/ aan lezers

Vragen of reacties op in deze rubriek gestelde vragen, gaarne aan het redactiesecretariaat, Turfpoortstraat 39, 1411 EE Naarden.

In het laatste nummer van TVE werd informatie gevraagd over: Jacob Londen, architect; Villa Heideheuvel in Hilversum; het huis Oude Drift 2 in Laren en over de schilder Hein Kever die daar woonde en over het landgoed in Hilversum, waar nu het Nieuwe Lyceum is gevestigd. Op deze vragen - behalve t.a.v. Londen - zijn diverse reacties ontvangen. Hartelijk dank hiervoor. Verdere reacties zijn overigens welkom. In een volgend nummer zullen wij de resultaten van de diverse reacties opnemen.

Een lezer stelt ons nu enkele vragen, die wij graag weergeven.

- Waar is de oude *waterbak* uit Hilversum gebleven, die zo'n jaar of tien geleden nog aan de westzijde van de Utrechtseweg (toen nog Utrechtsestraatweg) stond op de hoek van de Beukenlaan, tegenover het pand Utrechtseweg 62 (zuidzijde) te Hilversum?
- Langs de Hollandsche Sloot en de Floris V weg, tussen de Lage Vuursche en Loosdrecht stonden vroeger *provinciepalen* met de wapens van Holland en Utrecht. Geleidelijk aan zijn deze palen (hoeveel?) door nieuwe vervangen. Waar zijn de oude palen gebleven?
- Gegevens en literatuur worden gezocht over de Hoorneboeg (thans congrescentrum), de Hoorneboegse heide en de bossen er omheen, incl. De Zwarte Berg.

TVE-Activiteiten

150e 'tiende kout' - 10 maart 1983

Sedert de oprichting van TVE wordt op iedere tiende van elke maand, ongeacht de (feest) dag van de week, vanaf 8 uur 's avonds in de wijnboutique en bistro De Turfloods in Naarden, een informele bijeenkomst gehouden van TVE-donateurs en overige belangstellenden. Deze bijeenkomst wordt de "tiende kout" genoemd. Informatie wordt uitgewisseld, vragen gesteld en vaak beantwoord, historisch materiaal wordt meegenomen, publicaties worden te koop aangeboden of plannen voor allerlei historische activiteiten gesmeed. Dit alles bij een plezierig glas in een prettige sfeer. Kortom de "tiende kout" is een maandelijks gebeurtenis die niet meer uit TVE is weg te denken.

De honderste "tiende kout" op 10 jan. 1979 werd feestelijk gevierd. Een gedenksteen binnen in De Turfloods getuigt daar nog van. Ook voor de 150e "tiende kout" op 10 maart a.s. verwachten wij weer veel belangstellenden. Een goede gelegenheid om een aantal mensen te ontmoeten die belangstelling voor het Gooi en omstreken hebben.

excursie naar Einde Gooi - 23 april 1983

De Activiteitencommissie van TVE organiseert niet alleen voor donateurs van TVE, maar ook voor leden van de Vrienden van het Gooi en alle overige belangstellenden een excursie naar het elders in dit tijdschrift beschreven Einde Gooi gebied. Deze excursie wordt gehouden op zaterdag 23 april 1983 en zal worden begeleid door een historisch geograaf, Drs. H. H. M. Meyer en een bioloog. Eerstgenoemde heeft al eerder over dit bijzondere gebied gepubliceerd.

Aan de excursie zijn geen kosten verbonden. Het programma voor 23 april 1983 ziet er als volgt uit:

- 9.00 - 9.30 uur: verzamelen in het restaurant van het Vliegveld Hilversum aan de Noodweg.
- 9.30 - 10.00 uur: tijdens de koffie houdt Drs. H. H. M. Meyer een inleiding over het gebied.
- 10.00 - 10.15 uur: verplaatsing van het vliegveld naar het landgoed Eind Gooi (ca. 1,5 km)
- 10.15-ca.12.00 uur: wandeltocht.

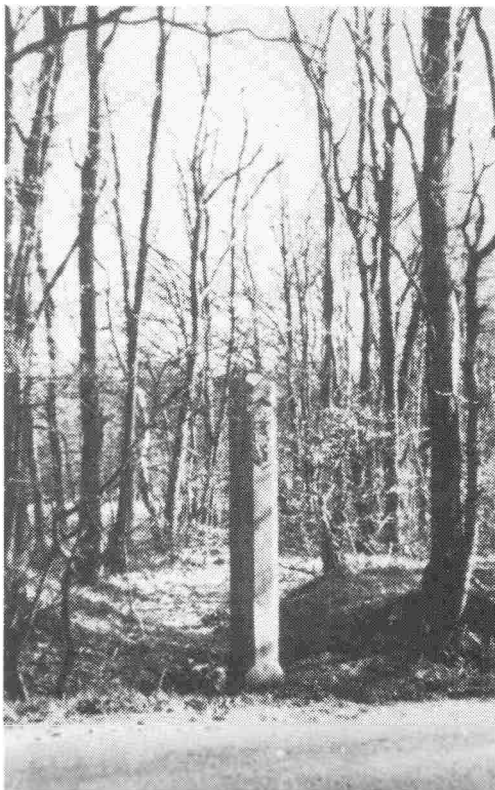
U kunt zich voor deze wandelexcursie telefonisch of schriftelijk opgeven (vóór 15 april) bij:

C. van Aggelen, Siriusstraat 24, 1223 AN Hilversum, 035-835282;

H.E.W. Kwak, Statenlaan 32, 1405 EX Bussum, 02159-356992;

E.A.M. Scheltema-Vriesendorp, Turfpoortstraat 39, 1411 EE Naarden, 02159-43610

Grenspaal 20, op de Floris V weg. Daarachter het Einde Gooi gebied.



TVE-jaardag in Bussum - 14 mei

De jaarlijkse Open Dag van TVE zal dit jaar in Bussum gehouden worden en wel op zaterdag 14 mei. De Open Dag – het jaarlijks hoogtepunt van de TVE-activiteiten – is toegankelijk voor TVE-donateurs, voor leden van de Vereniging van Vrienden van het Gooi en voor alle overige belangstellenden.

Het ochtendprogramma voorziet in ontvangst met koffie (10 uur), jaarvergadering TVE (10.15-10.45), inleidingen van 5 minuten waarin vele binnen TVE samenwerkende organisaties van hun activiteiten en plannen vertellen (10.45-11.45), aperitief en gezamenlijke lunch. 's Middags kan een door TVE georganiseerde tentoonstelling bezocht worden en wordt een bezoek gebracht aan het gebied waar de kolonie "Walden" van Frederik van Eeden heeft gelegen danwel wordt een bustocht door historisch Bussum gemaakt.

De tentoonstelling, die reeds op 7 mei wordt geopend, heeft als thema Bussum tussen 1874 en ca. 1930 en handelt over figuren als de architect De Bazel, de portretschilder en criticus Veth, de vrijdenker Van Eeden en de dichter/politicus Gorter. Ook zal aandacht worden besteed aan de historie van Bussum vóór 1874 en ontwikkelingen in Bussum na de Tweede Wereldoorlog.

Tentoonstelling en Jaardag zullen, naar verwachting, in het gemeentehuis gehouden worden.

Ter gelegenheid van de jaardag zal een speciale uitgave over Bussum gepubliceerd worden, welke verschijnt als volgend nummer van dit tijdschrift.

Alle activiteiten op de Jaardag zijn voor een ieder gratis toegankelijk, m.u.v. de gezamenlijke lunch (kosten ca. f. 20,-).

Nadere gegevens over de Jaardag, waaronder het programma en de antwoordkaart waarmee u zich voor de Jaardag kunt opgeven, treft u aan in het volgende nummer.

**Reserveer in uw agenda reeds nu:
zaterdag 14 mei - Jaardag TVE!**

cursus Gooise Historie

In september jl. is TVE gestart met een Cursus Gooise Historie. Voor deze cursus is veel belangstelling; ruim 50 mensen doen al maanden actief en enthousiast mee. In de cursus wordt – op zes zaterdagochtenden door enkele deskundigen de weg gewezen om zelf op zoek te gaan naar de historie van de regio. Door de cursisten wordt in kleine groepjes een aantal zelf gekozen onderwerpen nader bezien, zoals het boerenbedrijf, natuur en milieu in het Gooi, verbindingen, anarchisten en utopisten in Laren/Blaricum, volksgebruiken en vervening. De cursus zal ook in 1983/1984 gegeven worden. Nadere gegevens vindt u in het volgende nummer.

actie voor behoud Villa Corvin in Hilversum

TVE heeft zich in de afgelopen periode veel moeite getroost voor een actie tot behoud van de waardevolle Hilversumse buitenplaats Corvin. Verwezen wordt naar de bijdrage over Corvin elders in dit nummer.

nieuwjaarsbijeenkomst

Dit jaar werd door TVE op 10 januari als speciale "tiende kout" een nieuwjaarsbijeenkomst georganiseerd. Naast veel TVE-donateurs waren er vertegenwoordigers van verschillende binnen TVE samenwerkende organisaties, leden van de redactie van het TVE-tijdschrift, het voltallige dagelijks bestuur van TVE, leden van het bestuur van de Vereniging van Vrienden van het Gooi en diverse deelnemers aan de Cursus Gooise Historie. De in de serie Gooi & Vecht van Poolman uitgegeven boekjes vonden grif aftrek evenals een gedichtenbundel van de trouwe "tiende kout"-bezoekster Wil Gommers. Weer eens bleek dat dit soort bijeenkomsten een uitstekende gelegenheid is om contacten te leggen of te verstevigen met mensen die allen veel belangstelling voor het Gooi hebben.

Al met al een ouderwets geanimeerde en goed bezochte avond.

Stichting bedrijfsmonumenten midden-Holland

Op initiatief van Drs. B.R. Feis te Oudewater en Drs. P. Nijhof, adj. directeur van het Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting en met steun van de Stichtse Culturele Raad, vinden sedert enige tijd voorbereidende besprekingen plaats om te komen tot een "regionale organisatie gericht op het behoud van monumenten van bedrijf en techniek te Midden-Holland". TVE heeft aan een en ander actief deelgenomen. Het gaat hier om een organisatie, gericht op inventarisatie, documentatie en behoud van een bepaald soort monumenten. Dit terrein wordt ook wel aangeduid als "industriële archeologie", wat een uiterst verwarrende term is. Objecten als fabrieken en werven, gemalen, watertorens, bruggen enz. verdwijnen in Nederland in een angstaanjagend tempo. En toch gaat het hier om vaak belangrijke restanten van leven en werken in Nederland in vroeger – en ook wel recentere – tijden. Niet alleen gebouwen worden tot het gebied van bedrijfsmonumenten gerekend. Ook allerlei economische activiteiten die hun sporen in het landschap hebben achtergelaten kunnen daartoe worden gerekend. T.a.v. de winning van delfstoffen valt bijv. te denken aan zandafgravingen en het veenbedrijf; t.a.v. het productieproces aan arbeiderswijken en ondernemersvilla's naast ambachtelijke en industriële bedrijven met hun gereedschappen en machineriën; op het gebied van

transport aan jaagpaden, sluizen, stations, tolhuizen e.d.; t.a.v. inpolderings- en ontginningsactiviteiten aan wijzen van verkaveling, gemalen e.d.
TVE zal de Stichting i.o. nauw volgen en mogelijk in het algemeen bestuur zitting nemen.
Het zou naar onze mening een goede zaak zijn als voor het Gooi e.o. eens een inventarisatie van bedrijfsmonumenten in de meest ruime zin zou worden opgesteld. Wie neemt het initiatief daartoe?
Nadere informatie over de Stichting bedrijfsmonumenten bij de secretaris van TVE

Activiteiten van de Vereniging van Vrienden van het Gooi



Sinds het verschijnen van het laatste Bulletin (dec. 1982, no. 29) valt er niet veel te vermelden over de korte tussenliggende periode.

1. In samenwerking met de Vereniging Behoud Dorpskarakter Blaricum en T.V.E. zijn wij bezig onze gedachten te formuleren betreffende een bestemmings- en een beheersplan van het *Warandepark*, waarbij het duidelijk is dat om iets te bereiken er gegeven en genomen zal moeten worden. Zo lijkt het verdwijnen van de Verlengde Bergweg, welke als tijdelijke bouwweg destijds gemaakt is, maar die nu geen functie voor het bouwverkeer meer heeft en wellicht juist daarom, als al het tijdelijke, van grote duurzaamheid dreigt te worden, een allereerste vereiste om de Woensberg weer de nodige rust te geven, wil er nog iets van het natuurlijke behouden blijven en aan oeverzwaluwen en rugstreeppadden een overlevingskans geboden worden.

Gebeurt dit, dan zal er aan de andere kant wel een concessie gedaan moeten worden, bijv. in de vorm van de aanleg van de Randweg-West, mits omgeven met een aantal voorwaarden waardoor de gevolgen voor de bewoners van die buurt zo weinig hinderlijk mogelijk zullen zijn. Dan zou ook de afslag Anna's Hoeve, waarvan Waterstaat voor zover wij weten steeds een voorstander is geweest, gemaakt moeten worden, zodat het verkeer tussen Huizen en Hilverum de dorpskernen van Blaricum en Laren kan mijden. Het is te hopen dat de gemeente Blaricum nu werkelijk ernst zal maken met het opzetten van een bestemmingsplan, dat zal uitgaan van het scheppen van voorwaarden voor het behoud van dit boeiende en merkwaardige stukje Gooi, omdat het anders onherroepelijk zozeer in waarde zal achteruitlopen dat het afgeschreven moet worden. Een zekere spoed lijkt geen overbodige luxe!

2. Wij vermeldden reeds op het nippertje in het laatste Bulletin dat de beslissing van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland inzake het *bestemmingsplan 'Kamphoeve' van de gemeente Bussum* volledig negatief is uitgevallen, d.w.z. dat het plan, op enkele kleinere en voor ons minder interessante onderdelen na, werd goedgekeurd.

Dit past allerminst in het streven van de Vrienden, die de kampeerderij daar met al wat er in de loop van de jaren bijgekomen is, als een vreemd element zien in een stuk natuurgebied, dat aansluit aan het Hilversumse Spanderswoud. Het bestem-

mingsplan van Bussum, dat zoals het er nu uitziet de provinciale goedkeuring heeft gekregen, heeft een zuiver consoliderende strekking, terwijl juist nu, nu de behoefte aan recreatie op de Franse Kamp eerder terugloopt dan toeneemt, een inkrimping overwogen zou moeten en kunnen worden. In wijder verband zouden wij het gebied als het begin van een uitgestrekt reservaat willen zien, dat Bantam, Swanenburgh, de 's-Gravelandse buitenplaatsen en de Vechtstreek zou moeten omvatten. Op die manier zou een uitermate waardevol landschapspark ontstaan. Voor het tot stand komen, propageren en uitwerken van een dergelijke visie is meer nodig dan een gemeentelijk bestemmingsplan, dat niet verder kijkt dan zijn neus lang is. Nee, daar is voorlopig helemaal geen bestemmingsplan voor nodig, maar een regionale autoriteit of instantie die gezag heeft en op zo'n manier kan werken dat voor een plan als dit belangstelling zou ontstaan. Voorlopig zijn we nog niet zover! Wij zijn ons ook ten volle bewust dat wij aan deze wat idealistische visie weinig argumenten zullen kunnen ontlenuen om een hoger beroep goed te kunnen onderbouwen. Men hoeft echter niet te slagen om te volharden en dus hebben wij een beroepsschrift naar de Raad van State gezonden.

3. Gedeputeerde Staten van Noord-Holland hebben aan Bussum *vergunning verleend voor het aanleggen van een grondwaterwinningsinstallatie ten behoeve van het sportpark aan de Meerweg te Bussum*. Aangezien de Vrienden vanaf het begin van deze zaak, nu al jaren geleden, hiertegen geprotesteerd hebben, hebben wij het verloop gevolgd en onlangs bezwaren tegen deze vergunning gemaakt. Dit heeft geresulteerd in een hoorzitting ten overstaan van een commissie uit het college van G.S. in het kader van de wet A.R.O.B. op 8 december 1982. Hierover valt het volgende te melden. De behandeling speelde zich geheel op het technische vlak af. Reeds in 1977 hadden wij gewezen op de dalende grondwaterstand in het Gooi en het gevaar om juist in dit gevoelige gebied - de overgang van de hogere zandgronden naar de lagere gronden van het plasseengebied, zo dicht bij het Naardermeer - grondwater op ongeveer 30 meter diepte te onttrekken, water dat van zo groot belang is voor de kwelwatervoorziening van het Naardermeer. Daar komt bij dat op deze plek de grens van zout en zoet

grondwater een sterke opwelling vertoont en het gevaar van verzilting in de goed doorlatende zanderige ondergrond volstrekt niet denkbeeldig is.

Om al die redenen waren wij er voorstander van om water uit de Karnemelksloot te pompen en dat via een buis (niet door sloten) naar de velden te brengen, terwijl wij voor incidenteel sproeien de gewone waterleiding aanbevelen.

De gemeente Hilversum, daarop geattendeerd door de vereniging 'Leefmilieu', welke zich hier zeer actief betoonde, stond precies dezelfde oplossing voor. Ter zitting nu bleek het merkwaardige, dat Waterstaat, die eveneens deze oplossing had voorgestaan, zijn bezwaren had laten vallen op grond van het kostenaspect: grondwaterwinning ter plaatse is n.l. het goedkoopste! Merkwaardig, zeggen wij, omdat naar het ons wil voorkomen een technisch advies zich niet in een dergelijke beoordeling dient te begeven. Dat staat aan andere instanties. Ook de Commissie inzake Wateronttrekking aan de bodem, te Utrecht, hield zich aan zijn leest, n.l. de beoordeling van de gevaren voor het milieu van grondwaterwinning ter plaatse en adviseerde tegen deze manier van watervoorziening voor besproeiing van sportvelden. Men kan tegenwoordig toch nauwelijks meer in goede gemoede op wat lichtvaardige manier aan de gevaren voor het milieu voorbijgaan. Milieu dat van alle mogelijke kanten al genoeg te verduren heeft! De zaak is in beraad in Haarlem. Te hopen valt dat de beslissing duidelijk zal zeggen welke overwegingen de doorslag gegeven hebben.

4. *Bestemmingsplan 'De Weesboom' te Laren.* Dit plan is nu gereed om door de Larense Gemeenteraad vastgesteld te worden. Het omvat de waardevolle gebieden van de Larense Eng gelegen tussen het dorp en rijksweg 1. De bestemming van de enggronden tot agrarisch gebied met grote natuurhistorische waarde is niet voldoende. Het is van groot belang dat spoedig een beheersplan tot stand komt om verdere verloedering tegen te gaan.

Voorts dient het kweken van graszoden te worden verboden en de verbouw van maïs te worden beperkt. Het G.N.R. heeft slechts een klein gedeelte gebied in eigendom waarop een verwaarloosd stukje bos voorkomt dat staat op grond met de bestemming agrarisch gebied.

Excursies

Zaterdagavond 12 maart a.s.

Een uilenexcursie in het bosgebied bij Kasteel Groeneveld. Wij hopen veel vogelgeluiden te horen, waarbij de uilen de boventoon voeren. Samenkomst en vertrek 21.00 uur, van parkeerplaats aldaar, te bereiken via Zandheuvelweg en Wildenburglaan, vanaf Hilversum even voorbij kwekerij S.B.B. De excursie staat onder leiding van de heer H. Harder. Er kunnen maximaal 35

personen aan de excursie deelnemen. Opgeven bij de heer J. Kamies, tel. 02159 - 15995 (na 17.00 uur).

Zaterdag 26 maart a.s.

Een wandelexcursie in het Franse Kampgebied en Spanderswoud. Er wordt zowel gelet op natuurwaarden als op verdere bezienswaardigheden. Samenkomst en vertrek 10.00 's morgens vanaf parkeerplaats bij station Bussum-Zuid. De wandelexcursie staat onder leiding van de Natuurwacht; duur wandeling 2 uur. Voor inlichtingen kunt u terecht bij de heer J. Kamies, tel. 02159 - 15995. Er zijn geen kosten aan verbonden.

Voorts excursies op zaterdag 16 april (Laarderwasmear) en zondag 21 mei (Tafelbergheide bij Blaricum). Meer over deze wandeltochten in de convocatie die aan de leden van de Vrienden eind maart wordt toegezonden.

Varia

dubbele leden

In 1983 is het tijdschrift van de Stichting "Tussen Vecht en Eem" en van de Vereniging van Vrienden van het Gooi gecombineerd. Beide organisaties blijven echter geheel zelfstandig bestaan. Wij geven alleen samen een tijdschrift uit, dat aan alle leden van de Vrienden en alle donateurs van TVE wordt toegezonden. Een aantal personen is zowel lid van de Vrienden als donateur van TVE. Omdat het weinig zinvol lijkt mensen die lid van beide organisaties zijn twee exemplaren van het tijdschrift toe te zenden, krijgen deze "dubbele" leden één exemplaar toegezonden. Wij gaan ervan uit dat dit voor vrijwel niemand een probleem is. Mocht u dit echter toch bezwaarlijk vinden en voor 1983 al uw TVE-donatie én Vrienden-contributie betaald hebben, dan is het mogelijk desgevraagd de contributie die u aan de Vrienden overmaakte, terugbetaald te krijgen. U gelieve daartoe contact op te nemen met Mevr. J.B. Mastbergen die de ledenadministratie van de Vrienden verzorgt. Wij hopen echter dat de "dubbele" leden evenals voorheen zowel TVE als de Vrienden zullen blijven steunen – ook financieel – en "gewoon" als lid resp. donateur van beide organisaties zullen blijven. Wij hebben uw aller steun hard nodig.

verantwoording illustraties

L.H. Boot: blz. 7.
Rijksdienst voor de Monumentenzorg: blz. 1, 4, 7 (midden), 9, 11, 13, 15, 17.
W.K. Kraak: blz. 19, 20.
Coll. De Vaart: blz. 24, 39, 43 (onder).
Coll. Gooisch Natuurreservaat: blz. 22, 57, 59.
C. van Aggelen: blz. 33, 34, 35, 36, 70.
Coll. Salm: blz. 41, 42, 43, 44, 45.

correcties

In het artikel van P.W. de Lange, iets over de oudste geschiedenis van het Gooi tot ca. 1400 (TVE, jrg. XII (1982), nr. 3 zijn tot onze spijt enkele drukfouten geslopen.
Lees: op blz. 213, 8^e regel: "die de hoge"; blz. 215, 3^e regel: "bij deze"; blz. 216, 19^e regel: "dan in de"; blz. 220, 6^e v.o.: "Hilversum en Muiderberg"; blz. 222, 5^e regel: "daarvan in 1623"; blz. 224, 21^e regel: "1317".

auteurs

L.H. Boot (geb. 1943). Opleiding L.T.S. bouwkundig opzichter (PBNA). Medewerker architectenbureau Ir. T. van Hoogevest b.v. te

Amersfoort.

Publicaties: De verschillende types schuiframen van het huis Groeneveld te Baarn, in Bulletin KNOB, jrg. 80 afl. 1, 1981 en diverse artikelen i.v.m. kerkrestauraties.

Dr. W.K. Kraak (geb. 1914). Classicus. Proefschrift "Vogeltrek in de oudheid". Tot zijn pensionering leraar klassieke talen en conrector aan het Nieuwe Lyceum te Hilversum. Van 1968 - 1972 vice-voorzitter van de Vereniging van Vrienden van het Gooi. Ontving in 1974 het erelidmaatschap van deze Vereniging.

Mr. W.G.M. Cerutti (geb. 1946). Werkzaam bij het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer. Publicaties: Muiden en haar middeleeuwse kerk (1976) en vele artikelen in TVE-tijdschrift. Sedert 1976 voorzitter van de Stichting "Tussen Vecht en Eem".

Dr. A.M. Voûte (geb. 1931). Bioloog, wetenschappelijk hoofdmedewerker aan de Rijksuniversiteit van Utrecht. Sedert 1982 lid van het bestuur van de Vereniging van Vrienden van het Gooi.

C. van Aggelen (geb. 1954), onderwijzer aan de Vondelschool te Hilversum
Publicaties: Westerheideproject, 1979 (in samenwerking met de S.P.P.D. en het G.N.R.); De heide in historisch perspectief, TVE, jrg. X (1980) nr. 2; Salamanders, in: Terra (Belgisch natuurtijdschrift), 1982.

Drs. H.W.E. Dieperink (geb. in 1930). Hoofd concern-planning van Naarden International N.V. te Naarden. Vanaf 1975 bestuurslid van de Vereniging van Vrienden van het Gooi, sinds 1981 voorzitter van de Vrienden.

Mr. M.W. Jolles (geb. 1910). Was lid van de Raad van bestuur van de Nederlandse Reassurantie Groep N.V. in Amsterdam. Sinds 1976 bestuurslid van de Vereniging van Vrienden van het Gooi, eerst als penningmeester, nu als secretaris.

E.E. van Mensch (geb. 1941). Museumassistent bij het cultureel centrum De Vaart, Hilversum. Verschillende publicaties over het Gooi. Lid van het algemeen bestuur van TVE.

'N GOEIE BANK IS UW VERTROUWEN WAARD.

Bij 'n goeie bank moet u erop kunnen vertrouwen dat u snel, vriendelijk en accuraat geholpen wordt. Dat er gewerkt wordt tegen voordelige tarieven. De Bondsspaarbank is zo'n goeie bank.

Sterker nog. De Bondsspaarbank kan dankzij 'n uitgekiend computersysteem 't snelst werken. Bovendien is de Bondsspaarbank de enige bank waar 't niet uitmaakt bij welk kantoor u langs gaat.

En dat betekent dat u terecht kunt bij 26 kantoren in 't Gooi. Ons kantoor Hilvertshof in Hilversum is zelfs op zaterdag geopend.

BONDSSPAARBANK 

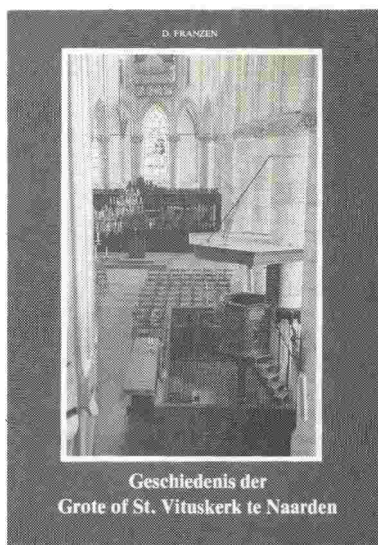
Nieuw!!!

D. Franzen

Geschiedenis der Grote
of St. Vituskerk te Naarden
met foto's en illustraties

f 14,90

In voorraad bij:



Boekhandel LOS
Nassaulaan 33
tel. 14239 en 17678
Bussum



Boekhandel De Ark
Nieuwstad 28
tel. 12576
Weesp



Restaurantbedrijven Eleonore B.V.

dir. j. p. de wijs

Westerheide 2 Laren n.h. - Telefoon 02153 87974



Hier en in de andere duizend
dorpen en steden van ons land
zijn in het verleden de
coöperaties ontstaan die we
nu kortweg de Rabobank noemen.
Daarom is de Rabobank van
oudsher overal diep geworteld.

Rabobank 
staat dicht bij u

Stichting 'Tussen Vecht en Eem'

Doelstellingen

- Bevorderen van de belangstelling voor de kennis van het Gooi en omgeving in historisch perspectief.
- Het behoud van waardevolle terreinen, gebouwen of voorwerpen in deze regio.
- Het bevorderen van samenwerking tussen organisaties die zich met het bovenstaande bezighouden.

Hoe bereikt TVE haar doelstellingen

- TVE geeft, tezamen met de Vereniging van Vrienden van het Gooi, een 4x per jaar verschijnend tijdschrift uit.
- TVE geeft ook andere publicaties uit, zoals historische wandel- en fietsfolders en bereidt een serie publicaties voor: de 'Gooise Historische Reeks'.
- TVE onderneemt allerlei acties om cultuur- of natuurhistorisch waardevolle zaken te behouden.
- Iedere 10e van de maand een informele bijeenkomst in de Turfloods te Naarden, de z.g.n. 'tiende kout'.
- Jaarlijkse Open dag.
- Tentoonstellingen, lezingen, bijeenkomsten, excursies.
- Jaarlijkse Cursus Gooise Historie.
- Steun bij historisch onderzoek, studie en activiteiten.
- TVE streeft naar het totstandkomen van een Streekarchief en Streekmuseum.

Organisatie

Binnen het Algemeen Bestuur (AB) van TVE zijn ca. 25 lokale en regionale organisaties op historisch en aanverwant gebied vertegenwoordigd. Voorts kent het AB leden die daarin op persoonlijke titel zitting hebben. Uit en door het AB is een Dagelijks Bestuur gekozen dat op dit moment uit 5 personen bestaat.

Historie

TVE is opgericht op 22 mei 1970. TVE vormt echter in feite de voortzetting van de in 1934 opgerichte Stichting 'Museum voor het Gooi en omstreken', later Vereniging van Vrienden van het Goois Museum, welke in 1969 werd opgeheven en waarvan de bezittingen zijn ondergebracht in de historische afdeling van het Cultureel Centrum de Vaart in Hilversum.

Werkgebied

Het werkgebied van TVE omvat het Gooi, de Noordelijke Vechtstreek en het Oostelijk randgebied en beslaat de gemeenten: Baarn, Blaricum, Bussum, Eemnes, 's-Graveland, Hilversum, Huizen, Laren, Loosdrecht, Muiden, Naarden, Nederhorst den Berg, Nigtevecht en Weesp.

Dagelijks bestuur

voorzitter

Mr. W.G.M. Cerutti, J.P. Coenstraat 77, 1215 KP Hilversum, 035-19471

secretaris

Mr. D.C.J. Bakker, Brinklaan 18b, 1404 ET Bussum, 02159-12846

penningmeester

K. Kool, Jagerspad 31, 1251 ZW Laren, 02153-15680

leden

E.A.M. Scheltema-Vriesendorp, Turfpoortstraat 39,

1411 EE Naarden, 02159-43610

H.E.W. Kwak, Statenlaan 32, 1405 EX Bussum, 02159-

35692

Activiteitencommissie

voorzitter

H.E.W. Kwak, Statenlaan 2, 1405 EX Bussum, 02159-35692

leden

C. van Aggelen, Siriusstraat 24, 1223 AN Hilversum

F. van Boetzelaer, Biesboschstraat 63, 1078 MP

Amsterdam, 020-768343

E.A.M. Scheltema-Vriesendorp, Turfpoortstraat 39, 1411

EE Naarden, 02159-43610

TVE-bijeenkomst

Iedere tiende van de maand een informele bijeenkomst voor leden én belangstellenden in de wijnboutique en bistro De Turfloods, Nieuwe Haven 33, Naarden, vanaf 20.00 uur, de z.g.n. 'tiende kout'.

Lidmaatschap

U kunt zich als donateur van TVE aanmelden door overmaking van minimaal f 17,50 op rek.nr. 47.62.75.199 Amro-Bank Laren (gironr. van de bank 32750) t.n.v. TVE. Nieuwe donateurs ontvangen alle in het kalenderjaar dat men lid wordt verschenen nummers gratis.



KORTENH

TIENHOVEN

Van oude Gollmeier

Van oude Hadtemier

WESTBROEK

ACHTIENHOVEN

Van oude Smeets in Goyland en Smeets van de Linder

Van oude Ender en van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

Van oude van 't Burch

VUURSCHEN

Van oude plaats van 't Ernie

BAARN

U

T

R

E

C

Van oude Legerveelt

Van oude de groote Buitendijk

Van oude van 't Burch

KAART

VAN

GOOILAND

NA DE HEIDE VERDEELING VAN 1843.

aanwijzende
de soort van bebouwing en alle veranderingen tot op gemeld tijdstip.

Met toestemming van Zijne Exceell^{de} den Minister van Financien op aanvrage en met medewerking van A. Perk, Agent van het Domein te Hilversum.

Vervaardigd
door de Landmeters van het Kadaster
J. VAN OOSTERHOET en N. NIEKEMANS.

Gevoerd door
D. H. Tolenaar

